

นโยบายของญี่ปุ่นต่อโครงสร้างอำนาจใหม่ในเอเชีย-แปซิฟิก:
ศึกษาการเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิกของญี่ปุ่น

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2560
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Japan's policy in response to the new power configuration in Asia-Pacific:
The case of Japan's participation in Trans-Pacific Partnership Agreement (TPP)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in International Relations
Department of International Relations
Faculty of Political Science
Chulalongkorn University
Academic Year 2017
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

นโยบายของญี่ปุ่นต่อโครงสร้างอำนาจใหม่ในเอเชีย-
แปซิฟิก: ศึกษาการเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์
เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิกของญี่ปุ่น

โดย

นางสาวกนกวรรณ เชาวกิจ

สาขาวิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ดร.ธีวินท์ สุพุทธิกุล

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีคณะรัฐศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ พันัสพรประสิทธิ์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ดร.ธีวินท์ สุพุทธิกุล)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติ ประเสริฐสุข)

กนกวรรณ เชาวกิจ : นโยบายของญี่ปุ่นต่อโครงสร้างอำนาจใหม่ในเอเชีย-แปซิฟิก: ศึกษา การเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิกของญี่ปุ่น (Japan's policy in response to the new power configuration in Asia-Pacific: The case of Japan's participation in Trans-Pacific Partnership Agreement (TPP)) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ดร.ธีวินท์ สุพุทธิกุล, หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาการเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (Trans-Pacific Strategic Economic Partnership Agreement: TPP) ของญี่ปุ่น ค.ศ. 2013 โดยใช้แนวคิดการเข้าร่วมเป็นพันธมิตร (Alliance) และแนวคิดการคานอำนาจ (Balance of Power) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญของการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยงานวิจัยชิ้นนี้มีสมมติฐานว่า ญี่ปุ่นคาดหวังว่าจะใช้ข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ในเชิงยุทธศาสตร์ความมั่นคง เพราะการที่สหรัฐฯ สามารถคงอิทธิพลในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกผ่านนโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชีย (Pivot to Asia) เป็นการคานบทบาทและอิทธิพลของจีนและกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศที่มีจีนเป็นผู้ขับเคลื่อนไม่ให้มีบทบาทครอบงำในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก

จากการศึกษาพบว่า ญี่ปุ่นประกาศความสนใจที่จะเข้าร่วมเจรจาข้อตกลง TPP ตั้งแต่เดือนตุลาคม ค.ศ. 2010 ซึ่งรัฐบาลพรรค DPJ ต้องเผชิญกับการคัดค้านภายในประเทศและปัญหาภัยพิบัติแผ่นดินไหว ค.ศ. 2011 ทำให้ต้องเลื่อนการเข้าร่วมเจรจาข้อตกลง TPP ออกไป แต่ในสมัยรัฐบาลพรรค LDP สามารถผลักดันข้อตกลง TPP และโน้มน้าวประชาชนให้เห็นด้วยกับข้อตกลง TPP จนสามารถประกาศให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการได้เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ. 2013 ทั้งนี้พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นต้องการเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP เนื่องด้วยญี่ปุ่นต้องการใช้ข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ โดยแสดงให้เห็นว่าระบบพันธมิตรระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ยังคงมีความเข้มแข็งอยู่ โดยข้อตกลง TPP ช่วยสนับสนุนนโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชีย (Pivot to Asia) เพื่อให้สหรัฐฯ ยังคงมีบทบาทในภูมิภาคต่อไป เพื่อสกัดกั้นการขยายบทบาทและอิทธิพลของจีน อย่างไรก็ตาม แม้สหรัฐฯ ได้ถอนตัวออกจากข้อตกลง TPP แต่ญี่ปุ่นยังคงผลักดันข้อตกลง TPP ในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญของตนต่อไป

ภาควิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ปีการศึกษา 2560

5780601324 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEYWORDS:

KANOKWAN CHAOVAKIT: Japan's policy in response to the new power configuration in Asia-Pacific: The case of Japan's participation in Trans-Pacific Partnership Agreement (TPP). ADVISOR: TEEWIN SUPUTTIKUN, Ph.D., pp.

This thesis focuses on the Japan's participation of the Asia-Pacific Economic Partnership Strategy (TPP) in 2013 that based on the concept of the Alliance and the Balance of Power on international relations approaches. This research assumes that Japan has an intention to use the TPP as a strategic tools for tightening her economic and security relations with the United States. Due to the US. maintaining influence in the Asia-Pacific region through its Pivot to Asia policy that makes China's role and influence, and China's inter-ethnic cooperation in the Asia- Pacific are contained.

According to this study, it has been found that Japan announced its attention to participate in joining the TPP since October 2010, when the DPJ government coped with domestic objections and the 2011 earthquake disaster prompted the postponement of TPP negotiations. However, the accuracy of earthquake disaster in 2011 cause the postponement of TPP negotiation. Nevertheless, the TPP negotiation was able to promote and induce the supporting from Japanese during the LDP regime. This conduced to Japan joined and was member of the TPP. Being a part of TPP membership demonstrates the close alliance between Japan and the United States. Since the TPP agreement avails the pivot to Asia policy, this resulted in the United States has performed continuously her influence and potential role in the region. Notwithstanding the United States has withdrawn from the TPP, Japan decides to proceed the TPP as her major strategic tool.

Department: International Relations Student's Signature

Field of Study: International Relations Advisor's Signature

Academic Year: 2017

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสิ้นลงได้ด้วยความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.ธีวินท์ สุพุทธิกุล ที่คอยแนะนำ ชี้แนะแนวทาง ให้คำปรึกษา และรับฟังปัญหาของผู้เขียนมาโดยตลอด พร้อมกันนี้ได้คอยดูแล เอาใจใส่ ติดตามงานอยู่เสมอ หากปราศจากอาจารย์ที่ปรึกษานี้แล้ว วิทยานิพนธ์เล่มนี้คงสำเร็จได้ยาก ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ พนัสพรประสิทธิ์ ประธานกรรมการ ที่คอยติดตามและแนะนำข้อมูลที่เป็นประโยชน์อันช่วยให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติ ประเสริฐสุข คณะกรรมการ ภายนอก ที่ท่านได้เสียสละเวลาอันมีค่ามาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์เล่มนี้ รวมถึงให้ความช่วยเหลือและเมตตาผู้เขียนมาโดยตลอด

นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะ รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำหรับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือและเมตตาผู้เขียนมาตลอดการศึกษา รวมถึงพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ และญาติๆ ที่คอยช่วยเหลือ เป็นกำลังใจ และประคับประคองกันมาโดยตลอด

ท้ายที่สุด ขอขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ ผู้เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนความสำเร็จในครั้งนี้ ความสำเร็จที่มีในวันนี้ ผู้เขียนขอบอบให้ท่านทั้งสอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1.....	11
บทนำ.....	11
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	11
1.2 คำถามการวิจัย.....	14
1.3 สมมติฐาน.....	14
1.4 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	15
1.5 กรอบแนวคิด.....	15
1.6 ขอบเขตการศึกษา.....	22
1.7 วิธีการวิจัย.....	22
1.8 การทบทวนวรรณกรรม.....	23
1.9 วิธีการนำเสนอ.....	27
บทที่ 2.....	29
TPP และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจใหม่ในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก.....	29
2.1 ความเป็นมาและความสำคัญของTPP.....	29
2.2 โครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกที่สำคัญต่อการกำหนด ยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น.....	34
2.2.1 การทะยานขึ้นของจีน (The Rise of China).....	34
2.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น – สหรัฐฯ.....	40
2.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น – จีน.....	45

2.2.4 กรณีพิพาททะเลจีนตะวันออกและทะเลจีนใต้.....	49
บทที่ 3.....	61
กระบวนการตัดสินใจเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่น	61
3.1 โครงสร้างการกำหนดนโยบาย “การเข้าร่วมข้อตกลง TPP” ของญี่ปุ่น	61
3.2 การผลักดันของรัฐบาลพรรคประชาธิปไตยแห่งญี่ปุ่น (DPJ) และข้อถกเถียงในการเข้าร่วม ข้อตกลง TPP	66
3.3 บริบทความมั่นคงในการพิจารณาเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นในสมัยรัฐบาลพรรค DPJ.....	71
3.4 การผลักดันของรัฐบาลพรรคเสรีประชาธิปไตย (LDP) และข้อถกเถียงในการเข้าร่วม ข้อตกลง TPP	75
3.5 บริบทความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น สหรัฐฯ และจีนต่อการเข้าร่วมข้อตกลง TPP อย่างเป็น ทางการในสมัยรัฐบาลพรรค LDP.....	82
บทที่ 4.....	87
TPP เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ต่อโครงสร้างอำนาจใหม่ในเอเชีย – แปซิฟิก.....	87
4.1 TPP เครื่องมือในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ.....	87
4.2 ข้อตกลง TPP กับนโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ (Pivot to Asia)	91
4.3 ข้อตกลง TPP กับการถ่วงดุลอิทธิพลและบทบาทของจีน.....	96
4.4 ความไม่แน่นอนของ TPP กับการรับมือของญี่ปุ่น.....	100
บทที่ 5.....	110
บทสรุป	110
.....	116
รายการอ้างอิง.....	116
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	130

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
รูปภาพที่ 1 แสดงการคาดการณ์รายได้จากการเข้าร่วม TPP	322
รูปภาพที่ 2 แสดงแผนที่ประเทศสมาชิก TPP.....	33
รูปภาพที่ 3 แสดงพื้นที่พิพาทบริเวณทะเลจีนตะวันออก	51

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 แสดงอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนระหว่างค.ศ. 2003 – 2013	36
ตารางที่ 2 แสดงจำนวนเรือของรัฐบาลจีนที่รุกล้ำน่านน้ำบริเวณหมู่เกาะเซนกาอูตามที่อยู่ปุ่นอ้างในช่วงค.ศ. 2011 -2013	56
ตารางที่ 3 แสดงการสรุปปัจจัยการผลักดันการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่น	86

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

นโยบายของญี่ปุ่นต่อโครงสร้างอำนาจใหม่ในเอเชีย-แปซิฟิก:

ศึกษาการเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิกของญี่ปุ่น

Japan's policy in response to the new power configuration in Asia-Pacific:
The case of Japan's participation in Trans-Pacific Partnership Agreement
(TPP)

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย - แปซิฟิก (Trans-Pacific Economic Partnership Agreement: TPP) เป็นการเจรจาการค้าเสรีในกรอบพหุภาคี มีประเทศสมาชิกทั้งหมด 12 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา ชิลี เปรู ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ มาเลเซีย บรูไน เวียดนาม แคนาดา เม็กซิโก และญี่ปุ่น โดยการเจรจาครอบคลุมในหลายประเด็นหลัก ได้แก่ การค้าสินค้า (Trade in Goods) กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า (Rules of Origin) การเยียวยาทางการค้า (Trade Remedies) มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Sanitary and Phytosanitary Measures) อุปสรรคทางการค้า (Technical Barriers to Trade) การค้าบริการ (Trade in Services) ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) และนโยบายการแข่งขันและจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ (Government Procurement and Competition Policy)¹ จึงเห็นได้ว่า TPP เป็นความตกลงทางการค้ารูปแบบใหม่ที่มีมาตรฐานสูงจากประเด็นการเจรจาที่ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการค้าทั้งหมด รวมถึงประเด็นที่คาบเกี่ยวกันเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกในศตวรรษที่ 21

ญี่ปุ่นได้เข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ. 2013 ระหว่างการประชุม TPP รอบที่ 18 ณ เมืองโคตาคินาบาลู มาเลเซีย ภายใต้การบริหารรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีชินโซ อาเบะ (Shinzo Abe) ซึ่งเคยประกาศว่าการเข้าร่วมข้อตกลง TPP จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยพลิกฟื้นเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่ซบเซามานานกว่า 10 ปี และจะช่วยสร้าง

¹ บริษัทโบรอัน เคฟ (ประเทศไทย) จำกัด, "รายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณการศึกษาแนวการเจรจาและผลกระทบจากการจัดทำความตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา," (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2012), หน้า 17.

การเติบโตทางเศรษฐกิจตามแนวทางการค้าเสรีตามกลยุทธ์การเติบโตที่กระตุ้นการลงทุนจากภาคเอกชนของนโยบายอาเบะโนมิกส์ (Abenomics) อย่างไรก็ตามการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นได้รับการต่อต้านและวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มนักวิชาการและประชาชนภายในประเทศมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลนายโยชิฮิโกะ โนดะ (Yoshihiko Noda) ซึ่งเป็นรัฐบาลชุดก่อนหน้า นำโดยกลุ่มเกษตรกร พรรคฝ่ายค้าน และสมาชิกรัฐสภา² ซึ่งมองว่าการเข้าร่วมข้อตกลง TPP เป็นการทำลายความสามารถในการแข่งขันของญี่ปุ่นภายใต้กระแสการค้าระหว่างประเทศที่มีการแผ่ขยายของข้อตกลงการค้าเสรีแบบพหุภาคีและแบบทวิภาคี โดยเฉพาะสินค้าภาคเกษตรที่สำคัญ 5 ประเภท คือ ข้าว ข้าวสาลี เนื้อวัวและเนื้อหมู ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากนม และผลิตภัณฑ์ที่ให้ความหวาน³

นอกจากนี้กลุ่มต่อต้านข้อตกลง TPP ในญี่ปุ่นยังมองว่าข้อตกลง TPP จะเป็นเครื่องมือของสหรัฐฯ ที่จะทำให้ประเทศสมาชิกอื่นๆ เข้าเป็นฝ่ายเดียวกับตน รวมถึงการมีสหรัฐฯ เป็นต้นแบบในการเปิดเสรีการค้าการลงทุนระหว่างประเทศให้มากขึ้น ในขณะที่กลุ่มสนับสนุนได้ให้เหตุผลว่าการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นจะเป็นโอกาสในการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจและเร่งให้มีการปฏิรูปภายในประเทศ และหากข้อตกลง TPP สามารถขยายเป็นเขตการค้าเสรีเอเชีย - แปซิฟิก (Free Trade Area of the Asia-Pacific: FTAAP) ได้สำเร็จ การเข้าร่วมข้อตกลง TPP ตั้งแต่ต้นจะทำให้ญี่ปุ่นได้รับประโยชน์มากกว่าการเข้าเป็นสมาชิกในภายหลัง⁴ เนื่องด้วยญี่ปุ่นจะสามารถร่วมกำหนดกฎกติกาและรักษาผลประโยชน์ของตนได้มากกว่า แต่หากตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกในภายหลังญี่ปุ่นจะมีสิทธิ์เพียงรับหรือไม่รับข้อตกลงดังกล่าวเพียงเท่านั้น ในท้ายที่สุดแล้วรัฐบาลอาเบะได้ประนีประนอมกับกลุ่มต่อต้านโดยโน้มน้าวให้เห็นถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในอนาคตที่ญี่ปุ่นจะได้รับจากการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ซึ่งจะช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนญี่ปุ่นดีขึ้นรวมถึงออกมาตรการช่วยเหลือและชดเชยให้กับเกษตรกรที่มีความอ่อนไหวเพื่อชะลอผลกระทบจากข้อตกลง TPP ต่อสินค้าเกษตรภายในประเทศออกไปให้นานที่สุด และเมื่อวันที่ 8 มีนาคม ค.ศ. 2016 คณะรัฐมนตรีได้ผ่านการเห็นชอบข้อตกลง TPP เพื่อนำเข้าสู่การลงมติผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาต่อไป

² Yoshizaki Tatsuhiko, "What the TPP Process Means to Japan," 20 May 2013, <http://www.nippon.com/en/in-depth/a02002/> [2015, 24 December].

³ สรินณา อาริธรรมศิริกุล, "ผลกระทบของ TPP จากแง่มุมสองด้านของเกษตรกรญี่ปุ่น," 3 October 2013, <http://www.siamintelligence.com/tpp-on-japan-agriculture-dimension/> [2015, December 24].

⁴ Takashi Terada, "Japan and the Trans-Pacific Partnership," February 2012, <http://www.spfusa.org/wp-content/uploads/2015/06/TPP-From-SPFUSA-program.pdf> [2015, 15 December].

การเข้าเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP ลำดับที่ 12 ของญี่ปุ่นถือว่าเป็นตัวแสดงสำคัญที่จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงเกมการค้าระหว่างประเทศ โดยญี่ปุ่นจะเป็นฟันเฟืองที่ช่วยทำให้ข้อตกลง TPP เป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่ถึง 1 ใน 3 ของการค้าทั้งหมดของโลกหรือคิดเป็นร้อยละ 40 ของ GDP ทั่วโลก⁵ รวมถึงช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจในระดับทวิภาคีระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ อีกด้วย นายอาเบะได้ใช้กรอบการเจรจาข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการปฏิรูปเชิงโครงสร้างภายใต้ยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตใหม่ (New Growth Strategy) ซึ่งเน้นแนวทางการเติบโตโดยใช้อุปสงค์นำ (Demand-Led Growth) หรืออธิบายได้ว่าที่ใดมีอุปสงค์หรือความต้องการสินค้าและบริการ ญี่ปุ่นจะมุ่งสร้างสรรคสินค้าและบริการนั้นเพื่อไปตอบสนองต่ออุปสงค์หรือความต้องการที่เกิดขึ้น⁶ ผ่านการให้ความสำคัญกับการขยายความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและศักยภาพสินค้าส่งออกโดยลดต้นทุนการนำเข้าสินค้า ซึ่งจะทำให้ผู้ส่งออกญี่ปุ่นเข้าถึงตลาดสินค้าเอเชีย - แปซิฟิกได้ดียิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้ลดการพึ่งพาการค้ากับจีนลงได้

ด้านสหรัฐฯ นั้นการที่ญี่ปุ่นเข้าร่วมข้อตกลง TPP กลายเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ กับประเทศเอเชีย - แปซิฟิก เพราะเสถียรภาพด้านอิทธิพลของสหรัฐฯ ในภูมิภาคนี้กับความพยายามฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่นเปรียบเสมือนพันธมิตรสัญญาว่าจะร่วมมือกันสกัดกั้นอิทธิพลของจีนและถ่วงดุลอำนาจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกจากการทะยานขึ้นของจีน (Rise of China) โดยด้านเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นจะเป็นเครื่องมือในการขยายการส่งออกของสหรัฐฯ ที่สำคัญต่อการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังช่วยอุดช่องว่างนโยบายด้านเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ผ่านการเพิ่มมูลค่าการค้าระหว่างประเทศสมาชิกในภูมิภาค ลดการพึ่งพาการค้ากับจีนลง และที่สำคัญคือจะช่วยให้สหรัฐฯ เข้าสู่การแข่งขันการค้าเสรี (Free Trade Agreement) อีกครั้ง และในด้านความมั่นคง ข้อตกลง TPP ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างสหรัฐฯ กับเอเชียซึ่งกำลังอยู่ในช่วงหวาดระแวงการขยายแสนยานุภาพทางทหารของจีนให้ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งญี่ปุ่นก็ยังมีความสัมพันธ์กับจีนประเด็นกรณีสิทธิเหนือหมู่เกาะในทะเลจีนตะวันออก⁷

⁵ กองวิจัยทางยุทธศาสตร์และความมั่นคงฯ, "ญี่ปุ่นสมาชิกล่าสุดเข้าร่วมความตกลง TPP," *SSC Weekly Focus*, no. 45/46 (2013): หน้า 1-2.

⁶ ธรรธร รัตนนฤมิตร, "ยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตใหม่ของญี่ปุ่น ค.ศ. 2020," 1 December 2012, <http://prachatai.com/journal/2012/12/43970> [2015, 24 December].

⁷ กองวิจัยทางยุทธศาสตร์และความมั่นคงฯ. "ญี่ปุ่นสมาชิกล่าสุดเข้าร่วมความตกลง TPP," หน้า 1-2.

ภัยคุกคามจากจีนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความสั่นสะเทือนต่อโลกตะวันตกและโลกเสรี เนื่องจากจีนประสบความสำเร็จในการพัฒนาตามแบบสังคมนิยมแบบจีนหรือสังคมนิยมแบบกลไกตลาด (Market Socialism) และกลายเป็นประเทศที่ทรงพลังทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจหรือที่บางคนเรียกว่า “การทะยานขึ้นของจีน” ซึ่งกลายเป็นประเทศที่มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงที่สุดในโลกตลอดช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 21 จีนได้พัฒนาประเทศขึ้นมาในทุกด้าน ทั้งอุตสาหกรรม เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ นิวเคลียร์ การกีฬา รวมทั้งการทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ เน้นเปิดรับการลงทุนจากต่างชาติ และลดค่าแรงงานและค่าเงินหยวนให้อยู่ในระดับต่ำ จึงสามารถส่งออกสินค้าไปจำหน่ายยังตลาดโลกในราคาถูกลงและได้เปรียบดุลการค้าอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สามารถสะสมเงินตราต่างประเทศทุกสกุลได้เป็นจำนวนมาก⁸ นอกจากนี้จีนยังได้ใช้เงินเหล่านี้ไปลงทุนในตราสารหนี้ การให้เงินกู้ และการลงทุนโดยตรงยังต่างประเทศทั่วทุกทวีป จนกลายเป็นประเทศเจ้าหนี้รายใหญ่ที่สุดในโลกซึ่งเป็นการเพิ่มอิทธิพลในเวทีการเมืองของโลกในยุคปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อจีนมีพลังอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจมากขึ้น จึงก่อให้เกิดความหวั่นเกรงว่าจีนจะก้าวขึ้นมาท้าทายความเป็นมหาอำนาจโลกของสหรัฐฯ ซึ่งนอกจากจะเป็นเป็นการสั่นคลอนสถานภาพความเป็นมหาอำนาจหนึ่งเดียวของสหรัฐฯ แล้ว ยังเป็นการสั่นคลอนเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งสร้างความกังวลให้กับญี่ปุ่นอย่างมากเช่นกัน

การที่ญี่ปุ่นได้ตัดสินใจเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจของการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตลอดจนการเมืองระหว่างประเทศในระดับโลกจากการทะยานขึ้นมาของจีนนั้นได้สร้างความน่าสนใจถึงการดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้

1.2 คำถามการวิจัย

ปัจจัยใดที่ผลักดันให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมกระบวนการเจรจาและเป็นสมาชิกในความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย - แปซิฟิก (TPP) ในปี ค.ศ. 2013

1.3 สมมติฐาน

ญี่ปุ่นคาดหวังที่จะใช้ความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย - แปซิฟิก (TPP) เป็นเครื่องมือกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ในเชิงยุทธศาสตร์ความมั่นคง เนื่องจากการที่สหรัฐฯ สามารถคงอิทธิพลในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกต่อไปในระยะยาวผ่านนโยบายการหันความสนใจมาสู่

⁸ ดำรงค์ ฐานดี, "ภัยคุกคามจากจีน: มายาคติหรือความเป็นจริง," 2013,

http://www3.ru.ac.th/korea/korean_wave_th/kwave18.pdf [2016, January 15].

เอเชีย (Pivot to Asia) จะช่วยคานอำนาจกับจีนไม่ให้มีบทบาทครอบงำภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกแต่เพียงฝ่ายเดียว

1.4 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ผลักดันให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมกระบวนการเจรจาและเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP
2. เพื่อศึกษาการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นภายใต้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก

1.5 กรอบแนวคิด

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะอธิบายพฤติกรรมการเข้าร่วมกรอบข้อตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย - แปซิฟิก (TPP) ของญี่ปุ่นผ่านแนวคิดเรื่องการสร้างพันธมิตร (Alliance) ซึ่งเป็นคำที่มีนัยยะหลากหลายในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในส่วนนี้จึงจะอภิปรายแนวคิดเรื่องการสร้างพันธมิตรของบรรดานักทฤษฎีทั้งหลายและพยายามจะหาความเชื่อมโยงว่ากรอบข้อตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (TPP) มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดดังกล่าวอย่างไร

ทั้งนี้ เป็นที่เชื่อกันว่าการมีพันธมิตรช่วยลดต้นทุนในการบรรลุวัตถุประสงค์ของรัฐ การมีพันธมิตรทำให้รัฐบรรลุวัตถุประสงค์ได้เร็วขึ้น การมีพันธมิตรสามารถช่วยลดแรงกดดันจากศัตรูได้ และการมีพันธมิตรจะสามารถช่วยเพิ่มผลประโยชน์ของเศรษฐกิจภายในรัฐจากการเคลื่อนกำลังทางทหารจากต่างชาติ⁹ แต่กระนั้น เมื่อพิจารณาไปที่รายละเอียดแล้ว จะพบได้ว่าพันธมิตรมีอยู่หลายประเภทและแต่ละประเภทก็ถูกสร้างขึ้นมาจากวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน โดยที่เราอาจสามารถแบ่งประเภทของพันธมิตรในทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศได้โดยการใช้ 3 เกณฑ์ใหญ่ ได้แก่ การริเริ่มการก่อตั้งพันธมิตร ประเด็นความร่วมมือของพันธมิตร และเป้าหมายของการจัดตั้งพันธมิตร

ในประเภทแรก Stephen M. Walt เสนอว่าการริเริ่มระบบพันธมิตรเพื่อจัดการภัยคุกคามนี้อาจแตกต่างกัน สามารถพิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การถ่วงดุลอำนาจ (Balancing) และการเข้าร่วมขบวน (Bandwagoning) ซึ่งในส่วนของการถ่วงดุลอำนาจจะเกิดขึ้นจากการที่มหาอำนาจเดิมไม่ต้องการให้รัฐใดๆ ก็ตามก้าวขึ้นมาเป็นอำนาจสูงสุดหรือก้าวขึ้นมาครองความเป็นมหาอำนาจแทนตนในภูมิภาค (Preponderant) เมื่อเป็นเช่นนั้นการรวมกลุ่มพันธมิตรลักษณะนี้จึงเป็นการ

⁹ Martin Griffiths and Terry O' Callaghan, *International Relations: The Key Concepts* (New York: Routledge, 2002), p. 1.

กระทำของรัฐที่ใหญ่กว่ากับรัฐที่เล็กกว่า ซึ่งจะทำให้รัฐที่ใหญ่กว่าและมีขีดความสามารถมากกว่าควบคุมรัฐเล็กที่อยู่ในระบบพันธมิตรเดียวกันได้อย่างเต็มที่¹⁰ ดังที่ Paul W. Schroeder กล่าวว่า “ระบบพันธมิตรเป็นทั้งอาวุธแห่งอำนาจและเครื่องมือในการจัดการของมหาอำนาจเช่นกัน (Weapon of power and tools of great power management)”¹¹ ทั้งนี้เราสามารถเห็นงานทฤษฎีที่อธิบายพฤติกรรมถ่วงดุลอำนาจของรัฐได้จากงานของ Ludwig Hinsley และ Gulick¹²

ในขณะเดียวกัน “การเข้าร่วมขบวน” (Bandwagoning) จะเป็นการร่วมมือกันของรัฐซึ่งริเริ่มจากรัฐที่เล็กกว่าต้องการเป็นพันธมิตรกับรัฐที่ใหญ่กว่า ซึ่งเราจะเห็นตัวอย่างได้จากการที่รัฐเล็กเข้าไปร่วมมือกับรัฐใหญ่ที่มีแนวโน้มชัดเจนว่าจะชนะสงครามเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ในแง่นี้ Walt ได้ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยที่สำคัญในการร่วมขบวนเป็นพันธมิตร คือการช่วงชิงเวลาและพื้นที่ ซึ่งการร่วมขบวนเป็นพันธมิตรของรัฐเล็กกับรัฐใหญ่จะทำให้รัฐเล็กอื่นๆ มีความยากลำบากมากขึ้น หากเข้าร่วมกลุ่มพันธมิตรนี้ช้ากว่ารัฐอื่นๆ ที่อยู่ในกลุ่มพันธมิตรตั้งแต่ต้น เนื่องจากรัฐที่เข้าร่วมเป็นพันธมิตรก่อนนั้นจะสามารถเจรจาและรักษาผลประโยชน์ของตนได้มากกว่า

นอกจากนี้ การเข้าร่วมพันธมิตรระหว่างรัฐต่างๆ ยังสามารถพิจารณาได้โดยใช้ประเด็นของความร่วมมือเป็นเกณฑ์ในการแบ่งประเภท ซึ่งแต่ละประเด็นก็จะนำไปสู่การเป็นพันธมิตรที่แตกต่างกัน โดยงานของ Edward P. Costigan ชี้ให้เห็นว่าพันธมิตรทางเศรษฐกิจมีความแตกต่างจากพันธมิตรทางทหาร คือ ในขณะที่พันธมิตรทางทหารมุ่งสกัดกั้นภัยคุกคามจากภายนอก แต่พันธมิตรทางเศรษฐกิจนั้นจะเน้นไปที่การสร้างความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ พันธมิตรทางเศรษฐกิจเป็นการรวมตัวกันของประเทศในพื้นที่หนึ่งๆ เพื่อลดการพึ่งพาจากภายนอก และการควบคุมการเคลื่อนย้ายทรัพยากรภายในกลุ่มพันธมิตร เมื่อเป็นเช่นนั้นจุดเน้นสำคัญของพันธมิตรทางเศรษฐกิจจึงได้แก่ การควบคุมกำหนดอัตราภาษีศุลกากรร่วมกัน รวมทั้งการตั้งหรือไม่ตั้งมาตรการคุ้มกันทาง

¹⁰ Stephen M. Walt, "Alliance Formation and the Balance of World Power" *International Security* 9, no. 4 spring (1985): pp. 4-9.

¹¹ Paul W. Schroeder, "Alliances, 1815–1945: Weapons of Power and Tools of Management," in *Historical Dimensions of National Security Problems* ed. Klaus Knorr (Lawrence: University of Kansas Press, 1976), pp. 230-31.

¹² Ludwig Dehio, *The Precarious Balance* (New York: Vintage, 1965); Hinsley, *Power and the Pursuits of Peace* (Cambridge: Cambridge University Press, 1963); Gulick, *Europe's Classical Balance of Power* (Cornell University Press, 1967).

การค้าร่วมกัน ซึ่ง Costigan มองว่า พันธมิตรทางเศรษฐกิจสามารถนำไปสู่การสร้างหรือการควบคุมกฎทางเศรษฐกิจได้ (Economic Law)¹³

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือไปจากการพิจารณาโดยใช้เกณฑ์เรื่องการก่อตัวและประเด็นความร่วมมือในการก่อตั้งพันธมิตรแล้ว เป้าหมายของการจัดตั้งพันธมิตรก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาได้ โดยที่ Thomas S. Wilkins ได้จำแนกประเภทของพันธมิตรตามเป้าหมายของการก่อตั้งว่ามี 4 ประเภท ได้แก่ 1) พันธมิตร (Alliance) ซึ่งเป็นการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการ ให้ความสำคัญกับภัยคุกคามที่มีร่วมกัน และมักมีการทำสนธิสัญญาไว้เป็นหลักประกัน โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการรวมกลุ่มพันธมิตรด้านความมั่นคงหรือการทหาร ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ Glenn H. Snyder ที่ว่า การเป็นพันธมิตรนั้นเป็นการเลือกข้าง หรือการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการ (Formal formation) ของรัฐต่างๆ ตั้งแต่สองรัฐขึ้นไปโดยมีการทำข้อตกลงหรือสนธิสัญญาร่วมกันเพื่อบรรลุผลประโยชน์ร่วมกัน¹⁴ 2) สัมพันธมิตร (Coalition) เป็นการรวมตัวของกลุ่มพันธมิตรเพื่อกระทำการบางอย่างร่วมกันซึ่งมักจะมีลักษณะชั่วคราวเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องมีสนธิสัญญาผูกมัดระหว่างประเทศสมาชิก 3) ประชาคมความมั่นคง (Security Community) ให้ความสำคัญกับการรักษาความมั่นคงปลอดภัยร่วมกัน (collective security) หรือการเป็นสถาบันร่วมกัน (collective institution) ซึ่งมีการรับรู้ภัยคุกคามร่วมกันและมีการกระทำตอบสนองต่อภัยคุกคามนั้นร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องมีความร่วมมือทางการทหารก็ได้ ตัวอย่างของเป้าหมายในการเป็นพันธมิตรลักษณะนี้ คือ การเป็นประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community—APSC) ที่เป็นการรวมตัวกันเชิงสถาบัน มีการขับเคลื่อนทางการเมือง การประกันความปลอดภัยบางอย่างให้กับสมาชิก และมีการคาดหวังว่าจะได้รับการสนับสนุนจากปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกันในอนาคต และ 4) ความร่วมมือหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) เป็นการรวมตัวกันโดยมีการตั้งเป้าหมายร่วมกัน มีการสร้างชุดคุณค่าและชุดปทัสถานร่วมกัน และมีการกำหนดทิศทางในอนาคตที่ชัดเจนซึ่งจะไม่จำกัดอยู่แคในด้านความมั่นคงเท่านั้น¹⁵

เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ของ Wilkins แล้ว ข้อตกลง TPP มีลักษณะตรงกับ Strategic Partnership โดยประเทศสมาชิกคาดหวังว่าเมื่อข้อตกลง TPP สามารถมีผลบังคับใช้แล้วนั้นจะ

¹³ Edward P. Costigan, "Economic Alliance, Commercial Treaties, and Tariff Adjustments," *The American Economic Review* 8, no. 1: pp. 281-82.

¹⁴ Glenn H. Snyder, *Alliance Politics* (New York: Cornell University Press, 2007), p. 68.

¹⁵ Thomas S. Wilkins, "Alignment, Not Alliance: The Shifting Paradigm of International Security Cooperation," *Review of International Studies* 38, no. 1 (January 2012): pp. 55-58.

สามารถขยายกรอบความร่วมมือนี้ไปสู่การบรรลุเป้าหมายสูงสุดทางเศรษฐกิจร่วมกันได้ในอนาคต นั่นคือ เขตการค้าเสรีเอเชีย – แปซิฟิก (Free Trade Area of the Asia- Pacific: FTAAP) ซึ่งนอกจากจะเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจแล้ว ยังเป็นเวทีของการหารือประเด็นใหม่ๆ เช่น การต่อต้านการทุจริต และความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น

จากทั้งสามเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะพิจารณาการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ผ่านกรอบข้อตกลง TPP ในมิติเป้าหมายการเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ของการรวมตัวเป็นพันธมิตร เพราะนอกเหนือไปจากการมุ่งสกัดกั้นบทบาทและอิทธิพลของจีนแล้ว การรวมกลุ่มของ TPP ตามเป้าหมายการเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ยังเป็นการรับประกันว่าสหรัฐฯ จะยังคงมีบทบาทที่สำคัญอยู่ในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก ต่อไป ซึ่งประเด็นนี้ไม่ปรากฏในเกณฑ์การพิจารณาการเข้าเป็นพันธมิตรสองแบบแรก ทั้งนี้ ความร่วมมือในการเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ของข้อตกลง TPP ยังเป็นการสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ ตามค่านิยมหรืออุดมการณ์ที่สหรัฐฯ และญี่ปุ่นยึดถือร่วมกันมา

การพิจารณารายละเอียดของพันธมิตรในรูปแบบหุ้นส่วนยุทธศาสตร์นี้ Lucyna Czechowska¹⁶ เสนอว่า แต่เริ่มเดิมทีนั้นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เป็นความร่วมมือในแบบทวิภาคีที่มีความยืดหยุ่นทางสถาบันสูง มีความใกล้ชิดมากกว่าปกติ และมีระดับของความสัมพันธ์ที่เข้มข้นภายใต้การมีเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นหนึ่งเดียวกัน ทำที่สุดแล้วหุ้นส่วนยุทธศาสตร์จะรวมมือกันบนพื้นฐานของผลประโยชน์ในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น ทั้งนี้ Czechowska ชี้ให้เห็นว่าพันธมิตรในรูปแบบหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ มีเงื่อนไขที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก คือ การมีลักษณะของการเป็นหุ้นส่วน ซึ่งหมายความว่าภาคีที่ร่วมมือจะอยู่ในสถานะที่เกือบจะเท่าเทียมกัน กล่าวคือ แม้จะมีความไม่เท่าเทียมกันในเชิงวัตถุ แต่เมื่อประเทศภาคีตกลงจะร่วมมือกันในหุ้นส่วนยุทธศาสตร์แล้วจะไม่นำความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าวมาเป็นประเด็นสำคัญในการเจรจาความร่วมมือระหว่างกัน

ประการที่สอง คือ การมีเป้าหมายในเชิงยุทธศาสตร์ที่ลู่อเข้าหากัน เนื่องจากโดยพื้นฐานแล้วแต่ละรัฐภาคีจะมีผลประโยชน์ที่ไม่เหมือนกัน แต่ความร่วมมือกันภายใต้หุ้นส่วนยุทธศาสตร์จะต้องมีลักษณะพื้นฐาน (platform) บางอย่างที่จะทำให้ผลประโยชน์ของรัฐภาคีสามารถประสาน

¹⁶ Lucyna Czechowska, "The Concept of Strategic Partnership as an Input in the Modern Alliance Theory," 14 August 2014, https://www.researchgate.net/publication/264257630_The_concept_of_strategic_partnership_as_an_input_in_the_modern_alliance_theory [2018, 18 March].

ผลประโยชน์กันได้ และมีผลประโยชน์ร่วมกันในที่สุด ซึ่ง Czechowska ก็ได้กล่าวไว้ว่าถ้าหากกรอบความร่วมมือหุ้นส่วนยุทธศาสตร์สามารถประสานเป้าหมายในระยะยาวที่ทุกรัฐภาคีสามารถมีส่วนร่วม และอย่างเท่าเทียมกันได้เพียงหนึ่งเป้าหมายก็เพียงพอแล้ว

ประการที่สาม คือ การสร้างความเชื่อมั่นว่าจะมีการเพิ่มระดับความร่วมมือและความมุ่งมั่นเพื่อที่จะทำให้เป้าหมายที่วางไว้ประสบความสำเร็จซึ่งในแง่นี้ เรามักจะเห็นว่าภายใต้กรอบความร่วมมือที่เรียกว่าหุ้นส่วนยุทธศาสตร์นี้จะมีการสร้างชื่อเฉพาะ (special name) ไว้ในเอกสาร คำประกาศของประเทศภาคีที่เข้าร่วม เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าความร่วมมือกับหุ้นส่วนยุทธศาสตร์นี้มีความสำคัญเป็นลำดับต้นๆ ในวาระแห่งชาติของประเทศภาคี

ประการสุดท้าย คือ การแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องของความร่วมมือที่จะทอดยาวไปสู่อนาคต ซึ่งในแง่นี้สะท้อนให้เห็นว่าหุ้นส่วนยุทธศาสตร์นั้นเป็นพันธมิตรที่มุ่งบรรลุเป้าหมายที่ทั้งมีความครอบคลุมหลายด้าน และมุ่งหวังความร่วมมือในระยะยาวกว่าพันธมิตรในรูปแบบอื่น ซึ่งหลักฐานเชิงประจักษ์ประการหนึ่ง คือ มีการพูดคุย แลกเปลี่ยน การประชุมของประเทศภาคีอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังอาจพิจารณาได้จากการมีแผนความร่วมมือในระยะยาวภายใต้กรอบความร่วมมือหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ที่มีร่วมกัน

นักทฤษฎีหลายท่านมองสถานะของ TPP ว่าเป็นความพยายามของสหรัฐฯ ในการถ่วงดุลอำนาจกับจีน แน่แน่นอนว่าญี่ปุ่นเองก็มีบทบาทไม่น้อยในสมการนี้ ด้วยเหตุนี้ เราจึงควรต้องพิจารณาแนวคิดเรื่องการถ่วงดุลอำนาจ (Balance of Power) ควบคู่กันไปด้วย เพื่อจะให้เห็นภาพการตัดสินใจเข้าร่วม TPP ของญี่ปุ่นได้อย่างครอบคลุมมากขึ้น ทั้งนี้การสร้างระบบพันธมิตรเป็นวิธีการหนึ่งในการคานอำนาจเช่นกัน

ในปัจจุบัน ระบบระหว่างประเทศประกอบไปด้วยหลายขั้วอำนาจ เนื่องจากภายหลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลงไปพร้อมๆ กับการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ทำให้สหรัฐฯ กลายเป็นมหาอำนาจเพียงหนึ่งเดียวของโลก แต่ทว่า การเป็นมหาอำนาจหนึ่งเดียวของสหรัฐฯ นั้นก็เป็นเพียงช่วงเวลาสั้นๆ เพราะกลไกการถ่วงดุลอำนาจของระบบระหว่างประเทศได้ทำให้เกิดการเติบโตของรัฐมหาอำนาจใหม่ๆ เช่น บราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และแอฟริกาใต้ หรือกลุ่ม BRICS ที่เกิดขึ้นมาเพื่อที่จะคานอำนาจกับสหรัฐฯ¹⁷

¹⁷ Kenneth N. Waltz, *Realism and International Politics* (New York: Routledge, 2008), pp.178-85.

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่สหรัฐฯ ประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในค.ศ. 2007 ซึ่งทำให้สหรัฐฯ สูญเสียอำนาจทางเศรษฐกิจของตัวเองไปอย่างมาก ผนวกกับการที่จีนซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศที่กำลังมีการเติบโตขึ้นมาและมีความสามารถที่จะคานอำนาจกับสหรัฐฯ ได้กลับแทบจะไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าวแต่อย่างใด จึงทำให้มีความวิตกกังวลว่าในอนาคตอันใกล้ จีนจะมีความสามารถที่เหนือกว่าสหรัฐฯ จนทำให้สหรัฐฯ ไม่สามารถหวังเรื่องการเติบโตนี้ไว้ได้¹⁸

ด้วยเหตุนี้ สหรัฐฯ จึงจำเป็นต้องหาวิธีในการสกัดกั้นการเติบโตของจีนให้อยู่ในระดับที่สหรัฐฯ จะสามารถถ่วงดุลและทำให้จีนซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจใหม่ยอมรับในกฎ ระเบียบ กติกา และสถาบันระหว่างประเทศต่างๆ ที่สหรัฐฯ เป็นผู้วางไว้ตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ทั้งนี้ก็เพื่อไม่ทำให้การแข่งขันเพื่อถ่วงดุลอำนาจกันระหว่างสหรัฐฯ กับจีนบานปลายจนกลายเป็นความขัดแย้งและนำไปสู่ความรุนแรงในที่สุด ดังที่มันักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและนักยุทธศาสตร์ชาวอเมริกันหลายคนคาดการณ์ไว้¹⁹

การที่สหรัฐฯ ดำเนินนโยบายถ่วงดุลจีนทำให้จำเป็นต้องหันมาให้ความสนใจกับกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ซึ่งแน่นอนว่าหลายประเทศในภูมิภาคดังกล่าวเช่น ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ และเวียดนามต่างก็มีความกลัวจีนเป็นทุนเดิมและดำเนินนโยบายต่างประเทศของตนเองเพื่อป้องกันการสร้างอิทธิพลใหม่ของจีนอยู่แล้ว นโยบายดังกล่าวของสหรัฐฯ จึงได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มประเทศเหล่านี้เป็นอย่างดี

เมื่อพิจารณาถึงกรณีของการเข้าร่วมกระบวนการเจรจาและเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นแล้วจะเห็นได้ว่านอกจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่คาดว่าจะได้รับหลังจากข้อตกลงดังกล่าวบังคับใช้อย่างเป็นทางการแล้ว สามารถมองได้ว่าการเข้าร่วมเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นเป็นการแสดงออกถึงการคานอำนาจกับจีนอีกด้วย เพราะเมื่อมองสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ผ่านแนวคิดการคานอำนาจจะเห็นได้ว่าการทะยานขึ้นของจีนซึ่งเพิ่มขีดความสามารถของตนทั้งทางเศรษฐกิจและการทหารทำให้ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของญี่ปุ่นและภูมิภาคเอเชียตะวันออก ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีมหาอำนาจในระดับโลกอย่างสหรัฐอเมริกาและมหาอำนาจในระดับภูมิภาคอย่างจีนและญี่ปุ่นต่างพยายามแข่งขันกันสร้างอิทธิพลมาโดยตลอด

¹⁸ Nail Ferguson Henry Kissinger, David D. Li, and Fareed Zakaria, *Does the 21st Century Belong to China?* (Toronto: House of Anansi Press, 2011), pp.36-38.

¹⁹ John J. Mearshiemer, *Tragedy of the Great Power Politics* (New York: W.W. Norton & company, 2003), pp.119-21.

การคานอำนาจกับจีนของญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชีย – แอซิฟิกเห็นได้จากความพยายามพัฒนาขีดความสามารถทางการทหาร การยกระดับบทบาทของกองกำลังป้องกันตนเองแห่งญี่ปุ่น (Japan Self- Defense Forces: JSDF) ทั้งสามเหล่าทัพ โดยการเพิ่มงบประมาณป้องกันประเทศในระยะ 5 ปีข้างหน้าที่ญี่ปุ่นจะซื้ออาวุธเพิ่ม 240,000 ล้านดอลลาร์²⁰ รวมถึงการก่อตั้งสภาความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่น (National Security Council: NSC) ซึ่งตั้งขึ้นในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2013 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบูรณาการโครงสร้างการตัดสินใจ การดำเนินนโยบายทางการทูต และการป้องกันประเทศให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ความมั่นคงในเอเชียที่เปลี่ยนแปลงไปในศตวรรษที่ 21 ซึ่งดุลแห่งอำนาจของประชาคมระหว่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเมื่อกลางเดือนธันวาคม ค.ศ. 2013 รัฐบาลญี่ปุ่นได้อนุมัติแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ “National Security Strategy 2013” เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการป้องกันประเทศให้มากขึ้น หลังจากที่จีนได้ประกาศ “เขตแสดงตนเพื่อการป้องกันทางอากาศในทะเลจีนตะวันออก (Air Defense Identification Zone: ADIZ)”²¹ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายความมั่นคงของสหรัฐฯ ที่มีต่อภูมิภาคนี้ อันแสดงถึงนัยยะในการต่อกรกับจีนร่วมกันนอกจากนี้ญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ยังได้กระชับความร่วมมือของทั้งสองประเทศโดยการผลักดันให้การเจรจาข้อตกลง TPP บรรลุข้อตกลงร่วมกันเร็วยิ่งขึ้น เพื่อเป็นกลยุทธ์สำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจและเดินเกมถ่วงดุลจีนอีกทางหนึ่ง ดังนั้นการทะยานขึ้นของจีนจึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นทั้งโอกาสและความท้าทายที่สหรัฐฯ และญี่ปุ่นจะพัฒนาความร่วมมือทางยุทธศาสตร์ระหว่างกันเพื่อรักษาดุลอำนาจในภูมิภาคเอเชีย – แอซิฟิกต่อไป โดยพฤติกรรมของญี่ปุ่นข้างต้นนี้เรียกได้ว่าเป็นการคานอำนาจในระบบระหว่างประเทศซึ่งมักจะเกิดขึ้นเมื่อรัฐหนึ่งได้ทำข้อตกลงทั่วไปหรือข้อตกลงด้านความมั่นคงกับอีกรัฐหนึ่ง เพื่อคานอำนาจกับรัฐอื่นที่มีแนวโน้มจะกลายเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของตน โดยญี่ปุ่นเลือกใช้การเข้าร่วมข้อตกลง TPP ในการคานอำนาจและสกัดกั้นอิทธิพลของจีน ผ่านการสร้างระบบพันธมิตรซึ่งเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP ทั้ง 11 ประเทศ ทั้งนี้ญี่ปุ่นเน้นย้ำถึงการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ เพื่อเป็นเครื่องมือในการป้องปรามภัยคุกคามจากจีน และยังเป็นการรักษาเสถียรภาพด้านความมั่นคงในภูมิภาคให้คงอยู่ต่อไปด้วยเช่นกัน

²⁰ ชาญชัย คุ้มปัญญา, "การตอบโต้จากจีนต่อยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่น," 29 December 2013, <http://www.chanchaivision.com/2014/01/China-Reaction-toward-Japan-131229.html> [2016, 25 December].

²¹ กองศึกษายุทธศาสตร์และความมั่นคงฯ, "มองภาพรวมแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่นปี 2013," *SSC Weekly Focus*, no. 19/57 (2014): หน้า 1-2.

1.6 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาปัจจัยที่ผลักดันให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมการเจรจาและเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลตั้งแต่ค.ศ. 2011 - 2016 ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวครอบคลุมตั้งแต่ช่วงที่ญี่ปุ่นแสดงความสนใจการเจรจาข้อตกลง TPP จนกระทั่งกระบวนการเจรจาดังกล่าวระหว่างประเทศสมาชิก TPP เต็มเสร็จสิ้นลง และยังเป็นการบริหารประเทศโดยรัฐบาลต่างพรรคที่มีแนวทางแตกต่างกันระหว่างพรรค DPJ และพรรค LDP ทั้งนี้ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญตั้งแต่ค.ศ. 2011 เป็นต้นมา เนื่องด้วยญี่ปุ่นได้ประกาศความประสงค์ที่จะเข้าร่วมข้อตกลง TPP เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2011 ในระหว่างการประชุมผู้นำ APEC ณ สหรัฐอเมริกา และเข้าร่วมในกระบวนการเจรจาและเป็นสมาชิกลำดับที่ 12 ของข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการในสมัยรัฐบาลชินโซ อาเบะ ค.ศ. 2013 รวมถึงการศึกษาสถานการณ์ระหว่างประเทศและท่าทีของตัวแสดงสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการที่ญี่ปุ่นตัดสินใจเข้าร่วมข้อตกลง TPP

1.7 วิธีการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารที่สะท้อนทัศนคติเชิงนโยบาย เหตุผล และความจำเป็นที่ทำให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมการเจรจาและเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP จากเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น (MOFA) กระทรวงเศรษฐกิจ การค้าและอุตสาหกรรมญี่ปุ่น (METI) กระทรวงป้องกันประเทศ (MOD) แถลงการณ์และสุนทรพจน์ของรัฐบาลญี่ปุ่น เนื่องจากมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจเข้าร่วมการเจรจาและเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นโดยตรง ผู้วิจัยยังได้ศึกษาสมุดปกน้ำเงินหรือรายงานประจำปีทางการทูตของญี่ปุ่น (Diplomatic Bluebook) รายงานยุทธศาสตร์ภูมิภาคเอเชียตะวันออก (East Asian Strategic Review) ของ The National Institute for Defense Studies ซึ่งแสดงให้เห็นถึงข้อถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่สำคัญอย่างครอบคลุม และรายงานประจำปีการป้องกันประเทศญี่ปุ่นของกระทรวงป้องกันประเทศ (Defense of Japan (Annual White Paper)) ซึ่งอธิบายถึงนโยบายด้านการป้องกันประเทศของญี่ปุ่นในแต่ละปีไว้ เพื่อนำมาประกอบความเข้าใจในการพิจารณายุทธศาสตร์การดำเนินนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นต่อภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก รวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสถานการณ์ระหว่างประเทศต่างๆ โดยรวมของแต่ละปีตั้งแต่ค.ศ. 2011 - 2015 นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลและการวิเคราะห์ผลกระทบของข้อตกลง TPP จากรายงานทางการศึกษาและบทความจากวารสารและเอกสารตีพิมพ์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ รวมถึงหนังสือพิมพ์ The

Japan Times, The Japan News และ Nikkei Asian Review เพื่อติดตามเหตุการณ์ด้านเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องมาประกอบในการเขียนคำตอบวิจัยด้วยเช่นกัน

1.8 การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยสามารถจำแนกวรรณกรรมที่อธิบายถึงปัจจัยที่ผลักดันให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมการเจรจาและเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP ว่ามี 2 ข้อเสนอลึก ได้แก่ การอธิบายว่าการเข้าร่วมข้อตกลง TPP เป็นการตอบสนองต่อปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจภายในของญี่ปุ่น กับการอธิบายว่ายุทธศาสตร์ความมั่นคงของประเทศเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นตัดสินใจเข้าร่วมข้อตกลง TPP ซึ่งเมื่อพิจารณาข้อเสนอทั้งสองอย่างนี้แล้วจะพบว่า สิ่งที่ยังขาดหายไปจากคำอธิบายในวรรณกรรมที่มีอยู่คือปัจจัยที่ว่าด้วยความต้องการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ที่ผู้วิจัยมองว่าเป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุดของญี่ปุ่นในการเข้าร่วมข้อตกลง TPP

วรรณกรรมส่วนแรกเป็นการศึกษาปัจจัยด้านเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ประกอบด้วยงานของ Yoshizaki Tatsuhiko ในเรื่อง “What the TPP Process Means to Japan”²² ซึ่งกล่าวว่าการตัดสินใจเข้าร่วม TPP ของรัฐบาลอาเบะนั้นเป็นไปในทิศทางตรงข้ามกับเสียงวิพากษ์วิจารณ์ภายในประเทศโดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่ไม่เห็นด้วยกับข้อตกลง TPP แต่รัฐบาลอาเบกลับผลักดันการเจรจาให้เกิดขึ้นเพราะปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศของญี่ปุ่นซึ่งทำให้สูญเสียความสามารถในการแข่งขันการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ ญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องพึ่งพาการค้าการลงทุนจากภายนอกในการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อให้สามารถรักษาความสามารถในการแข่งขันไว้ได้ รวมทั้งช่วยเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจญี่ปุ่นให้ฟื้นตัวขึ้นมา นอกจากนี้ Tatsuhiko ได้แสดงให้เห็นถึงผลดีจากการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นว่าเป็นการหลีกเลี่ยงความล้มเหลวจากการเจรจาต่อรองของข้อตกลงการค้าเสรีอื่นๆ เป็นการแสดงบทบาทในการร่วมกำหนดกฎเกณฑ์การค้าระหว่างประเทศในศตวรรษที่ 21 เป็นการกระตุ้นการปฏิรูปภายในประเทศ เช่น ภาคเกษตรกรรมเพื่อเพิ่มความทันสมัยมากขึ้น และเพื่อให้ญี่ปุ่นเป็นส่วนหนึ่งของการบูรณาการเศรษฐกิจภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก

ข้อเสนอของ Tatsuhiko กล่าวได้ว่ามีความคล้ายคลึงกับงานเรื่อง “Prosperity Promises”²³ ของ Daniel Twining ที่อธิบายว่าข้อตกลง TPP สามารถแสดงให้เห็นถึงนัยสำคัญได้ 4 ประการ โดยข้อตกลง TPP สามารถมองว่าเกิดขึ้นได้เพื่อเหตุผลทางเศรษฐกิจซึ่ง

²² Tatsuhiko. “What the TPP Process Means to Japan.”

²³ Daniel Twining, “Prosperity Promises,” *Nikkei Asian Review* October (2015): pp. 13-14.

จะเป็นการเปิดเสรีทางการค้าที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น จะช่วยยกระดับการลงทุนระหว่างประเทศด้วย กฎเกณฑ์แบบใหม่ที่เน้นความโปร่งใส ข้อตกลง TPP ใช้เป็นการแสดงบทบาทของรัฐสมาชิกในด้าน เศรษฐกิจระหว่างประเทศซึ่งมีผลประโยชน์ทางการเมืองภายในซ่อนอยู่ สำหรับรัฐบาลสหรัฐฯ ประธานาธิบดีโอบามาต้องการให้ข้อตกลงนี้สำเร็จเพื่อเป็นผลงานของรัฐบาลตน ด้านนายกฯ อาเบะ ของญี่ปุ่น มองว่าข้อตกลง TPP จะช่วยเร่งนโยบายเศรษฐกิจ “อาเบะโนมิกส์” ของรัฐบาลจน นำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น มุมมองที่สาม คือข้อตกลง TPP มีความสำคัญทางภูมิ รัฐศาสตร์ที่จะช่วยสนับสนุนความเป็นพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่นเพื่อจำกัดอิทธิพลของจีน และมุมมองสุดท้ายคือข้อตกลง TPP เป็นการจัดการเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่จะช่วยให้เกิด ความก้าวหน้าของการค้าเสรีในโลกปัจจุบัน เนื่องจากการเจรจาการค้าโลกมีความก้าวหน้าที่ช้ามาก ในกรณีการเจรจารอบโตฮา

และวรรณกรรมชิ้นสุดท้ายของส่วนนี้คืองานของ Takashi Terada เรื่อง “Japan and the Trans-Pacific Partnership”²⁴ ซึ่งอธิบายว่า การเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นเป็น เหมือนกับการปฏิรูปประเทศอย่างหนึ่ง การกระตุ้นให้เกิดการปฏิรูปภายในนี้จะเป็นประโยชน์ต่อ เศรษฐกิจของญี่ปุ่น ช่วยเพิ่มการบูรณาการทางเศรษฐกิจกับสหรัฐฯ และประเทศในภูมิภาคเอเชีย- แปซิฟิก โดยญี่ปุ่นจะมีโอกาสเพิ่มมากขึ้นในการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ช่วยขจัดอุปสรรคการค้าระหว่างประเทศ ทั้งยังทำให้ญี่ปุ่นรักษาโอกาสการเปิดเจรจาข้อตกลง การค้าเสรีกับประเทศที่เข้าร่วมไว้ได้ รวมถึงขยายการเจรจาต่อรองไปยังประเทศเอเชียอื่นๆ ได้ เช่นกัน ในขณะที่สหรัฐฯ ก็สนับสนุนให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมข้อตกลง TPP เพราะต้องการขยายตลาด สินค้าและการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของตน และข้อตกลง TPP ยังเชื่อมโยง กับยุทธศาสตร์การถ่วงดุลอำนาจ (Rebalancing) ของสหรัฐฯ ที่ต้องการกลับเข้ามาคานอำนาจใน เอเชีย - แปซิฟิกใหม่อีกครั้ง

วรรณกรรมในส่วนที่สองเกี่ยวข้องกับการศึกษาปัจจัยด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงในภูมิภาค เอเชีย - แปซิฟิก ประกอบด้วยงานเรื่อง “Denial and Cost Imposition: Long-Term Strategy for Competition with China”²⁵ ของ Junichi Fukuda ซึ่งกล่าวถึง การ นำเสนอยุทธศาสตร์ระยะยาวสำหรับสหรัฐฯ และญี่ปุ่นซึ่งกำลังเผชิญกับการก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจ

²⁴ Takashi Terada, "Japan and the Trans-Pacific Partnership," (USA: Sasakawa Peace Foundation February 2012), p. 22.

²⁵ Junichi Fukuda, "Denial and Cost Imposition: Long-Term Strategy for Competition with China," *Asia-Pacific Review* 22, no. 1 (2015): pp. 46-72.

โลกอย่างรวดเร็วของจีนทั้งด้านเศรษฐกิจและการทหาร รวมถึงเทคโนโลยีต่างๆ โดยสหรัฐฯ และ ญี่ปุ่นต่างประสบปัญหาการแข่งขันกับจีนจากข้อจำกัดด้านงบประมาณการป้องกันทางทหาร เนื่องจากทั้งสองประเทศต่างตกอยู่ในภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวเป็นเวลาหลายปี ในขณะที่จีนกลับมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องนำมาซึ่งศักยภาพในการขยายอำนาจการทหารของประเทศที่สร้างความกังวลให้กับประเทศต่างๆ ในเวทีระหว่างประเทศ โดยยุทธศาสตร์แรกคือ “Denial” ซึ่งเน้นไปที่การต่อต้านทางการทหาร เสริมศักยภาพทางการทหารทั้งทางบก อากาศ และทางทะเล รักษาความเป็นมหาอำนาจด้านกองทัพเรือ เป็นต้น ในขณะที่ยุทธศาสตร์ที่สองคือ “Cost Composition” คือการนำเอาประเด็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม มาคำนวณในต้นทุนของการดำเนินนโยบายเพื่อถ่วงดุลอำนาจกับจีน รวมถึงการที่จีนเองก็จำเป็นต้องคำนึงถึงต้นทุนเหล่านี้เช่นกัน เพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการทางทหารซึ่งมีต้นทุนสูงเกินไป โดยทั้งสองยุทธศาสตร์นี้ต่างสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังช่วยให้สามารถรักษาความเป็นมหาอำนาจของไว้ได้ต่อไป

ในขณะที่งานของ Brock R. Williams และคณะ ในเรื่อง “The Trans-Pacific Partnership: Strategic Implication”²⁶ ได้เสนอว่าข้อตกลง TPP เป็นข้อตกลงการค้าเสรีที่มีความสำคัญในทางภูมิศาสตร์การเมืองอย่างมาก ความเชื่อมโยงระหว่างข้อตกลง TPP กับผลประโยชน์ด้านความมั่นคงและการส่งเสริมด้านการทูตกลายเป็นส่วนที่แข็งแกร่งในข้อถกเถียงเกี่ยวกับ TPP โดยเฉพาะยุทธศาสตร์การถ่วงดุลอำนาจ (rebalancing) ของสหรัฐฯ ในเอเชีย-แปซิฟิก ผู้ที่สนับสนุนข้อตกลง TPP ยกให้ข้อตกลงฉบับนี้เป็นส่วนเสริมสร้างระบบพันธมิตรของสหรัฐฯ และความร่วมมือในเอเชียตะวันออก และในอนาคตความเป็นพันธมิตรของสหรัฐฯ และ ญี่ปุ่นจะขึ้นอยู่กับความสำเร็จหรือความล้มเหลวของข้อตกลง TPP โดยในปีที่ผ่านมาการคำนวณเชิงยุทธศาสตร์และการเมืองของญี่ปุ่นนั้นได้ขับเคลื่อนไปสู่ความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์กับสหรัฐฯ มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอของ Brock R. Williams และคณะมีความสอดคล้องกับงานเรื่อง “Who Decides Pacific Trade?”²⁷ ของ Dennis C. Blair ที่เสนอว่า ในขณะที่สหรัฐฯ และ ญี่ปุ่นยังมีความล่าช้าในการเจรจาข้อตกลง TPP นั้น จีนเองก็พยายามเคลื่อนไหวและท้าทายความสัมพันธ์ทางการค้าในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยไม่รวมข้อตกลง TPP เข้ามาใน

²⁶ Brock R. Williams and others, "The Trans-Pacific Partnership: Strategic Implications," in *CRS Report* (CRS 3 February 2016), pp. 46-47.

²⁷ Dennis C. Blair, "Who Decides Pacific Trade?," (New York Times, 2014), pp. 19-22.

แผนงานของตน เนื่องจากเห็นว่าข้อตกลง TPP จะสร้างความเป็นผู้นำให้กับสหรัฐฯ และญี่ปุ่นในการกำหนดกฎเกณฑ์ที่จะช่วยสร้างการเติบโตและความมั่งคั่งมากขึ้นทั่วทั้งภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก นอกจากนี้ข้อตกลง TPP ยังช่วยเสริมสร้างความเป็นพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่นซึ่งต้องการรักษาความมั่นคงในภูมิภาคไว้ผ่านความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้น สำหรับญี่ปุ่นเองก็คาดหวังว่าข้อตกลง TPP จะทำให้ญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญระหว่างประเทศมากขึ้น โดยเพิ่มความสัมพันธ์เชิงกลยุทธ์กับสหรัฐฯ ที่จะช่วยเพิ่มความสามารถของญี่ปุ่นในการจัดการความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ ที่ท้าทายตนเองอยู่

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าการตัดสินใจเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นในค.ศ. 2013 นั้น รัฐบาลญี่ปุ่นมองเห็นถึงการเป็นปัจจัยสนับสนุนการพลิกฟื้นทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์จากการนำเข้าและส่งออกสินค้าภายใต้ข้อตกลง TPP ซึ่งมีการคาดการณ์ไว้ว่าจะมีอยู่อย่างมากแล้วหากข้อตกลงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศฉบับนี้มีผลบังคับใช้ และในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยเห็นสอดคล้องกับวรรณกรรมข้างต้นว่า ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจที่จะได้รับจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP เป็นแรงจูงใจสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP ในที่สุด ซึ่งข้อตกลงทางเศรษฐกิจฉบับนี้มีนัยสำคัญต่อทั้งการกระตุ้นเศรษฐกิจที่ซบเซามานานกว่า 10 ปี รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงนโยบายตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกที่มีความท้าทายจากการทะยานขึ้นมาของจีน ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่ารัฐบาลญี่ปุ่นและรัฐบาลสหรัฐฯ ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยทางยุทธศาสตร์ที่เน้นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันจนนำไปสู่การสกัดกั้นหรือจำกัดการขยายอิทธิพลของจีน รวมถึงการรักษาเสถียรภาพความมั่นคงในภูมิภาคมากกว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยใช้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจเป็นเพียงจุดเริ่มต้นหรือเป็นฉากบังหน้าการเข้าถึงเป้าหมายทางการเมืองและความมั่นคงที่อยู่เบื้องหลัง เนื่องจากเมื่อคำนวณถึงผลดีผลเสียแล้วการใช้กำลังทางทหารเพื่อให้จีนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือปรับท่าทีในเวทีระหว่างประเทศนั้นมีต้นทุนที่สูงกว่าการใช้การปิดล้อมทางเศรษฐกิจผ่านข้อตกลง TPP นี้

นอกจากนี้ ในการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้พบงานอีกชิ้นหนึ่งที่อธิบายถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมข้อตกลง TPP คืองานของ Bernard K. Gordon เรื่อง “Trading in Asia: Why the United States Needs the Trans-Pacific Partnership”²⁸ ที่อธิบายจากมุมมองของสหรัฐฯ ว่าเป็นโอกาสในการปูทางสำหรับข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศ

²⁸ Bernard K. Gordon, "Trading up in Asia: Why the United States Needs the Trans-Pacific Partnership," *Foreign Affairs* 91, no. 4 (2012): p. 18.

รูปแบบใหม่ รวมถึงการแสดงการเป็นเสาหลักด้านเศรษฐกิจและการเมืองในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก อีกครั้งหนึ่งของตน และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวสหรัฐฯ นั้นจำเป็นต้องพึ่งพาญี่ปุ่นในฐานะ สมาชิกที่สำคัญประเทศหนึ่งของข้อตกลง TPP สำหรับญี่ปุ่นนั้นได้รับแรงผลักดันให้เข้าร่วมข้อตกลง TPP อย่างเต็มรูปแบบจากสหรัฐฯ เนื่องจากสหรัฐฯ เล็งเห็นถึงผลประโยชน์จากข้อตกลงการค้าเสรี ระหว่างอาเซียน - โทเกียวที่จะเพิ่มมากขึ้นในระยะยาว

สาเหตุที่ต้องนำงานชิ้นนี้ขึ้นมากล่าวถึง เนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถจัดประเภทให้เข้ากับกลุ่ม วรรณกรรมทั้งสองข้างต้นได้ เนื่องจาก Gordon อธิบายเพียงว่า เหตุใดสหรัฐฯ จึงจำเป็นต้องพึ่งพา ญี่ปุ่นในการผลักดันข้อตกลง TPP ซึ่งไม่สามารถจัดให้เข้าพวกได้กับทั้งกลุ่มวรรณกรรมที่เน้นมิติ ทางด้านเศรษฐกิจ และกลุ่มวรรณกรรมที่เน้นมิติทางด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคง ทั้งนี้ เราจะเห็นได้ว่า งานของ Gordon ให้ความสำคัญกับมิติทางการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศมากกว่า ซึ่งเมื่อพิจารณาในแง่แล้ว ถือว่าเป็นมิติที่มีความสำคัญมากเพราะ ความเป็นพันธมิตรระหว่างญี่ปุ่น กับสหรัฐฯ สามารถแสดงให้เห็นถึงการป้องปรามจีนได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม งานชิ้นนี้ยังขาดการ พิจารณาว่าญี่ปุ่นก็มีความต้องการพึ่งพาสหรัฐฯ ด้วยเช่นกัน ดังนั้น นี่จึงเป็นช่องว่างหนึ่งที่ต้องมีการ อธิบาย ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้จะช่วยเสริมข้อเสนอดังกล่าวให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.9 วิธีการนำเสนอ

การนำเสนอผลการศึกษางานวิจัยฉบับนี้ แบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 *บทนำ* นำเสนอข้อมูลโดยภาพรวมของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ประกอบด้วย ที่มาและ ความสำคัญของปัญหา คำถามวิจัย สมมติฐาน วัตถุประสงค์ ขอบเขตการศึกษา วิธีการวิจัย และ การทบทวนวรรณกรรม

บทที่ 2 *TPP และโครงสร้างอำนาจใหม่ในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก* นำเสนอ ความ เป็นมา สาระสำคัญ ผลประโยชน์และผลกระทบของข้อตกลง TPP ในภาพรวม และนำเสนอ สถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกที่สำคัญต่อการกำหนด ยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น

บทที่ 3 *กระบวนการตัดสินใจเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่น* นำเสนอ เป้าหมายและ ตัวแปรในการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่น และการเข้าร่วม TPP ของญี่ปุ่นกับข้อถกเถียง ภายในประเทศที่สำคัญในช่วงรัฐบาลพรรคประชาธิปไตยแห่งญี่ปุ่น (Democratic Party of Japan: DPJ) และช่วงรัฐบาลพรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party: LDP)

บทที่ 4 ข้อตกลง TPP เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์การคานอำนาจของญี่ปุ่น นำเสนอ ข้อตกลง TPP เครื่องมือของญี่ปุ่นในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ข้อตกลง TPP กับนโยบาย การหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ ข้อตกลง TPP กับการถ่วงดุลอิทธิพลและบทบาทของจีน และความไม่แน่นอนของข้อตกลง TPP กับการรับมือของญี่ปุ่น

บทที่ 5 บทสรุปการวิจัย

บทที่ 2

TPP และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจใหม่ในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก

เนื้อหาในบทนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยในส่วนแรกจะเป็นกล่าวถึงภูมิหลังและพัฒนาการของข้อตกลง TPP ตั้งแต่จุดเริ่มต้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2005 การขยายสมาชิกกระทั่งถึงการบรรลุข้อตกลงของประเทศสมาชิกทั้ง 12 ประเทศ ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 2015 และในส่วนที่สองนี้จะกล่าวถึงโครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก โดยรายละเอียดของบทนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาประเด็นดังต่อไปนี้ ได้แก่ ความเป็นมาของข้อตกลง TPP ความสำคัญของข้อตกลง TPP ผลประโยชน์และผลกระทบของข้อตกลง TPP และสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น ทั้งจากการทะยานขึ้นของจีน ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น สหรัฐฯ และจีน รวมถึงกรณีพิพาทในทะเลจีนตะวันออกและทะเลจีนใต้ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก

2.1 ความเป็นมาและความสำคัญของ TPP

ความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership: TPP) พัฒนามาจากความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Strategic Economic Partnership Agreement: TPSEP) หรือที่รู้จักกันในนามของ P4 ประกอบไปด้วยประเทศสมาชิก 4 ประเทศ ได้แก่ ซิลิ นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ และบรูไน มีการลงนามของประเทศสมาชิกเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 2005 และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 28 พฤษภาคม ค.ศ. 2006²⁹ ต่อมาประเทศสมาชิกพยายามเชิญชวนให้สหรัฐฯ เข้าร่วมในความตกลงนี้ด้วยโดยเปิดให้สหรัฐฯ เข้าร่วมเป็นประเทศสังเกตการณ์ก่อน ต่อมาในค.ศ. 2008 ประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช (George W. Bush) ได้ประกาศจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีซึ่งครอบคลุมการเปิดเสรีในทุกสาขา กับกลุ่มประเทศ P4 พร้อมกันนี้สหรัฐฯ ยังเชิญออสเตรเลีย เปรู และเวียดนามเข้าร่วมการเจรจาครั้งนี้ด้วย ซึ่งออสเตรเลียและเปรูตัดสินใจเข้าร่วมการเจรจาในเดือนพฤศจิกายนของปีเดียวกัน

²⁹ T. Rajamoorthy, "The Origins and Evolution of the Trans-Pacific Partnership (TPP)," <http://www.globalresearch.ca/the-origins-and-evolution-of-the-trans-pacific-partnership-tp/5357495> [2015, December 24].

ในเวลาต่อมาอดีตนายกรัฐมนตรีสิงคโปร์ นายลี กวน ยู (Lee Kwan Yew) ได้แนะนำให้ประธานาธิบดีบารัค โอบามา (Barak Obama) ของสหรัฐฯ ซึ่งรับตำแหน่งต่อจากประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช ว่า การรักษายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก และการพัฒนาความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นนั้น สหรัฐฯ ควรจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในข้อตกลง TPP³⁰ ซึ่งนายโอบามาเห็นด้วยกับคำแนะนำดังกล่าว เพราะข้อตกลง TPP สอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมการค้าเสรีของสหรัฐฯ และประกาศว่าจะมีส่วนร่วมและผลักดันการเจรจาข้อตกลง TPP ให้สำเร็จ³¹ ในค.ศ. 2010 มาเลเซียและเวียดนามตัดสินใจเข้าร่วมการเจรจានี้ตามลำดับ ต่อมาประเทศสมาชิกทั้งหมดต่างลงความเห็นให้มีการปรับเปลี่ยนและขยายขอบเขตของ TPSEP เป็น “Trans-Pacific Partnership (TPP)” ซึ่งจะต้องมีเนื้อหาสอดคล้องกับความตกลงการค้าเสรีที่มีอยู่เดิม กล่าวคือข้อตกลง TPP นี้จะต้องไม่ขัดแย้งกับข้อตกลง TPSEP และข้อตกลง FTAs ที่ประเทศสมาชิกมีอยู่

จากความเป็นมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าความตั้งใจแรกของการริเริ่มความร่วมมือความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (TPSEP) ก่อนที่จะพัฒนามาเป็นข้อตกลง TPP นั้นเป็นเพียงความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ต้องการเปิดเสรีการค้าระหว่างประเทศสมาชิกภายในกลุ่มในลักษณะที่เป็นความตกลงทางการค้าที่ให้สิทธิพิเศษเฉพาะกลุ่มเท่านั้น แต่เมื่อสหรัฐฯ ประกาศเข้าร่วมเป็นหนึ่งในสมาชิกของข้อตกลงนี้จึงทำให้ข้อตกลง TPP มีนัยสำคัญทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นอีกมิติหนึ่ง เนื่องจากข้อตกลง TPP ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสกัดกั้นหรือลดทอนกระแสการทะยานขึ้นของจีนโดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลโอบามา ซึ่งมีการดำเนินนโยบายการหันความสนใจกลับมาสู่เอเชีย (Pivot to Asia) และพยายามผลักดันให้การเจรจาข้อตกลง TPP บรรลุผลโดยเร็วมาตลอด เพื่อแสดงให้เห็นว่าสหรัฐฯ นั้นยังคงให้ความสำคัญและมีบทบาทในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกต่อไป

เหตุผลหนึ่งของการที่สหรัฐฯ ได้เพิ่มบทบาทของข้อตกลง TPP เพื่อทำหน้าที่ทอนกระแสการทะยานขึ้นของจีนนั้น เพราะก่อนหน้านี้จีนมีบทบาทอย่างมากในกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก โดยใช้วิธีการสร้างหรือเข้าร่วมกรอบความร่วมมือย่อยกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาค อาทิ อาเซียน+3 (ASEAN+3) การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia

³⁰ Jeffrey J. Schott, "Understanding the Trans-Pacific Partnership: An Overview," May 2016, https://piie.com/publications/chapters_preview/7137/overviewie7137.pdf [2017, 15 March].

³¹ James McBride, "The Trans-Pacific Partnership and U.S. Trade Policy," 31 January 2017 <https://www.cfr.org/backgrounder/trans-pacific-partnership-and-us-trade-policy> [2018, 20 March].

Summit) ครอบคลุมความร่วมมืออนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region) และความร่วมมือทางเศรษฐกิจกรอบอ่าวเป่ยปู้ (Pan-Beibu Gulf Economic Cooperation) ซึ่งทำให้สหรัฐฯ เห็นได้ว่าจีนกำลังมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้มากขึ้น จึงทำให้การที่สหรัฐฯ จะเข้ามาร่วมมือกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเป็นเรื่องยาก ด้วยเหตุนี้ข้อตกลง TPP จึงกลายเป็นหนึ่งในทางเลือกของสหรัฐฯ ในการส่งเสริมการเปิดการค้าเสรีในระดับโลก ซึ่งถ้าหากสำเร็จแล้วสหรัฐฯ จะสามารถขยายการเข้าถึงตลาดในเอเชียเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของตนได้ และอีกประการหนึ่งคือการทอนกระแสการทะยานขึ้นของจีนที่นับวันยังมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น³²

ในเวลาต่อมา หลังจากการประชุม APEC Summit เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2011 ผู้นำประเทศสมาชิก TPP ได้เสนอโครงร่าง (Outline) ข้อตกลงต่างๆ ของ TPP ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ การเปิดตลาดที่ครอบคลุมทุกสาขา (Comprehensive Market Access) การเป็นความตกลงระดับภูมิภาคอย่างสมบูรณ์ (Fully Regional Agreement) การรวบรวมประเด็นที่มีความคาบเกี่ยวกัน (Cross-Cutting Trade Issues) การตอบรับความท้าทายใหม่ทางการค้า (New Trade Challenges) และการเป็นข้อตกลงที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ (Living Agreement) คือสามารถปรับเปลี่ยนตัวบทของการเจรจาได้ตลอดเวลา เพื่อรองรับข้อเสนอต่างๆ ของสมาชิกใหม่ในอนาคต โดยการขยายสมาชิกหรือรับสมาชิกใหม่ของข้อตกลง TPP มีข้อกำหนดว่าประเทศใดๆ ก็ตามที่ต้องการจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกของข้อตกลง TPP นั้นต้องดำเนินการตามกระบวนการซึ่งกำหนดไว้ในข้อตกลง TPP ดังต่อไปนี้ คือ

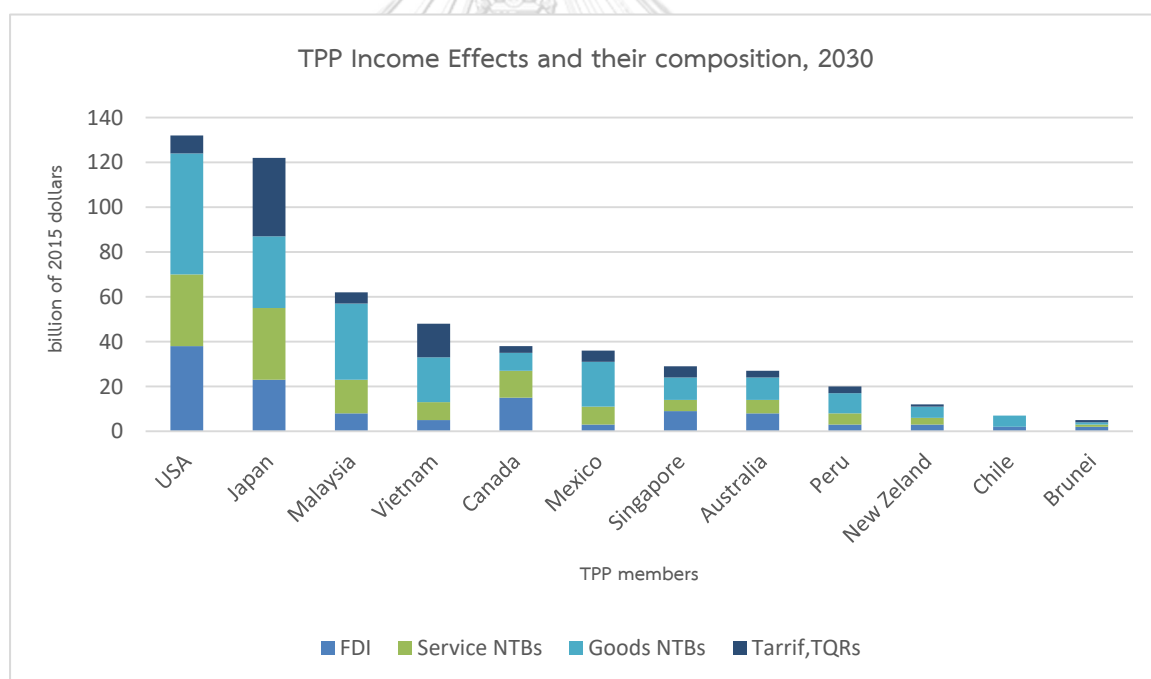
1. แสดงความประสงค์เข้าร่วมกับสมาชิกข้อตกลง TPP เดิม
2. เข้าสู่กระบวนการเจรจากับสมาชิกข้อตกลง TPP เป็นรายประเทศ คือ ต้องทำเป็น bilateral consultation โดยยื่นหนังสือแสดงเจตจำนงและความมุ่งมั่นในการปฏิบัติตามข้อกำหนดของข้อตกลง TPP
3. เข้ากระบวนการพิจารณาของประเทศสมาชิกดั้งเดิม
4. หากได้รับความเห็นชอบจากประเทศสมาชิกทุกประเทศของข้อตกลง TPP ก็จะได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก หากไม่ได้รับความเห็นชอบจากทุกประเทศสมาชิกก็จะได้ไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP

³² Claude Barfield and Philip Levy, "Tales of South Pacific: President Obama, the Trans-Pacific Partnership and Us Leadership in Asia," 28 January 2010, <https://voxeu.org/article/trans-pacific-partnership-us-leadership-asia> [2018, 20 March].

5. การเจรจากับกลุ่มหรือของกลุ่มข้อตกลง TPP ถือเป็นความลับจะเปิดเผยให้ผู้อื่นที่มีใช้สมาชิกทราบไม่ได้³³

ในค.ศ. 2013 ญี่ปุ่นภายใต้การนำของนายทาชิชิโร ฮาชิโมโตะได้ประกาศเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการ ทำให้ข้อตกลง TPP เป็นความร่วมมือทางการค้าที่ครอบคลุมเศรษฐกิจโลกถึง 1 ใน 3 หรือมีขนาดเศรษฐกิจคิดเป็นร้อยละ 40 ของ GDP ทั่วโลก ทั้งนี้จากกราฟที่แสดงการคาดการณ์รายได้ของประเทศสมาชิกข้อตกลง TPP นี้แสดงให้เห็นว่าประเทศสมาชิกข้อตกลง TPP จะมีรายได้จากการส่งออกสินค้าและบริการ รวมถึงการลงทุนจากต่างประเทศที่เพิ่มขึ้นซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ประเทศสมาชิกสนใจและเห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมข้อตกลงการค้าเสรีฉบับนี้ และจากการตัดสินใจเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นในครั้งนี้ ส่งผลให้ข้อตกลง TPP มีสมาชิกทั้งหมด 12 ประเทศ

รูปภาพที่ 1 แสดงการคาดการณ์รายได้จากการเข้าร่วม TPP³⁴

แหล่งที่มา: Peterson Institute for International Economics, 2016.

³³ Office of the United States Trade Representative, "TPP Full Text," <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/trans-pacific-partnership/tpp-full-text> [2018, 20 March].

³⁴ Peter A. Petri and Michael G. Plummer, "Working Paper Series the Economic Effects of the Trans-Pacific Partnership: New Estimates," (Peterson Institute for International Economics, 2016), pp. 8-12.

ประเทศสมาชิกข้อตกลง TPP ทั้ง 12 ประเทศ ณ ค.ศ. 2013 นับเป็นกลุ่มประเทศที่มีบทบาททางการค้าระหว่างประเทศอย่างสูง โดยมี GDP รวมกันทั้งสิ้นมูลค่า 27,558,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ถือได้ว่าเป็นมูลค่าที่สูงมากในระบบเศรษฐกิจโลก และเมื่อพิจารณาตามกลุ่มอุตสาหกรรมหลักๆ ที่ประเทศในกลุ่มข้อตกลง TPP ทำการค้าแล้ว พบว่าประเทศกลุ่มข้อตกลง TPP ส่งออกและนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมมากที่สุด รองลงมาเป็นสินค้าเชื้อเพลิงและเหมืองแร่ และสินค้าเกษตรกรรมเป็นสัดส่วนที่น้อยที่สุด สำหรับกลุ่มประเทศคู่ค้า พบว่า แหล่งส่งออกที่สำคัญ 5 อันดับแรก ตามสัดส่วนการส่งออกของประเทศกลุ่มข้อตกลง TPP ได้แก่ สหภาพยุโรป จีน แคนาดา สหรัฐฯ และเม็กซิโก ในส่วนแหล่งนำเข้าสำคัญ 5 อันดับแรก คือ จีน สหภาพยุโรป แคนาดา เม็กซิโก และญี่ปุ่น³⁵

รูปภาพที่ 2 แสดงแผนที่ประเทศสมาชิก TPP³⁶

แหล่งที่มา: Global Trade Review, 2015.

³⁵ บริษัทไบริอัน เคฟ (ประเทศไทย) จำกัด. "รายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณการศึกษาแนวการเจรจาและผลกระทบจากการจัดทำความตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา," หน้า 68.

³⁶ Aaron Hoddinott, "U.S. Reload Navy in the Pacific," 28 February 2016, <http://www.pinnacledigest.com/blog/aaron-hoddinott/us-reloads-navy-pacific> [2016, 9 October].

การเจรจาข้อตกลง TPP ดำเนินการเจรจามาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันได้ในการประชุมร่วมกันของรัฐมนตรีประเทศสมาชิกในวันที่ 5 ตุลาคม ค.ศ. 2015 ณ เมืองแอตแลนตา สหรัฐฯ ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้ลงนามข้อตกลง TPP ร่วมกันในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2016 โดยให้แต่ละประเทศกลับไปดำเนินการทางกฎหมายเพื่อให้มีผลบังคับใช้ต่อไป

2.2 โครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกที่สำคัญต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น

ในส่วนนี้จะเป็นการอธิบายถึงการทะยานขึ้นมาของจีนซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาขีดความสามารถทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดด ส่งผลให้จีนกลายเป็นประเทศที่มีบทบาทในเวทีโลกเพิ่มมากขึ้นอย่างเด่นชัด จนสามารถสร้างความกังวลให้กับประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะสหรัฐฯ และญี่ปุ่นที่เป็นประเทศที่มีอิทธิพลในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกมาโดยตลอดหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมาจะเป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ และความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับจีนโดยกล่าวถึงปัญหา ความร่วมมือ ตลอดจนการกำหนดท่าทีในการดำเนินนโยบายต่อกัน และในที่สุดท้ายของบทนี้จะเป็นการอธิบายกรณีพิพาทในทะเลจีนตะวันออกและทะเลจีนใต้ที่สร้างความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับจีนมากขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 2000 เป็นต้นมา

2.2.1 การทะยานขึ้นของจีน (The Rise of China)

กระแสการเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองและเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกนั้นมีมาอย่างต่อเนื่อง ในศตวรรษที่ 21 นี้การทะยานขึ้นมาของจีนได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจในภูมิภาคอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งยังกระทบต่อโครงสร้างอำนาจในระดับโลกด้วยเช่นกัน โดยจีนในปัจจุบันนี้ถือได้ว่าการพัฒนามาตั้งแต่ค.ศ. 1978 ซึ่งถือเป็นปีแห่งการปฏิรูปเศรษฐกิจ เนื่องจากในทศวรรษที่ 1960 - 1970 นั้นผู้นำจีนดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดจากการปฏิวัติทางวัฒนธรรม ทั้งยังมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ก่อให้เกิดการจลาจลภายในประเทศ ซึ่งเป็นการทำลายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจีนอย่างร้ายแรง หรืออย่างน้อยอาจกล่าวได้ว่าความวุ่นวายทางการเมืองดังกล่าวทำให้เศรษฐกิจของจีนหยุดชะงักจนกระทั่งถดถอยไป 10 กว่าปี และยังทำให้ช่องว่างของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับนานาชาติเพิ่มมากยิ่งขึ้น³⁷ และเมื่อต้นทศวรรษ 1990 จีนได้อยู่ในช่วงของการเร่งปฏิรูปเศรษฐกิจขนาดใหญ่ โดยการปฏิรูปและปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจนี้ได้เปิดให้มีการลงทุนจากต่างประเทศมากกว่าทศวรรษก่อนหน้า ในขณะที่เดียวกันจีนได้พยายามเรียนรู้และรับ

³⁷ เอียน ถึง อ้าย, "ประเทศจีนในศตวรรษที่ 21," 22 April 2004,

<http://www.chinaembassy.or.th/th/zxxx/t87551.html> [2016, 9 October].

การถ่ายทอดเทคโนโลยีจากผู้ลงทุนต่างชาติจนก้าวขึ้นมาทัดเทียมหรือเหนือกว่าประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ซึ่งเปิดประเทศและมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีมาก่อนจีน และต่อมาจีนก็ประสบความสำเร็จในการเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) เมื่อค.ศ. 2001 แม้ว่าจะใช้เวลาเจรจาต่อรองมากกว่า 10 ปี เนื่องจากจีนต้องเจรจาต่อรองกับประเทศสมาชิก WTO เดิมซึ่งมีอยู่แล้ว 138 ประเทศ ภายใต้เงื่อนไขการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างกัน เพื่อให้ประเทศสมาชิก WTO ลงมติรับรองจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกอย่างเป็นทางการ³⁸ การที่จีนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจของตนจนกระทั่งมีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับ 2 ของโลกได้อย่างรวดเร็วภายในระยะเวลากว่า 30 ปีหลังจากมีการปฏิรูปและปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ รวมถึงการก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอันดับที่ 2 แทนที่ญี่ปุ่นซึ่งประสบกับสภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจมากกว่าทศวรรษนั้น ทำให้จีนสามารถแสดงบทบาทการเป็นผู้นำในเวทีโลกได้มากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน

³⁸ WTO, "Wto Successfully Concludes Negotiations on China's Entry," 17 September 2001, https://www.wto.org/english/news_e/pres01_e/pr243_e.htm [2016, 9 October].

ตารางที่ 1 แสดงอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนระหว่างค.ศ. 2003 - 2013³⁹

ช่วงเวลา	อัตรา (ร้อยละ)
ปี 2003	10.0
ปี 2004	10.1
ปี 2005	9.9
ปี 2006	10.4
ปี 2007	13.0
ปี 2008	9.0
ปี 2009	8.7
ปี 2010	10.4
ปี 2011	9.2
ปี 2012	7.8
ปี 2013	7.7

แหล่งที่มา: China Statistical Yearbook - 2014

จากตารางแสดงอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มีอัตราสูงมากมาอย่างต่อเนื่อง แม้กระทั่งในช่วงเกิดวิกฤตโลกเศรษฐกิจ ค.ศ. 2008 จีนเป็นประเทศที่ไม่ได้รับผลกระทบมากเท่าใดนักเห็นได้จากอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยังคงอยู่ในระดับสูงอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาดังกล่าว ด้วยเหตุนี้เมื่อจีนมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในเวทีโลกเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะตั้งแต่กลางทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา ทำให้จีนดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะแข็งกร้าวมากกว่าที่ผ่านมา เนื่องจากจีนมีความมั่นใจในขีดความสามารถของตนที่จะเผชิญหน้ากับประเทศตะวันตก โดยเป็นผลมาจากการประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจและการทหารที่รวดเร็ว โดยจีนให้ความสำคัญในการปรับปรุงกองทัพและเพิ่มแสนยานุภาพทางทหารเป็น

³⁹ National Bureau Statistics of China, "China Statistical Year Book," <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/indexeh.htm> [2016, 9 October].

อย่างมากเพื่อหวังจะถ่วงดุลอำนาจกับประเทศมหาอำนาจอื่นทั้งในและนอกภูมิภาค ทั้งนี้จีนยังสามารถใช้มาตรการทางทหารเป็นเครื่องมือกดดันประเทศคู่พิพาทกับจีนได้ง่ายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้การพัฒนาแบบก้าวกระโดดทั้งสองด้านแล้วการที่ประชาชนชาวจีนมีแนวความคิดว่าจีนกลายเป็นประเทศที่เจริญรุ่งเรืองและมีอำนาจมากพอที่จะก้าวไปเป็นประเทศมหาอำนาจอีกประเทศหนึ่งตามแนวคิดชาตินิยมจีนที่มีความภูมิใจในความยิ่งใหญ่ในอดีตของตนทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนจำเป็นต้องดำเนินนโยบายแข็งกร้าวเพื่อรักษาความนิยมจากประชาชนเช่นกัน⁴⁰

แม้ว่าจีนจะพยายามเน้นย้ำถึงการดำเนินนโยบาย “การทะยานขึ้นอย่างสันติของจีน” (China’s Peaceful Rise) หรือยุทธศาสตร์ “การพัฒนาอย่างสันติ” (China’s Peaceful Development) เพื่อให้ประเทศเพื่อนบ้านลดความหวาดระแวงจีนลงก็ตาม หากแต่ยังคงมีหลายประเทศที่กังวลต่อการก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของจีนโดยเฉพาะญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ซึ่งเป็นมหาอำนาจที่มีอิทธิพลในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมถึงประเทศคู่พิพาทในทะเลจีนใต้ที่มีความขัดแย้งกับจีนโดยตรง จีนได้เริ่มศึกษาทฤษฎีการพัฒนากองทัพของสหรัฐฯ ที่เรียกว่า “วิวัฒนาการกิจการทหาร” (Revolution in Military Affairs: RMA) และนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนากองทัพจีน⁴¹ นอกจากนี้ในค.ศ. 1993 จีนกำหนดให้นโยบายพัฒนากองทัพมีเป้าหมายทางยุทธศาสตร์คือ “การทำสงครามแบบจำกัดภายใต้ความทันสมัย” (Limited War Under High Technology and Conditions)⁴² รวมถึงการประชุมสมัชชาใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์จีนเมื่อค.ศ. 2002 ได้มีการเน้นย้ำว่า “เราจะต้องสนับสนุนหลักการพัฒนาร่วมกันระหว่างการแข่งขันประเทศและเศรษฐกิจ และจะต้องผลักดันให้การพัฒนากองทัพก้าวไปสู่ความทันสมัยบนพื้นฐานการเติบโตทางเศรษฐกิจ”⁴³ แสดงให้เห็นว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องการพัฒนาด้านการทหารอย่างจริงจังยิ่งขึ้น ทั้งนี้ จีนยังได้เพิ่มงบประมาณการพัฒนากองทัพมากขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน จะเห็นได้ว่าหลังจากค.ศ. 2009 มานี้จีนซึ่งพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและการทหารอย่างรวดเร็ววันนั้นมองเห็นศักยภาพและการมีอิทธิพลที่เหนือกว่าของตนจึงเปลี่ยนแปลง

⁴⁰ ร.อ.กมล มหาภิรมย์, "นโยบายด้านความมั่นคงของจีนในทะเลจีนใต้," *จุลสารความมั่นคงศึกษา*, no. 143-144 (กรกฎาคม 2014): หน้า 15-19.

⁴¹ Office of the Secretary of Defense U.S. of Defense, "Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2012," http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2012_cmpr_final.pdf [2016, 9 October].

⁴² Saurabh Mishra, "The Evaluation of Chinese Doctrine," 1 February 2013, <https://idsa.in/event/TheEvolutionofChinasMilitaryDoctrines> [2016, 9 October].

⁴³ Anthony H. Cordesman and Nicholas Yarosh, *Chinese Military Modernization and Force Development: A Western Perspective* (Washington D.C.: CSIS, 2012).

ท่าทีในการดำเนินนโยบายความมั่นคงและนโยบายต่างประเทศในลักษณะที่แข็งกร้าวกว่าเดิม โดยเฉพาะกับประเด็นพื้นที่พิพาทระหว่างจีนกับประเทศเพื่อนบ้าน ที่จีนจะดำเนินนโยบายการทูตทางการทหาร (Military Diplomacy) ผ่านการสร้างกรอบความร่วมมือทางการทหารกับประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกให้มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้นในการแสดงบทบาทของตน ทั้งยังใช้การเจรจาแบบทวิภาคีกดดันประเทศคู่พิพาทมากขึ้น ส่งผลให้ปัญหาข้อพิพาทในทะเลจีนตะวันออกและทะเลจีนใต้มีความตึงเครียดและเกิดการปะทะกันระหว่างประเทศมากกว่าในอดีต⁴⁴

นอกจากนี้ การทะยานขึ้นมาของจีนเปรียบเสมือนการนำเสนอแนวคิดด้านการพัฒนาประเทศผ่านการเติบโตทางเศรษฐกิจจีน การไม่แทรกแซงกิจการภายใน และการเคารพการตัดสินใจด้วยตนเองภายใต้ฉันทามติปักกิ่ง (Beijing Consensus) ซึ่งเป็นสิ่งที่จีนสร้างขึ้นมากับอเมริกา ซึ่งการทะยานขึ้นมาของจีนซึ่งเป็นผลมาจากการประสบความสำเร็จในการปฏิรูปและปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้มีลักษณะเสรีและเปิดกว้างยิ่งขึ้นแต่ยังไม่ได้มีการปฏิรูปทางการเมืองนั้น ได้กลายเป็นตัวแบบที่ได้รับความนิยมในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดหรือหลักการที่ถูกออกแบบมาให้ใช้ได้กับทุกประเทศ (one-size fits all) ของฉันทามติวอชิงตัน (Washington Consensus)⁴⁵ ด้วยเหตุนี้ การปรากฏของฉันทามติปักกิ่งจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้จีนถูกรับรู้ในฐานะภัยคุกคามต่อหลักการประชาธิปไตยและการเป็นตลาดเสรีของประเทศตะวันตก ทั้งนี้ ฉันทามติปักกิ่งมีนัยสำคัญต่อทั้งการเมืองและเศรษฐกิจในระดับโลก

ด้านนัยยะทางการเมือง ฉันทามติปักกิ่งส่งผลกระทบต่อดุลอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศ เนื่องจากสามารถมองได้ว่าเป็นการบ่อนทำลายบทบาทการเป็นผู้นำของสหรัฐฯ ซึ่งในอนาคตประเทศต่างๆ อาจหันไปสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตหรือสร้างกลุ่มพันธมิตรกับจีนมากขึ้น นอกจากนี้ฉันทามติปักกิ่งยังทำให้ความเห็นที่เคยมีร่วมกันต่อค่านิยมพื้นฐานในระบบระหว่างประเทศลดลง โดยเฉพาะหลักการประชาธิปไตยและเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน

⁴⁴ Commodore Agus Rustandi, "The South China Sea Dispute: Opportunities for Asean to Enhance Its Policies in Order to Achieve Resolution," April 2016, http://www.defence.gov.au/ADC/Publications/IndoPac/Rustandi_IPSP.pdf [2018, 20 March].

⁴⁵ Teun van Dongen Islam Qasem, and Marjolein de Ridder, "The Beijing Consensus: An Alternative Approach Development," 15 April 2011, https://hcss.nl/sites/default/files/files/reports/WFF02_Issue_Brief_The_Beijing_Consensus02.pdf [2018, 20 March].

สำหรับนโยบายของฉันทามติปักกิ่งในทางเศรษฐกิจ คือการที่รัฐบาลละทิ้งฉันทามติวอชิงตัน และหันไปแสดงบทบาทในการสนับสนุนการเป็นเจ้าของและการจัดการธุรกิจเพิ่มขึ้น อีกนัยหนึ่งนั้น ฉันทามติปักกิ่งแสดงให้เห็นว่าจีนกำลังจะประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงกฎของเกมในระบบระหว่างประเทศผ่านการให้เงินอุดหนุนการส่งออกและการแทรกแซงอัตราแลกเปลี่ยนซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการทำลายกฎเกณฑ์การค้าระหว่างประเทศเดิมที่มีอยู่⁴⁶

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าการทะยานขึ้นของจีนส่งผลให้จีนซึ่งกลายเป็นประเทศมหาอำนาจประเทศหนึ่งในปัจจุบันต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบระหว่างประเทศซึ่งแต่เดิมมีสหรัฐฯ และประเทศโลกตะวันตกเป็นผู้กำหนดและควบคุมมาโดยตลอด ในการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบด้านการเงินระหว่างประเทศ จีนได้เสนอธนาคารเพื่อการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานแห่งเอเชีย (Asian Infrastructure Investment Bank) ขึ้นมาเพื่อที่จะเป็นผู้นำและมีส่วนร่วมในการสร้างกฎระเบียบการเงินระหว่างประเทศ และลดทอนบทบาทของธนาคารโลก (World Bank) และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank) ซึ่งมีสหรัฐฯ และญี่ปุ่นเป็นผู้สนับสนุนหลัก⁴⁷ นอกจากนี้นโยบายเส้นทางสายไหมศตวรรษที่ 21 (One Belt One Road) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาของจีนในด้านการค้าระหว่างประเทศทำให้จีนได้กลายเป็นศูนย์กลางที่สำคัญของภูมิภาคเนื่องจากเป็นตลาดที่มีความสำคัญมากขึ้นสำหรับทุกประเทศ โดยการเข้าไปลงทุนในประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ ทั่วโลกนี้แสดงให้เห็นถึงการเข้ามาตรึงทางเศรษฐกิจเข้าไปมีอิทธิพลและเพิ่มบทบาทของตนให้มีมากขึ้นทั่วทุกภูมิภาคของโลก

ในขณะที่จีนมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจขึ้นอย่างก้าวกระโดดและกลายเป็นมหาอำนาจในเวทีโลก ญี่ปุ่นกลับประสบปัญหาภาวะชบเซาทางเศรษฐกิจมากกว่าทศวรรษ ซึ่งส่งผลให้ญี่ปุ่นต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินยุทธศาสตร์ของตนเพื่อให้สามารถรักษาสถานะของตน (status quo) ในระบบระหว่างประเทศเอาไว้ ซึ่งเห็นได้ชัดในสมัยรัฐบาลอาเบะที่มีการประกาศแผนความมั่นคงชุดใหม่เมื่อกลางเดือนธันวาคม ค.ศ. 2013 โดยรัฐบาลญี่ปุ่นประกาศใช้แผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติฉบับแรกของญี่ปุ่น (National Security Strategy (NSS) of Japan) ซึ่งตามแผนยุทธศาสตร์นี้ความมั่นคงแห่งชาติจะเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกด้านของญี่ปุ่น โดยมีเป้าหมายสำคัญ 3 ประการ คือ 1) เสริมสร้างแสนยานุภาพทางการทหารของญี่ปุ่น 2) กระชับความเป็นพันธมิตรระหว่าง

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ming Wan, "The Aiiib Versus the World Bank and the Adb," January 2016, https://www.researchgate.net/publication/303442913_The_AiIB_versus_the_World_Bank_and_the_ADB [2018, 20 March].

ญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ และ 3) สนับสนุนระเบียบระหว่างประเทศที่เป็นสากลและแก้ไขข้อพิพาทอย่างสันติ⁴⁸ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการกระชับความเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ เพื่อที่จะตอบสนองต่อการทะยานขึ้นมาของจีน

หลังจากที่ญี่ปุ่นออกยุทธศาสตร์ฉบับดังกล่าวนี้ได้สร้างความกังวลว่าญี่ปุ่นจะย้อนกลับไปหาลัทธิทหารนิยมเช่นที่เคยเป็นมาในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติไม่ใช่แนวทางเดียวของการปรับตัวของญี่ปุ่นต่อการทะยานขึ้นมาของจีน หากยังมีความพยายามในการตีความมาตรา 9 ของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นซึ่งห้ามญี่ปุ่นทำสงครามหรือใช้กำลังเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก

2.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น - สหรัฐฯ

สหรัฐฯ เป็นประเทศมหาอำนาจที่มีบทบาทสำคัญในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากสหรัฐฯ เป็นมหาอำนาจที่มีศักยภาพทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร ซึ่งยุทธศาสตร์ที่สำคัญของสหรัฐฯ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ “การครองความเป็นเจ้า” โดยป้องกันไม่ให้มีประเทศใดขึ้นมาเป็นคู่แข่งและแย่งเอาความเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งไปได้ ด้วยเหตุนี้การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สำคัญอย่างหนึ่งของสหรัฐฯ จึงเป็นการแสวงหาพันธมิตรเพื่อร่วมสกัดกั้นประเทศหรือเหตุการณ์ที่จะเป็นภัยคุกคามต่อการครองความเป็นเจ้าของสหรัฐฯ⁴⁹ ซึ่งหนึ่งในพันธมิตรที่สำคัญในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกของสหรัฐฯ ก็คือญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นมีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากอยู่ภายใต้การยึดครองของสหรัฐฯ เป็นเวลากว่า 7 ปี (ค.ศ. 1945 - 1952) ต่อมาเมื่อได้รับเอกราชจากสหรัฐฯ และยังคงได้รับความช่วยเหลือด้านการป้องกันประเทศจากสหรัฐฯ ทำให้ญี่ปุ่นมีโอกาสพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ และในปีค.ศ. 2010 ญี่ปุ่นได้ก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอันดับที่ 2 ของโลกรองจากสหรัฐฯ สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ยังคงมีผลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันคือรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1946 ของญี่ปุ่น ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของสันติภาพเชิงรับ (Passive Pacifism) เนื่องด้วยมาตรา 9 กำหนดไว้ว่า

⁴⁸ Elena Atanassova-Cornelis, "Japan's New Approach to National Security," 14 January 2014, <https://www.iss.europa.eu/content/japan%E2%80%99s-new-approach-national-security> [2018, 20 March].

⁴⁹ ประภัสสร เทพชาติรี, "นโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออก: ในสมัยรัฐบาล *Barak Obama* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2014), หน้า 2-3.

ประชาชนชาวญี่ปุ่นปรารถนาอย่างจริงแท้ซึ่งสันติภาพระหว่างประเทศซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความถูกต้องและความเป็นระเบียบเรียบร้อย และขอละเว้นโดยนิรันดร์ซึ่งสงครามที่ประกาศโดยอำนาจแห่งรัฐและการข่มขู่ด้วยกำลังรบหรือใช้กำลังรบเป็นวิธีการสำหรับระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามความในวรรคก่อน ห้ามมิให้มีไว้ซึ่งทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ และกำลังรบอื่นๆ และขอปฏิเสธสิทธิในการเข้าร่วมสงครามของประเทศ⁵⁰

จากข้อกำหนดดังกล่าวทำให้ญี่ปุ่นจำเป็นต้องพึ่งพาการคุ้มครองและประกันความปลอดภัยในด้านความมั่นคงของประเทศจากสหรัฐฯ ซึ่งอยู่ในฐานะพันธมิตร ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สหรัฐฯ และญี่ปุ่นเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกันมาโดยตลอด แม้ว่าสถานการณ์ความมั่นคงในโลกและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปหรือมีความท้าทายจากการทะยานขึ้นมาของจีน

ในช่วงสงครามเย็น ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบ่งออกเป็น 2 ค่ายตามฝั่งอุดมการณ์อย่างชัดเจนระหว่างการนำของสหรัฐฯ ซึ่งเป็นผู้นำฝ่ายประชาธิปไตย กับสหภาพโซเวียตที่เป็นผู้นำฝ่ายคอมมิวนิสต์ สหรัฐฯ ได้พยายามปรับโครงสร้างความสัมพันธ์กับประเทศในเอเชีย - แปซิฟิกใหม่เพื่อให้เอื้ออำนวยต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ และสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของสหภาพโซเวียตและจีน ดังนั้นสหรัฐฯ จึงเร่งผลักดันให้ญี่ปุ่นมีการพัฒนาประเทศทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจเพื่อให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศพันธมิตรที่มีความเข้มแข็ง รวมถึงการสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจระหว่างสหรัฐฯ-ญี่ปุ่น กับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก

แต่ในช่วงทศวรรษ 1980 รูปแบบการดำเนินนโยบายต่างประเทศระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากญี่ปุ่นกลายเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้าแทนสหรัฐฯ ส่งผลให้สหรัฐฯ เริ่มกดดันญี่ปุ่นทั้งด้านเศรษฐกิจจากระเบียบข้อตกลงการค้าต่างๆ รวมถึงการกดดันด้านความมั่นคงที่

⁵⁰ Article 9. Aspiring sincerely to an international peace based on justice and order, the Japanese people forever renounce war as a sovereign right of the nation and the threat or use of force as means of settling international disputes. In order to accomplish the aim of the preceding paragraph, land, sea, and air forces, as well as other war potential, will never be maintained. The right of belligerency of the state will not be recognized. See Prime minister of Japan and his Cabinet, The Constitution of Japan. https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html [2018, 20 March]

สหรัฐฯ เรียกร้องให้ญี่ปุ่นเข้ามารับภาระด้านการป้องกันประเทศและมีส่วนร่วมต่อความมั่นคงในภูมิภาคมากขึ้น⁵¹

ทั้งนี้ ตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ มีการปรับและเสริมสร้างความเป็นพันธมิตรระหว่างกันมากขึ้นจากการทะยานขึ้นมาของจีนและภัยคุกคามจากเกาหลีเหนือด้านการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ ญี่ปุ่นกระตือรือร้นกับบทบาทด้านความมั่นคงและการเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ ของตนมากขึ้น โดยเห็นได้จากการเพิ่มความร่วมมือทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีระหว่างกัน เช่น การที่ญี่ปุ่นส่งกองกำลัง Japan Self-Defense Force (JSDF) ออกไปช่วยในปฏิบัติการในอัฟกานิสถานและอิรัก การเข้าร่วมพัฒนาระบบการป้องกันขีปนาวุธกับสหรัฐฯ และการออกค่าใช้จ่ายให้กับฐานทัพสหรัฐฯ ในญี่ปุ่นต่อไป ทั้งนี้ญี่ปุ่นได้ออกค่าใช้จ่ายให้กับฐานทัพสหรัฐฯ ในญี่ปุ่นมาตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970 แล้ว นอกจากนี้ญี่ปุ่นได้ขยายบทบาทด้านความมั่นคงของตนจากการกำหนดยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ ค.ศ. 2013 ซึ่งมีการระบุถึงการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ผ่านระบบพันธมิตรไว้เป็นประเด็นที่มีความสำคัญลำดับต้นๆ รวมถึงการเพิ่มศักยภาพด้านการป้องกันประเทศผ่านการเพิ่มงบประมาณทางทหารเพื่อป้องกันภัยคุกคามจากภายนอกอีกด้วย⁵²

ด้านประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคกลับมีความเห็นที่แตกต่างกันในประเด็นเรื่องการปรับบทบาทด้านความมั่นคงของญี่ปุ่น โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องการป้องกันตนเอง (self defense) ของญี่ปุ่นที่ได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันมากขึ้น สังเกตได้จากการที่ญี่ปุ่นเริ่มหาหนทางและพยายามเพิ่มบทบาทด้านการป้องกันประเทศในลักษณะของ “สันติภาพเชิงรุก” (proactive pacifism) มากขึ้น⁵³ โดยสหรัฐฯ สนับสนุนให้ญี่ปุ่นขยายบทบาทด้านความมั่นคงออกไป แต่ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงอย่างจีนและเกาหลีใต้กลับแสดงความกังวลต่อการขยายบทบาทความมั่นคงของญี่ปุ่นซึ่งเป็นผลมาจากการรุกรานของญี่ปุ่นในอดีต ทำให้ท้ายที่สุดแล้วญี่ปุ่นยังคงยึดมั่นแนวทาง

⁵¹ Shiraiishi Takashi, "Asia's Regional Order: A Two-Century Perspective," *Japan Echo* 27, no. 3 (June 2000): pp. 18-19.

⁵² Emma Chanlett-Avery co., "Japan-U.S. Relations: Issues for Congress," (Congress Research Service, September 2015), pp. 53-55.

⁵³ มนวดี ถกธวัช, ยุทธศาสตร์ปริทรรศน์: มหาอำนาจในบริบทความมั่นคงโลก (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2014), หน้า 11.

เดิมตามที่รัฐธรรมนูยกำหนดไว้และเห็นว่าบทบาทของญี่ปุ่นในด้านความมั่นคงที่มีสหรัฐฯ เป็นพันธมิตรซึ่งดำเนินการมาตลอดนั้นเหมาะสมแล้ว⁵⁴

จากความพยายามของญี่ปุ่นข้างต้นทำให้เห็นได้ว่าญี่ปุ่นเองก็ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบด้านความมั่นคงในภูมิภาคต่างๆ มากขึ้น แม้จะยังดำเนินการภายใต้ขอบเขตที่จำกัดก็ตาม เช่น การให้ความร่วมมือด้านการเงินในการสนับสนุนปฏิบัติการรักษาสันติภาพ (Peace Keeping Operation: PKO) การส่งเจ้าหน้าที่เข้าร่วมการจัดการเลือกตั้งในกัมพูชา และการเข้าร่วมปฏิบัติการกับกองกำลังสหประชาชาติในโมซัมบิก เป็นต้น

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการทะยานขึ้นมาของจีนซึ่งดำเนินยุทธศาสตร์ “การขึ้นสู่การเป็นมหาอำนาจอย่างสันติของจีน” ทำให้ความสัมพันธ์และการเป็นพันธมิตรของสหรัฐฯ และญี่ปุ่นนั้นขยายขอบเขตและมั่นคงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเมื่อรัฐบาลสหรัฐฯ หันกลับมาให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกอีกครั้งผ่านยุทธศาสตร์การหันเหความสนใจมาที่เอเชีย (Pivot to Asia)

นับได้ว่าการทะยานขึ้นมาของจีนในศตวรรษที่ 21 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกทั้งในด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจและการแบ่งสรรอำนาจในภูมิภาคใหม่ จึงส่งผลให้สหรัฐฯ ต้องการเพิ่มบทบาทของตนในภูมิภาคให้มากยิ่งขึ้น⁵⁵ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลโอบามาจึงให้ความสำคัญและผลักดันการรักษาดูแลแห่งอำนาจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก เห็นได้จากการปรับแนวคิดด้านนโยบายต่างประเทศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกา นางฮิลลารี คลินตัน (Hillary Clinton) ที่ใช้เป็นพื้นฐานในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์การหันเหความสนใจมาสู่เอเชีย (Pivot to Asia) 6 ประการ ได้แก่ 1) เสริมสร้างความเข้มแข็งกับพันธมิตรด้านความมั่นคงแบบทวิภาคี 2) ทำงานร่วมกับประเทศมหาอำนาจใหม่อย่างลึกซึ้งซึ่งรวมถึงจีนด้วย 3) ร่วมมือกับสถาบันภูมิภาคในรูปแบบพหุภาคี 4) ขยายการค้าและการลงทุน 5) กระจายฐานทัพทางทหารในต่างประเทศ และ 6) ส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนให้มีความก้าวหน้า⁵⁶ ซึ่งต่อมาประธานาธิบดีโอบามาได้เน้นย้ำถึงยุทธศาสตร์ดังกล่าวในการกล่าวสุนทรพจน์ ณ รัฐสภาออสเตรเลียว่า “สหรัฐฯ จะหันกลับมาให้ความสนใจภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีศักยภาพอย่าง

⁵⁴ Duncan McCargo, *Contemporary Japan* (London: Macmillan Press, 2000), pp. 180-81.

⁵⁵ Kurt Campbell and Brian Andrews, "Explaining the Us 'Pivot' to Asia," (Chatam House Americas 2013), p. 7.

⁵⁶ Hillary Clinton, "America's Pacific Century," 11 October 2011,

http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/11/americas_pacific_century [2016, 24 December].

มาก”⁵⁷ จากถ้อยแถลงดังกล่าวนี้ทำให้เห็นว่าสหรัฐฯ แสดงให้ประเทศต่างๆ เห็นว่าตนเองจะยังคงมีบทบาทสำคัญในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกต่อไป ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการป้องปรามจีนที่พยายามขยายอิทธิพลของตนไปทั่วเอเชีย ทั้งนี้การดำเนินยุทธศาสตร์ดังกล่าวยังเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับประเทศพันธมิตรว่าสหรัฐฯ จะมีบทบาทในการร่วมมือกับพันธมิตรอย่างเข้มแข็งเช่นเดิม

การดำเนินนโยบายหันความสนใจกลับมาสู่เอเชีย (Pivot to Asia) ของสหรัฐฯ ในสมัยรัฐบาลโอบามาในช่วงแรกกล่าวได้ว่าไม่มีความชัดเจนมากนักโดยเฉพาะการปรับบทบาททางการทหารเพื่อรักษาสถานะความเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของตนไว้ เพราะกิจกรรมและความร่วมมือทางการทหารระหว่างสหรัฐฯ และประเทศพันธมิตรในภูมิภาคนำมาซึ่งความหวาดระแวงจากจีนว่าสหรัฐฯ ต้องการใช้เครือข่ายพันธมิตรปิดล้อมการขยายอิทธิพลของจีนเหมือนกับการปิดล้อมสหภาพโซเวียตในช่วงสงครามเย็น อีกทั้งการปรับบทบาทด้านการทหารไม่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกได้เท่าที่ควร ทำให้สหรัฐฯ ต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินนโยบายหันความสนใจกลับมาสู่เอเชีย (Pivot to Asia) ให้ครอบคลุมมิติทางเศรษฐกิจและการทูตเพื่อให้การดำเนินนโยบายเป็นไปอย่างรอบด้านมากขึ้น ด้วยเหตุนี้รัฐบาลโอบามาจึงให้ความสำคัญและผลักดันให้การเจรจาข้อตกลง TPP มีความคืบหน้าและเห็นผลสำเร็จโดยเร็วที่สุด เพราะการที่ข้อตกลง TPP ซึ่งมีสหรัฐฯ เป็นผู้นำสามารถมีผลบังคับใช้นั้นเท่ากับว่าสหรัฐฯ จะยังคงเป็นผู้เขียนกฎเกณฑ์การค้าโลกเช่นเดิมต่อไป และสามารถสกัดกั้นการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีนในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกอีกทางหนึ่ง⁵⁸ ทั้งนี้เป้าหมายในการดำเนินนโยบายหันความสนใจกลับมาสู่เอเชีย (Pivot to Asia) ของสหรัฐฯ สอดคล้องกับการดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นที่ต้องการคานอำนาจกับจีนในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก ญี่ปุ่นจึงสนับสนุนการดำเนินนโยบายหันความสนใจกลับมาสู่เอเชีย (Pivot) ของสหรัฐฯ และต้องการเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP ที่นับได้ว่าเป็นมาตรการที่มีความชัดเจนจากรัฐบาลโอบามากที่สุด

แม้ว่าสหรัฐฯ จะพยายามผลักดันยุทธศาสตร์การหันความสนใจมาสู่เอเชีย (Pivot to Asia) แต่ปรากฏว่ายุทธศาสตร์และการดำเนินนโยบายดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก โดยเฉพาะการที่วุฒิสภาสหรัฐฯ ไม่รับรองการให้สัตยาบันข้อตกลง TPP แม้จะมีประเทศพันธมิตรของสหรัฐฯ

⁵⁷ Barack Obama, "Remarks by President Obama to the Australian Parliament," (17 November 2011). <http://www.whitehouse.gov/photos-and-video/video/2011/11/17/president-obama-speaks-australian-parliament#transcript>. [2018, 25 March].

⁵⁸ The White House, "Here's the Deal: The Trans-Pacific Partnership," 6 November 2015, <http://www.whitehouse.gov/blog/2015/11/06/heres-deal-trans-pacific-partnership> [2018, 25 March].

ออกมาเน้นย้ำถึงความสำคัญของข้อตกลง TPP ที่ไม่เพียงแต่มีผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจที่มีมูลค่ามหาศาล หากแต่ยังมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์และความมั่นคงต่อภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ทั้งนี้ประเทศพันธมิตรต่างๆ ของสหรัฐฯ ยังย้ำเตือนให้เห็นว่าข้อตกลง TPP เป็นส่วนสำคัญของยุทธศาสตร์การหันความสนใจมาสู่เอเชียที่มุ่งรักษาการครองความเป็นเจ้าในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกของสหรัฐฯ ต่อไปอีกด้วย⁵⁹

จากสถานการณ์ข้างต้น ญี่ปุ่นจึงได้รับผลกระทบต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ความมั่นคงของตนอย่างเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นพันธมิตรที่มีความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ อย่างมากในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก โดยในยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่น ค.ศ. 2013 ได้ระบุความสำคัญของระบบพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่น ที่มีบทบาทสำคัญในการรักษาสันติภาพและความมั่นคงในญี่ปุ่น ตลอดจนการรักษาสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ทั้งนี้ในด้านเศรษฐกิจก็ระบุว่าญี่ปุ่นและสหรัฐฯ มีเป้าหมายที่จะประสบความสำเร็จในการเจรจาข้อตกลง TPP ร่วมกันต่อไป⁶⁰ ด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการผลักดันข้อตกลง TPP ให้สำเร็จอีกทางหนึ่งซึ่งจะได้อธิบายในบทต่อไป

2.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น - จีน

ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีนตั้งแต่หลังสงครามเย็นเป็นต้นมามีความร่วมมือกันในด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง แต่ความสัมพันธ์ด้านการเมืองมักสะดุดลงจากประเด็นประวัติศาสตร์ โดยในช่วงกลางทศวรรษ 1990 ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีนได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ความขัดแย้งอีกครั้งจากการที่จีนพัฒนาเศรษฐกิจและการทหารอย่างต่อเนื่องจนสามารถก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคได้สำเร็จ ในขณะที่ญี่ปุ่นเองกลับประสบปัญหาภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจ ทำให้ดุลแห่งอำนาจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกปรับเปลี่ยนไปจากเดิม ตลอดจนความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่นและจีนได้เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน

นับตั้งแต่ทศวรรษ 2000 ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีนต้องเผชิญกับความขัดแย้งกันหลายประเด็น ซึ่งประเด็นประวัติศาสตร์ที่ญี่ปุ่นเคยรุกรานจีนในอดีตเป็นประเด็นความขัดแย้งที่มีมา

⁵⁹ M.K. Bhadrakumar, "Obama's Asia Pivot Is Sinking beneath Pacific Waves," 21 September 2016, <http://www.atimes.com/us-pivot-to-asia-is-sinking-beneath-pacific-waves/> [2018, 25 March].

⁶⁰ Prime minister of Japan and his Cabinet, "National Security Strategy 2013," https://japan.kantei.go.jp/96_abe/documents/2013/_icsFiles/afiedfile/2013/12/18/NSS.pdf [2018, 20 March].

โดยตลอดระหว่างทั้งสองประเทศ ความขัดแย้งที่เห็นได้ชัดเจนคือ ปัญหาการแก้ไขตำราเรียน ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นซึ่งกลับมาสร้างปัญหาให้กับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศอีกครั้งเมื่อค.ศ. 2005 เนื่องจากจีนมองว่าเป็นการกลบเกลื่อนและบิดเบือนความโหดร้ายทารุณของญี่ปุ่นที่กระทำต่อ ชาวจีนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และการที่จีนเห็นว่าญี่ปุ่นไม่ได้รู้สึกผิดหรือกล่าวขอโทษต่อการ รุกรานจีนอย่างจริงใจ⁶¹

ทั้งนี้ ประเด็นประวัติศาสตร์ยังส่งผลต่อความขัดแย้งระหว่างสองประเทศ โดยจีนมองว่าการ ไปเยือนศาลเจ้ายาสุคุนิ (Yasukuni Shrine) ของผู้นำญี่ปุ่นเป็นการตอกย้ำถึงสัญลักษณ์ลัทธิทหาร นิยมของญี่ปุ่นในอดีต ตัวอย่างของความขัดแย้งนี้คือ ในเดือนพฤษภาคมของค.ศ. 2005 รอง นายกรัฐมนตรีอู๋ อี้ (Wu Yi) ของจีนได้ยกเลิกกำหนดการนัดพบกับนายจุนอิชิโร โคอิซุมิ (Junichiro Koizumi) นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น และเดินทางกลับประเทศจีน หลังจากที่นายโคอิซุมิได้ ปฏิเสธที่จะยกเลิกการไปสักการะศาลเจ้ายาสุคุนิ เป็นต้น ต่อมาในช่วงค.ศ. 2009-2012 รัฐบาลญี่ปุ่น ภายใต้การนำของพรรค DPJ ได้พยายามหลีกเลี่ยงการไปเยือนศาลเจ้ายาสุคุนิเพื่อลดบรรยากาศความ ตึงเครียดกับจีนลง⁶²

นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังมีความหวาดระแวงจากการที่จีนขยายแสนยานุภาพทางการทหารอย่าง ต่อเนื่อง เห็นได้จากจีนได้พัฒนาเครื่องบินรบ ซีปนาอูธ และอาวุธหลายประเภท โดยได้ตั้งงบประมาณ ด้านการป้องกันประเทศเป็นจำนวนมหาศาลตลอดหลายปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นจำนวนเงินสูงที่สุด นับตั้งแต่ค.ศ. 2005 เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค ดังที่ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์และการ ระหว่างประเทศ (Center for Strategic & International Studies: CSIS) ระบุว่า ในค.ศ. 2011 จีน ได้ตั้งงบใช้จ่ายของกระทรวงกลาโหมจำนวน 89.9 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ตามด้วยญี่ปุ่น 58.2 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ และอินเดีย 37 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ⁶³

ไม่เพียงประเด็นประวัติศาสตร์เท่านั้นที่สร้างความขัดแย้งให้กับญี่ปุ่นและจีน แต่ปัญหา ชาตินิยมก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความขัดแย้งระหว่างสองประเทศ เนื่องจากรัฐบาลจีนและญี่ปุ่น

⁶¹ Roberto Bendini, "Japan: Foreign and Security Policy at a Crossroads,"

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549065/EXPO_IDA\(2015\)549065_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549065/EXPO_IDA(2015)549065_EN.pdf) [2018, 20 March].

⁶² Gavin Blair, "'Japan Pm Kan Sends Signal to Asian Neighbors by Shunning Yasukuni Shrine,'" 16 August 2010, <http://csmonitor.com/world/asia-pacific/2010/0816/japan-pm-kan-sends-signal-to-asian-neighbors-by-shunning-yasukuni-shrine> [2016, 26 December].

⁶³ ดำรงค์ ฐานดี. "ภัยคุกคามจากจีน: มายาคติหรือความเป็นจริง,"

ต่างนำแนวคิดเรื่องชาตินิยมมาใช้ในการหาเสียงหรือเบี่ยงเบนประเด็นปัญหาภายในประเทศจากประชาชน โดยมักจะแสดงท่าทีที่แข็งกร้าวต่อกันเมื่อเกิดเหตุการณ์ตึงเครียดระหว่างสองประเทศขึ้น โดยผู้นำหรือเจ้าหน้าที่รัฐบาลของทั้งสองประเทศจะต้องออกมาแถลงหรือให้สัมภาษณ์ในลักษณะที่จะไม่ยอมอ่อนข้อให้กับอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อรักษาศักดิ์ศรีและผลประโยชน์ของชาติตนไว้ให้ประชาชนได้เห็น และสนับสนุนรัฐบาลต่อไป ทั้งนี้ จากผลสำรวจความคิดเห็นของประชาชนจีนที่มีต่อญี่ปุ่น พบว่า ร้อยละ ๘๐ มีทัศนคติในเชิงลบต่อญี่ปุ่น ในขณะที่เดียวกันพบว่าประชาชนชาวญี่ปุ่นมากกว่าร้อยละ ๗๐ มีความคิดในเห็นเชิงลบต่อจีนเช่นกัน⁶⁴ จึงเห็นได้ว่าความคิดชาตินิยมและความคิด “ต่อต้าน” อีกฝ่าย ทั้งในญี่ปุ่นและจีนนั้นยังคงมีอยู่อย่างเข้มข้นทั้งในระดับรัฐบาลและประชาชน

นอกจากนี้ปัญหาไต้หวันยังเป็นประเด็นที่สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นระหว่างจีนและญี่ปุ่น เช่นกัน เนื่องจากในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2005 ญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ได้หารือเกี่ยวกับความร่วมมือด้านความมั่นคงแบบทวิภาคีขึ้น และมีแถลงการณ์ร่วมที่ระบุว่าทั้งสองประเทศจะ “สนับสนุนการแก้ไขปัญหาไต้หวันอย่างสันติวิธี” และนับได้ว่าเป็นครั้งแรกที่ญี่ปุ่นเข้ามายุ่งเกี่ยวกับปัญหาไต้หวันโดยอาศัยความร่วมมือกับสหรัฐฯ ซึ่งฝ่ายจีนมองว่าเป็นการขัดขวางกฎหมายการต่อต้านการแบ่งแยกดินแดนของจีน และยังเป็นกรการแทรกแซงกิจการภายในของจีนอีกด้วย⁶⁵

จากหลายประเด็นข้างต้น รวมทั้งกรณีพิพาทในบริเวณทะเลจีนตะวันออกซึ่งจะกล่าวถึงในประเด็นถัดไปล้วนส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีนให้มีความหวาดระแวงต่อกันจนนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างทั้งสองประเทศ ทำให้จีนและญี่ปุ่นต่างต้องการดำเนินนโยบายต่างประเทศรวมถึงนโยบายความมั่นคงให้สอดคล้องและทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกเช่นกัน

ญี่ปุ่นทราบดีว่าจีนกำลังก้าวขึ้นมาท้าทายระเบียบอำนาจเดิมในภูมิภาคด้วยการแผ่อิทธิพลทางเศรษฐกิจไปทั่วทั้งภูมิภาคเอเชีย และเสริมขีดความสามารถด้านการทหารทั้งจรวดและอาวุธยุทโธปกรณ์ รวมถึงการเพิ่มงบประมาณทหารเพื่อคั่นคว่ำและพัฒนากองทัพจีนให้มีความทันสมัยสามารถป้องกันตนเองจากศัตรูได้ ด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงพยายามสร้างความร่วมมือกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีเพื่อที่จะลดทอนกระแสการทะยานขึ้นมาของจีนให้เบาบางลง โดยญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญกับรอบความร่วมมือในรูปแบบทวิภาคีกับประเทศคู่

⁶⁴ Roberto Bendini. "Japan: Foreign and Security Policy at a Crossroads,"

⁶⁵ MOFA, "Joint Statement U.S.-Japan Security Consultative Committee," 19 February 2005, <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/scc/joint0502.html> [2017, 30 March].

เจรจาในภูมิภาคอาเซียน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และในด้านสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงอินเดีย และออสเตรเลียด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ญี่ปุ่นมีความพยายามในการสนับสนุนกรอบการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit) หรืออาเซียน+6 (รวมถึงอินเดีย ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์) เพื่อหวังถ่วงดุลอำนาจกับจีนในกระบวนการความร่วมมือระดับภูมิภาค ในขณะที่จีนสนับสนุนกรอบความร่วมมืออาเซียน+3 ที่จีนมองว่าตนจะสามารถมีอิทธิพลและรักษาผลประโยชน์ได้มากกว่า⁶⁶ ทั้งนี้กรอบความร่วมมือที่ญี่ปุ่นให้ความสนใจไม่แพ้กันคือข้อตกลง TPP ที่จะมาเป็นเครื่องมือกระตุ้นการค้าการลงทุน การจ้างงาน และช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพ รวมไปถึงสร้างความร่วมมือระหว่างภูมิภาคเพื่อบรรเทาความรุนแรงจากความผันผวนของเศรษฐกิจโลก อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าในข้อตกลง TPP ที่ไม่มีจีนร่วมกลุ่มอยู่ด้วยนั้นจะเป็นกรอบความร่วมมือที่ช่วยทำให้ญี่ปุ่นสามารถลดทอนกระแสการทะยานขึ้นมาของจีนลงได้บ้าง

ในขณะเดียวกันจีนเองได้ตระหนักถึงการก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของตนในเวทีระหว่างประเทศว่าจะมีทั้งผลดีและผลเสียต่อการดำเนินนโยบายและพัฒนาประเทศของจีนให้มีการเติบโตได้อย่างต่อเนื่องต่อไป เพราะการทะยานขึ้นมาของจีนทำให้มหาอำนาจเดิมอย่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่น รวมถึงประเทศต่างๆ ในภูมิภาคต่างเป็นกังวลถึงแนวทางการดำเนินนโยบายของจีนที่มีขีดความสามารถทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการทหารอย่างมาก ด้วยเหตุนี้จีนจึงพยายามเน้นย้ำถึงหลักการ “การพัฒนาอย่างสันติ” เพื่อไม่ให้ประเทศเพื่อนบ้านและประเทศในภูมิภาคต่อต้านการทะยานขึ้นมาของจีน ซึ่งจีนทราบดีว่าทั้งสหรัฐฯ และญี่ปุ่นต่างยอมรับไม่ได้หากจีนจะกลายเป็นผู้มีบทบาททำลายสถานะของสหรัฐฯ และญี่ปุ่นในภูมิภาค⁶⁷

จีนพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านต่างๆ ในเอเชียเรื่อยมาโดยเฉพาะประเทศในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงที่จีนพยายามเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในประเทศเหล่านี้ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงเป็นพื้นที่ที่ญี่ปุ่นให้การสนับสนุนในการพัฒนาผ่านธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) มาโดยตลอด

⁶⁶ Shulong Chu, "The East Asia Summit: Looking for an Identity," 1 February 2007, <https://www.brookings.edu/opinions/the-east-asia-summit-looking-for-an-identity/> [2018, 20 March].

⁶⁷ John J. Mearsheimer, "Can China Rise Peacefully?," 25 October 2014, <http://nationalinterest.org/commentary/can-china-rise-peacefully-10204?page=show> [2018, 20 March].

สำหรับความร่วมมือกับประเทศอาเซียน จีนกลับมีความเห็นต่างจากญี่ปุ่น เห็นได้จากการที่จีนสนับสนุนกรอบความร่วมมืออาเซียน+3 มากกว่ากรอบความร่วมมืออาเซียน+6 เนื่องจากจีนเห็นว่ากรอบความร่วมมืออาเซียน+3 จะเป็นประโยชน์กับจีนมากกว่าในการเจรจาต่อรองหรือโน้มน้าวประเทศสมาชิกให้เกิดผลลัพธ์ไปในทางที่จีนมุ่งหวัง ทั้งนี้จีนมองว่าหากมีตัวแสดงอย่างอินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสหรัฐฯ เข้ามามีบทบาทในการเจรจาด้วยนั้นจะทำให้จีนไม่สามารถโน้มน้าวประเทศต่างๆ ให้เห็นพ้องกับจีนได้โดยง่าย⁶⁸

จากความสัมพันธ์ระหว่างจีนและญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษ 2010 นั้นเป็นไปในลักษณะที่มีความตึงเครียดและความขัดแย้งเกิดขึ้นเป็นระยะๆ จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงที่ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศตกต่ำลงอย่างชัดเจน ซึ่งความตึงเครียดและความขัดแย้งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยมองว่าทำให้ทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างต้องแสวงหาพันธมิตรผ่านกรอบความร่วมมือต่างๆ ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีเพื่อมาถ่วงดุลอำนาจระหว่างกันในภูมิภาค และไม่ให้ประเทศใดประเทศหนึ่งสามารถครองความเป็นเจ้าหรือมีอิทธิพลแต่เพียงผู้เดียวจนเสียดุลแห่งอำนาจในภูมิภาคไปในที่สุด

2.2.4 กรณีพิพาททะเลจีนตะวันออกและทะเลจีนใต้

กรณีพิพาทกับจีนเรื่องเขตแดนในทะเลจีนตะวันออก บริเวณหมู่เกาะ “เซนกากุ” (Senkaku) หรือที่จีนเรียกว่า “เตียวหยู” (Diaoyu) และในส่วนของกรณีพิพาทบริเวณทะเลจีนใต้ที่แม้ว่าญี่ปุ่นจะไม่ใช้ประเทศคู่พิพาทโดยตรง หากแต่่นโยบายการหันความสนใจกลับมาสู่เอเชียของรัฐบาลโอบามาและแนวทางการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ของญี่ปุ่นต่างก็มุ่งเป้าการทอนกระแสการทะยานขึ้นมาของจีนในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นเดียวกัน ดังนั้นความสำคัญของกรณีพิพาทในทะเลจีนใต้ที่เป็นความขัดแย้งหลักในภูมิภาคดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่ต้องมีการนำมาพิจารณาด้วยเช่นกัน⁶⁹ ทั้งนี้ยังสามารถพิจารณาได้อีกว่าการที่ญี่ปุ่นให้ความสนใจกับปัญหากรณีพิพาททะเลจีนตะวันออกและทะเลจีนใต้นั้นเป็นเพราะว่าจีนได้แสดงท่าทีที่แข็งกร้าวและมีการรุกรานน้ำในพื้นที่ยิ่งขึ้น ส่งผลให้ญี่ปุ่นมีความกังวลต่อความมั่นคงของตนจนต้องเข้ามามีบทบาทมากขึ้นตามไปด้วย

หมู่เกาะเซนกากุตั้งอยู่ในทะเลจีนตะวันออก (East China Sea) ประกอบด้วย 5 เกาะที่ไม่มีผู้อยู่อาศัยอยู่ ได้แก่ เกาะ Uotsuri Jima เกาะ Kuba Jima เกาะ Taiso Jima เกาะ

⁶⁸ Shulong Chu. "The East Asia Summit: Looking for an Identity,"

⁶⁹ Hugo Meijer, "Introduction the Reconfiguration of American Primacy in World Politics Prospects and Challenges for the Us Rebalance to Asia," <https://defenceindepth.co/2015/09/23/us-primacy-in-world-politics-and-the-strategic-pivot-to-asia/> [2017, 26 December].

Minami Kojima เกาะ Kita Kojima และแนวหิน 3 แห่ง คือ แนวหิน Okino Kitaiwa แนวหิน Minami-iwa และแนวหิน Tobise⁷⁰ ปัจจุบันอยู่ภายใต้การปกครองของเมือง Ishigaki จังหวัดโอกินาวา ประเทศญี่ปุ่น ส่วนจีนถือว่าหมู่เกาะนี้อยู่ภายใต้การปกครองของเมือง Yilan ในเกาะไต้หวัน การอ้างสิทธิ์ในพื้นที่ดังกล่าวนี้มีประวัติความเป็นมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างได้กล่าวอ้างถึงสิทธิ์ของตนผ่านการแสดงออกทางการทูตและการแสดงกำลังในพื้นที่ซึ่งจะเสนอรายละเอียดเป็นลำดับต่อไป

นอกจากนั้นยังมีการคาดการณ์ว่าบริเวณใต้พื้นท้องทะเลของหมู่เกาะเซนกากุมิทรัพยากรน้ำมันและก๊าซธรรมชาติเป็นปริมาณมาก โดยสำนักงานข้อมูลพลังงานของสหรัฐฯ (U.S. Energy Information Administration: EIA) คาดว่ามีปริมาณน้ำมันที่ได้รับการค้นพบและมีความเป็นไปได้ อยู่ประมาณ 60 – 100 ล้านบาร์เรล⁷¹ ในส่วนของก๊าซธรรมชาตินั้นทางสำนักงาน EIA คาดการณ์ว่าจะมีก๊าซธรรมชาติในบริเวณดังกล่าวประมาณ 1-2 ล้านล้านลูกบาศก์ฟุต⁷²

⁷⁰ Yuki Tatsumi, "Senkaku Islands/East China Sea Disputes – a Japanese Perspective," in *CNA Maritime Asia Project Workshop Three: Japan Territorial Disputes* (The Muareen and Mike Mansfield Foundation, 2013), p. 7.

⁷¹ US Energy Information Administration, "East China Sea," <http://www.eia.gov/countries/region-topic.cfm?fips=ecs> [2015, 24 December].

⁷² Ibid.

รูปภาพที่ 3 แสดงพื้นที่พิพาทบริเวณทะเลจีนตะวันออก⁷³

แหล่งที่มา: www.worldview.stratfor.com

การอ้างกรรมสิทธิ์บริเวณหมู่เกาะเซนกากูมีประเทศพิพาททั้งหมด 3 ประเทศ คือ ญี่ปุ่น จีน และไต้หวัน อย่างไรก็ตาม จีนยังคงถือว่าไต้หวันเป็นมณฑลหนึ่งของตนอยู่ โดยญี่ปุ่นอ้างโดยใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์และหลักกฎหมายระหว่างประเทศว่า ญี่ปุ่นได้ค้นพบหมู่เกาะเซนกากูตั้งแต่ค.ศ. 1884 และได้ประกาศครอบครองให้หมู่เกาะเซนกากูเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของญี่ปุ่นมาตั้งแต่ก่อนสิ้นสุดสงครามจีน - ญี่ปุ่นครั้งแรก ในวันที่ 14 มกราคม ค.ศ. 1895 โดยอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของจังหวัดโอกินาวา⁷⁴ จนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงในค.ศ. 1945 หมู่เกาะเซนกากูจึงตกอยู่ในการครอบครองของสหรัฐฯ ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าปัญหากรณีพิพาทเหนือหมู่เกาะเซนกากูที่เกิดขึ้นนั้นเริ่มต้นมาจากการที่สหรัฐฯ ได้ยึดคืนหมู่เกาะต่างๆ รวมถึงเกาะริวกิวหรือเกาะโอกิ

⁷³ Kim Jae-Myong, "Tension Rise in the China Sea," 15 August 2012, <https://worldview.stratfor.com/article/tensions-rise-east-china-sea> [2016, 26 December].

⁷⁴ Yuki Tatsumi. "Senkaku Islands/East China Sae Disputes – a Japanese Perspective," pp. 108-109.

นาวาคืนให้กับญี่ปุ่นในค.ศ. 1971 หมู่เกาะเซนกากุซึ่งอยู่ภายใต้การครอบครองของสหรัฐฯ จึงได้ถูกยกคืนให้กับญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน⁷⁵ หากแต่จีนและไต้หวันปฏิเสธการอ้างสิทธิ์ดังกล่าวของญี่ปุ่น

นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังอ้างว่าจีนไม่ได้แสดงการคัดค้านเมื่อกองทัพเรือของสหรัฐฯ ได้เข้าเกาะ Kuba และเกาะ Taiso จากเอกชนชาวญี่ปุ่นรายหนึ่งเพื่อใช้ซ่อมยิงปืนใหญ่ตั้งแต่ค.ศ. 1951 เป็นต้นมา และก่อนหน้าที่จีนและไต้หวันจะอ้างสิทธิ์ของตนเองในบริเวณหมู่เกาะเซนกากุนั้น ญี่ปุ่นได้อ้างแผนที่ The Republic of China New Atlas ค.ศ. 1933 หรือ World Atlas ในค.ศ. 1958 ซึ่งตีพิมพ์โดยจีนและมีการยอมรับว่าหมู่เกาะเซนกากุเป็นของญี่ปุ่นภายใต้ชื่อ “Senkaku Islands” รวมถึง World Map Atlas ฉบับค.ศ. 1969 ตีพิมพ์โดย Taiwanese National Defense Studies Institute และ Chinese Institute for Geoscience ของไต้หวันด้วยเช่นกัน⁷⁶

สำหรับการอ้างสิทธิ์ตามหลักกฎหมายทะเล (United Nations Conventions on the Law of the Sea: UNCLOS 1982) ของญี่ปุ่นนั้นใช้การอ้างสิทธิ์ตามกฎหมายทะเลมาตรา 58 เรื่องการประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะ (Exclusive Economic Zone: EEZ) ในการแสวงหาทรัพยากรบริเวณผิวและใต้ผิวพื้นท้องทะเล รวมถึงในน้ำ⁷⁷ ซึ่งจีนโต้แย้งและอ้างว่าการประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะของญี่ปุ่นนั้นไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายทะเลมาตรา 121(3) ที่ได้บัญญัติไว้ว่า หินซึ่งมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตหรือดำเนินการทางเศรษฐกิจอยู่ได้นั้นไม่สามารถขยายเขตเศรษฐกิจจำเพาะออกไปได้⁷⁸ ดังนั้นจีนจึงไม่สามารถยอมรับการอ้างสิทธิ์ของญี่ปุ่นในประเด็นนี้

ในส่วนของจีนนั้นมีการอ้างว่าได้ค้นพบหมู่เกาะเซนกากุตั้งแต่ค.ศ. 1372 และได้ถูกใช้ประโยชน์ในการเดินเรือจากชาวประมงท้องถิ่น อีกทั้งรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นได้มีหนังสือยอมรับอำนาจอธิปไตยของจีนเหนือหมู่เกาะเหล่านี้แล้วในค.ศ. 1895 แต่หมู่เกาะแห่งนี้ได้ถูก

⁷⁵ MOFA, "Fact Sheet on the Senkaku Islands," http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/fact_sheet.html [2016, 12 January].

⁷⁶ Yuki Tatsumi. "Senkaku Islands/East China Sea Disputes – a Japanese Perspective," pp. 109-110.

⁷⁷ United Nations, "Division for Ocean Affairs and Laws of the Sea," http://www.un.org/depts/los/convention_declarations.htm [2016, 12 January].

⁷⁸ Eric Sayers, "The Consequent of Interest of Japan's Southwestern Islands a Mahanian Appraisal of Ryukyu Archipelago," *Naval War College Review* 66, no. 2 (Spring 2013): pp. 67-68.

ยกให้ญี่ปุ่นภายใต้สนธิสัญญา Shimonoseki⁷⁹ หากแต่ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงญี่ปุ่นได้ลงนามในสนธิสัญญา Cairo Declaration และ Potsdam Declaration ซึ่งกำหนดให้ญี่ปุ่นมีอาณาเขตภายหลังสงครามเพียงเกาะฮอนชู เกาะฮอกไกโด เกาะคิวชู และเกาะชิโกกุเท่านั้น⁸⁰ ดังนั้นจึงจึงอ้างว่าญี่ปุ่นควรยกหมู่เกาะเซนกากุคืนให้แก่จีนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นอกจากนี้จีนยังได้อ้างสิทธิ์ในพื้นที่พิพาทตามหลักกฎหมายทะเลมาตรา 76 เรื่องการประกาศเขตไหล่ทวีป (Continental Shelf) ในการแสวงหาทรัพยากรใต้พื้นท้องทะเลออกไปโดยอาศัยลักษณะทางภูมิศาสตร์ธรรมชาติของไหล่ทวีปออกไปถึงร่องน้ำลึกโอกินาวา (Okinawa Trough) ซึ่งครอบคลุมหมู่เกาะเซนกากุทั้งหมด ทำให้เกิดพื้นที่ทับซ้อนกับการอ้างสิทธิ์ตามหลักกฎหมายทะเลของญี่ปุ่น

ด้านไต้หวันซึ่งเป็นหนึ่งในประเทศพิพาทได้อ้างสิทธิ์การครอบครองหมู่เกาะเซนกากุเป็นครั้งแรกในค.ศ. 1971 โดยเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่สหรัฐฯ ได้คืนเกาะโอกินาวาให้กับญี่ปุ่น โดยไต้หวันอ้างว่าหมู่เกาะริวกิวเป็นส่วนหนึ่งของไต้หวันซึ่งจีนยกให้ญี่ปุ่นตั้งแต่การยุติสงครามจีน – ญี่ปุ่นครั้งแรกเมื่อค.ศ. 1945 ดังนั้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นควรจะคืนหมู่เกาะริวกิวให้กับไต้หวัน⁸¹

จากปัญหากรณีพิพาทหมู่เกาะเซนกากุในทะเลจีนตะวันออกทำให้ญี่ปุ่นมีความหวาดระแวงจีนในด้านความมั่นคงเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าญี่ปุ่นและจีนจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาโดยตลอดหลังจากการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตแบบปกติเมื่อค.ศ. 1972 ที่ทั้งสองฝ่ายได้บรรลุข้อตกลงเกี่ยวกับประเด็นสำคัญในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูต และร่วมกันลงนามในแถลงการณ์ร่วมของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนกับรัฐบาลญี่ปุ่น (Joint Statement of the Government of the People's Republic of China and the Government of Japan) และประกาศให้ความสัมพันธ์ที่ไม่ปกติของทั้งสองประเทศที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ถูกยกเลิกไป โดยทั้งสองฝ่ายมุ่งมั่นที่จะสร้างสันติภาพและมิตรภาพที่ยั่งยืน บนพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันและกันในเรื่องอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดน การไม่รุกรานซึ่งกันและกัน การไม่แทรกแซงกิจการภายใน ความเท่าเทียมกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ⁸² จากความมุ่งมั่นของทั้งสองประเทศใน

⁷⁹ น.อ.ดุลยวัฒน์ เชาวน์ดี, "ปัญหาข้อพิพาทหมู่เกาะเซนกากุกับสถานะแวดล้อมด้านความมั่นคงในทะเลจีนตะวันออก," 12 June 2015, <http://www.tnsc.org/main/index.php/component/k2/item/60-2015-12-06-11-21-25> [2016, 12 January].

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Yuki Tatsumi. "Senkaku Islands/East China Sea Disputes – a Japanese Perspective," p. 108.

⁸² Ministry of Foreign Affairs, "Resumption of Sino-Japanese Diplomatic Relations," http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18010.shtml [2018, 20 March].

แถลงการณ์ร่วมฉบับนี้สามารถมองได้ว่าญี่ปุ่นและจีนได้ตกลงใจที่จะวางความขัดแย้งกรณีพิพาทในทะเลจีนตะวันออกอย่างหมู่เกาะเซนกากุไว้ชั่วคราวเพื่อให้ทั้งสองประเทศสามารถสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันได้สำเร็จ ส่งผลให้ทั้งสองประเทศมีการติดต่อค้าขายระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น รวมถึงประชาชนชาวจีนและชาวญี่ปุ่นต่างก็เดินทางไปมาระหว่างสองประเทศปีละหลายล้านคนด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2008 นายหู จิ่นเทา ประธานาธิบดีจีนได้เดินทางเยือนญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการและได้ลงนามร่วมกันกับนายยาสุโอะ ฟูกุตะ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น เพื่อสานสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน โดยเน้นย้ำถึงความเป็นหุ้นส่วนกันของทั้งสองประเทศ และจะไม่เป็นภัยคุกคามต่อกัน แต่ต่อมาความสัมพันธ์อันดีระหว่างญี่ปุ่นและจีนกลับต้องพลิกผันไปจากเดิม เนื่องจากรัฐบาลจีนได้ส่งกองเรือเข้าไปรุกล้ำน่านน้ำบริเวณหมู่เกาะเซนกากุเป็นครั้งแรกในเดือนธันวาคมของปีเดียวกัน แม้จะมีการแจ้งเตือนจากเรือลาดตระเวนของญี่ปุ่นให้เรือจีนออกจากพื้นที่และประท้วงทางการทูตต่อการกระทำที่ไม่เหมาะสมในครั้งนั้นของจีน โดยเหตุการณ์นี้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ที่ถดถอยลงของจีนและญี่ปุ่น เนื่องจากหลังจากนั้นจีนได้ส่งเรือเข้าไปในเขตน่านน้ำบริเวณหมู่เกาะเซนกากุอย่างต่อเนื่อง

จนกระทั่งเมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2010 เรือประมงจีนชื่อ Minjinyu 5179 ได้แล่นเข้ามาในน่านน้ำใกล้หมู่เกาะเซนกากุและได้พบกับเรือตรวจการณ์ของหน่วยเรือยามฝั่งของญี่ปุ่น 3 ลำ⁸³ เรือตรวจการณ์ของญี่ปุ่นได้เตือนให้เรือประมงจีนแล่นออกจากรน่านน้ำแต่มีการขัดขืนจนเกิดเหตุชนกันขึ้น หลังเกิดเหตุทางการญี่ปุ่นได้แจ้งข้อหาและดำเนินคดีกับผู้คุมเรือประมงจีนและลูกเรือ อีกทั้งยังได้ยึดเรือประมงลำนี้ไว้ เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่น - จีนมีความตึงเครียดขึ้นอีกครั้ง โดยรัฐมนตรีต่างประเทศจีนได้ประกาศเลื่อนการเจรจาเกี่ยวกับปัญหาทะเลจีนตะวันออกออกไปอย่างไม่มีกำหนด รวมถึงนายกรัฐมนตรีเหวิน เจียเป่า (Wen Jiabao) ของจีนได้ปฏิเสธที่จะพบกับนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น นอกจากนี้จีนยังได้สั่งระงับการส่งวัตถุดิบที่หายากจำพวกแร่ธาตุต่างๆ (rare earth materials) ไปญี่ปุ่น (ญี่ปุ่นในขณะนั้นต้องพึ่งพาวัตถุดิบที่หายากจำพวกแร่ธาตุต่างๆ จากจีนเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมถึง 82%)⁸⁴ พร้อมทั้งเรียกร้องให้ญี่ปุ่นขอโทษและชดเชยค่าเสียหาย ด้านญี่ปุ่นได้โต้ตอบว่าจีนควรจะเป็นฝ่ายชดเชยค่าเสียหายเรือตรวจการณ์ของญี่ปุ่น

⁸³ Paul J. Smith, "The Senkaku/Diaoyu Island Controversy a Crisis Postponed," *Naval War College Review* 66, no. 2 (Spring 2013): p. 12.

⁸⁴ Sheila A. Smith, "Japan and the East China Sea Dispute," *Foreign Policy Research Institute* (Summer 2012).

มากกว่า ท้ายที่สุดแล้วญี่ปุ่นได้ปล่อยตัวผู้คุมเรือประมงจีนในปลายเดือนตุลาคม ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นถูกวิจารณ์จากประชาชนในประเทศเกี่ยวกับการปล่อยตัวผู้คุมเรือประมงจีนในครั้งนี้ว่ารัฐบาลแทรกแซงการดำเนินคดีของอัยการเมืองนาฮะ (Naha District) ทำให้อัยการไม่สั่งฟ้องผู้คุมเรือประมงชาวจีน ส่งผลให้มีการวิจารณ์ถึงความไม่โปร่งใสในการดำเนินคดี และกลายเป็นประเด็นที่สร้างปัญหาต่อการเมืองภายในของญี่ปุ่น เพราะรัฐบาลพรรค DPJ ในขณะนั้นถูกตรวจสอบในข้อหากลัวการคุกคามจากจีนและแทรกแซงกระบวนการยุติธรรมตามมา

เหตุการณ์ต่อมาที่แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น – จีนเกิดความตึงเครียดรอบใหม่คือกรณีรัฐบาลญี่ปุ่นซื้อเกาะ จำนวน 3 เกาะในหมู่เกาะเซนกากูจากเอกชนชาวญี่ปุ่นในเดือนกันยายน ค.ศ. 2012 โดยรัฐบาลสมัยนายโยชิฮิโกะ โนดะ ของพรรค DPJ ได้ประกาศว่าบรรลุข้อตกลงในการซื้อเกาะในหมู่เกาะเซนกากูจากนายคุนิโอบิ คุริฮาระ (Kunioki Kurihara) ทำให้กระทรวงต่างประเทศจีนดำเนินการตอบโต้ทันทีว่าหากญี่ปุ่นยืนยันที่จะซื้อเกาะเหล่านี้จะนำมาซึ่งผลกระทบที่รุนแรง ต่อมาญี่ปุ่นได้รายงานว่าตรวจพบการเคลื่อนไหวกองเรือตรวจการณ์ทางทะเล (China Marine Surveillance: CMS) และหน่วยเรือตรวจประมง (Fisheries Law Enforcement Command: FLEC) ของจีนเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเครื่องบินตรวจการณ์ของสำนักงานบริหารกิจการทางทะเลแห่งรัฐ (State Oceanic Administration: SOA) ของจีนได้รุกราน่านฟ้าเหนือหมู่เกาะเซนกากูเป็นครั้งแรกในเดือนธันวาคมปีเดียวกัน⁸⁵

⁸⁵ Yuki Tatsumi. “Senkaku Islands/East China Sae Disputes – a Japanese Perspective,” p. 111.

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนเรือของรัฐบาลจีนที่รุกล้ำน่านน้ำบริเวณหมู่เกาะเซนกากุตามที่ญี่ปุ่นอ้าง ในช่วงค.ศ. 2011 -2013⁸⁶

Year	Month/Day	Vessels	Year	Month/Day	Vessels
2011	Aug. 24	2 FLEC vessels	2013	Feb. 14	4 MSA vessels
2012	Mar. 16	3 FLEC vessels		Feb. 18	3 MSA vessels
	Jul. 11	4 FLEC vessels		Feb. 21	1 FLEC vessel
	Sept. 14	6 MSA vessels		Feb. 23	1 FLEC vessel
	Sept. 18	3 MSA vessels		Feb. 24	1 FLEC vessel
	Sept. 24	2 MSA vessels, 2 FLEC vessels		Feb. 28	3 MSA vessels
	Oct. 2	4 MSA vessels		Mar. 6	3 MSA vessels, 2 FLEC vessels
	Oct. 3	3 MSA vessels		Mar. 12	3 MSA vessels
	Oct. 25	4 MSA vessels		Mar. 18	2 MSA vessels
	Nov. 20	4 MSA vessels		Apr. 1	2 MSA vessels
Dec. 4	1 MSA vessel	Apr. 9		3 MSA vessels	
2013	Jan. 21	3 MSA vessels		Apr. 16	3 MSA vessels
	Jan. 30	3 MSA vessels		April 20	2 MSA vessels
	Feb. 4	2 MSA vessels		April 23	8 MSA vessels

แหล่งที่มา: CNA Maritime Asia Project, Workshop Three: Japan's Territorial Disputes

เหตุการณ์ที่สำคัญอีกเหตุการณ์หนึ่ง คือ การประกาศเขตป้องกันตนเองทางอากาศยานของจีนเหนือบริเวณพื้นที่พิพาทในทะเลจีนตะวันออก (Air Defense Identification Zone: ADIZ) เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน ค.ศ. 2013 ทำให้เกิดพื้นที่ทับซ้อนกับเขต ADIZ ของญี่ปุ่น ได้วัน และเกาหลีใต้ที่ได้ประกาศเอาไว้ก่อนหน้านี้ สหรัฐฯ ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ได้ประท้วงการประกาศของจีนในครั้งนี้ เนื่องจากเป็นการประกาศเพียงฝ่ายเดียวของจีนโดยไม่รับฟังความเห็นของประเทศอื่นๆ และเป็นกรกระทำที่ไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศอีกด้วย การประกาศเขต ADIZ ของจีนต้องการให้อากาศยานทั้งของรัฐและพลเรือนแสดงตนเมื่อเข้าห้วงอวกาศของจีนเหนือทะเลจีนตะวันออกและหมู่เกาะเซนกากุ ซึ่งนายฯ อาเบะ ได้กล่าวประณามการกระทำของจีนในครั้งนี้ว่า

⁸⁶ Ibid. p. 115.

เป็นการยั่วยุและจะทำให้ความขัดแย้งขยายตัวมากขึ้น และการประกาศเขต ADIZ ของจีนครั้งนี้เป็นการละเมิดเสรีภาพในการเดินอากาศตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศอีกด้วย⁸⁷

นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังมีข้อพิพาทเรื่องเขตเศรษฐกิจจำเพาะรอบๆ เกาะโอกินะโทริ (Okinotorishima) กับจีนซึ่งเกิดจากการสำรวจแหล่งพลังงานน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในเขตพื้นที่ทับซ้อนบริเวณทะเลจีนตะวันออกอีกแห่งหนึ่ง ญี่ปุ่นนั้นอ้างกรรมแดนโดยยึดหลักเขตเศรษฐกิจจำเพาะเป็นจุดแบ่งเขตซึ่งการครอบครองเกาะโอกินะโทริช่วยให้ญี่ปุ่นสามารถเรียกร้องพื้นที่เขตเศรษฐกิจจำเพาะ 150,000 ตารางไมล์ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างไต้หวันกับฐานทัพสหรัฐฯ ในเกาะกวมได้ในขณะที่จีนอ้างกรรมแดนโดยยึดหลักไหล่ทวีปเป็นจุดแบ่งเขต⁸⁸

สำหรับกรณีพิพาทบริเวณทะเลจีนใต้นั้นแม้ญี่ปุ่นไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง แต่ก็มีความกังวลต่อสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าว เนื่องจากประเทศคู่ขัดแย้งต่างก็เป็นพันธมิตรที่ดีในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก โดยทะเลจีนใต้เป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งเรื่องการอ้างสิทธิอาณาเขตทางทะเลและการแสวงหาทรัพยากรจากรัฐต่างๆ จำนวน 6 รัฐ ได้แก่ จีน เวียดนาม สิงคโปร์ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และบรูไน รวมถึงไต้หวันซึ่งจีนเน้นย้ำมาเสมอว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน ทั้งนี้ทะเลจีนใต้ถือเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการเดินเรือทั้งช่องแคบมะละกา (Malacca Strait) ช่องแคบซุนดาและช่องแคบลอมบ็อก (Sunda and Lombok Strait) อีกทั้งยังเป็นเส้นทางคมนาคมทางทะเลหลักของโลก (Sea Lines of Communication: SLOC) นอกจากนี้ทะเลจีนใตียังมีความสำคัญต่อการเคลื่อนกำลังทางยุทธศาสตร์ของประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ อีกด้วย เนื่องจากเป็นเส้นทางที่สั้นที่สุดในการเชื่อมโยงระหว่างมหาสมุทรแปซิฟิกกับมหาสมุทรอินเดียของกองกำลังภาคพื้นแปซิฟิกสหรัฐฯ (US Pacific Command)

ด้านผลประโยชน์เรื่องแหล่งพลังงานในพื้นที่ทะเลจีนใต้นั้นมีการประมาณที่แตกต่างกันอยู่มาก โดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและเหมืองแร่ของจีนคาดการณ์ว่ามีน้ำมันในบริเวณทะเลจีนใต้ อยู่ถึง 213 ล้านบาร์เรล ด้านข้อมูลจากสหรัฐฯ โดย US Energy Information Administration:

⁸⁷ ศุภนัยศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, "การศึกษาวิจัยยุทธศาสตร์และความมั่นคง: ยุทธศาสตร์ความมั่นคงญี่ปุ่น: เสริมเขี้ยวเล็บต่อกรมมหาอำนาจพญามังกร," in การสัมมนาปัญหายุทธศาสตร์ครั้งที่ 4/57 โครงการยุทธศาสตร์ปริทรรศน์ (2014).

⁸⁸ Alicia P.Q. Wittmeyer, "The Even Smaller Rocks Japan and China Are Fighting Over," 24 September 2012, <http://foreignpolicy.com/2012/09/24/the-even-smaller-rocks-japan-and-china-are-fighting-over/> [2016, 24 January].

EIA คาดว่ามีน้ำมันอยู่เพียง 28 ล้านบาร์เรล⁸⁹ เช่นเดียวกับก๊าซธรรมชาติที่การประมาณปริมาณยังมีความผันผวนอยู่ ในด้านการประมงนั้นทะเลจีนใต้ถือเป็นพื้นที่ประมงขนาดใหญ่อันดับ 4 ของโลก ซึ่งมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและการดำรงชีพของชาวประมงในภูมิภาค รวมทั้งอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่พึ่งพาการประมงในภูมิภาคอีกด้วย

กล่าวได้ว่าความขัดแย้งในทะเลจีนใต้ต่างมีพื้นฐานมาจากการอ้างกรรมสิทธิ์ที่แตกต่างกันของรัฐพิพาททำให้ไม่สามารถหาจุดร่วมเพื่อยุติปัญหาได้ ความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะตั้งแต่ค.ศ. 2007 ที่มีความรู้สึกชาตินิยมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยในจีนและเวียดนาม จีนได้เข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้นโดยมีการกำหนดนโยบายฝ่ายเดียว เช่น การออกกฎหมายกำหนดเขตห้ามทำการประมง การลาดตระเวนของกองทัพเรือและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ในเดือนกรกฎาคมของปีเดียวกันเรือลาดตระเวนของจีนได้ยิงเรือประมงเวียดนามบริเวณหมู่เกาะสแปรตลีย์ ทำให้มีผู้เสียชีวิต 1 คนและเรือประมงต้องจมลงไป เพิ่มความตึงเครียดให้กับปัญหาความขัดแย้งในทะเลจีนใต้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ความขัดแย้งที่สำคัญและแสดงถึงท่าทีของจีนที่เปลี่ยนมาเล่นบทบาทเชิงรุกมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ในค.ศ. 2009 เรือรบจีนได้ขับไล่เรือสำรวจสมุทรศาสตร์ของกองทัพเรือสหรัฐฯ ออกจากบริเวณเกาะไต้หวันและเขตเศรษฐกิจจำเพาะจีนด้วยข้อหาการกระทำที่ไม่เหมาะสม อีกทั้งมีรายงานว่าเรือดำน้ำจีนชนกับไซนาร์ลากท่ายของเรือพิฆาตอาวุธปล่อยนำวิถีของสหรัฐฯ USS John S. McCain ในเขตเศรษฐกิจจำเพาะของฟิลิปปินส์⁹⁰ ต่อมาในค.ศ. 2010 เรือตรวจการณ์จีนยังได้จับกุมเรือประมงเวียดนามพร้อมลูกเรือหลายครั้งจากข้อกล่าวหารุกล้ำน่านน้ำทะเลอาณาเขตจีนบริเวณหมู่เกาะพาราเซล และได้เรียกค่าปรับกว่า 10,000 เหรียญสหรัฐฯ ทำให้เวียดนามประท้วงและปฏิเสธข้อกล่าวหาดังกล่าว โดยอ้างว่าเรือประมงของเวียดนามได้ถูกตรวจสอบก่อนออกทำการประมงแล้ว⁹¹ และในค.ศ. 2012 จีนได้ปรับปรุงโครงสร้างและบทบาทของสำนักงานกิจการทะเลแห่งรัฐ (State Oceanic Administration: SOA) ด้วยการรวมเอาภาระงานทางทะเลที่กระจายกระจายในหลายหน่วยงานมาให้ SOA เป็นฝ่ายดูแล ทั้งยังประกาศให้เจ้าหน้าที่ตำรวจของมณฑลไห่หนานมีอำนาจในการเข้าตรวจสอบและสั่งหยุดเรือต่างชาติทุกลำที่รุกล้ำน่านน้ำในทะเลจีนใต้ ฝ่าย

⁸⁹ US Energy Information Administration, "East China Sea,".

⁹⁰ Richard Fisher, "South China Sea Competition: China Contemplates More Mischief," http://www.strategycenter.net/research/pubID.209/pub_detail.asp [2016, 12 January].

⁹¹ Carlyle A. Trayer, "Recent Development in the South China Sea: Ground for Cautious Optimism?," (S Rajaratnam School of International Studies Singapore, 14 December 2010).

กระทรวงการต่างประเทศจีนได้เรียกร้องให้เวียดนามยุติการปฏิบัติการสำรวจแหล่งน้ำมันบริเวณใกล้ น่านน้ำจีนในอ่าวตังเกี๋ย (Gulf of Tonkin) การกระทำของจีนจึงถูกประณามว่าเป็นการละเมิด อาณาเขตทางทะเลของประเทศในภูมิภาคและละเมิดเสรีภาพในการเดินเรือตามหลักกฎหมาย ระหว่างประเทศ

นอกจากนี้การถมทะเลเพื่อสร้าง “เกาะเทียมของจีน” (China’s Artificial islands) บริเวณ หมู่เกาะสแปรตลีย์เป็นอีกกรณีหนึ่งที่สร้างความตึงเครียดในพื้นที่พิพาทในทะเลจีนใต้ การสร้างเกาะ เทียมของจีนสามารถมองได้ว่าจีนต้องการควบคุมและขยายอิทธิพลของตนในทะเลจีนใต้ โดยใช้การ สร้างหลักฐานบนพื้นดินและในน้ำให้เป็นที่ประจักษ์แก่นานาประเทศ ซึ่งเป็นการใช้โครงสร้างทาง ยุทธศาสตร์ทางภูมิภาคเอื้อต่อการขยายอิทธิพลของจีนเพื่อประกาศให้ประเทศคู่กรณีและประเทศ อื่นๆ ทราบถึงความยิ่งใหญ่และอำนาจอธิปไตยในพื้นที่ดังกล่าวของจีน⁹² นอกจากนี้การสร้างเกาะเทียม ในบริเวณพื้นที่พิพาทแล้วจีนยังได้สร้างสิ่งปลูกสร้างทางทหารซึ่งเป็นการกระทำที่ยั่วยุต่อประเทศ คู่กรณีชาติอื่นในขณะที่การเจรจาตกลงยังไม่ได้รับข้อยุติใดๆ

การกระทำของจีนทั้งในการสร้างเกาะเทียมและสิ่งปลูกสร้างทางทหารในพื้นที่พิพาทบริเวณ ทะเลจีนใต้แสดงให้เห็นว่าจีนมีการดำเนินนโยบายในลักษณะที่แข็งกร้าวมากยิ่งขึ้นต่อประเทศคู่กรณี ในภูมิภาค เช่นพื้นที่พิพาทบริเวณเกาะปะการังสการ์โบโรห์ (Scarborough Shoal) ซึ่งจีนและ ฟิลิปปินส์ต่างอ้างกรรมสิทธิ์ทั้งสองประเทศ โดยฟิลิปปินส์ได้ยื่นร้องเรียนต่อศาลอนุญาโตตุลาการ ระหว่างประเทศ (Permanent Court of Arbitration: PCA) เมื่อวันที่ 22 มกราคม ค.ศ. 2013 ให้มี คำวินิจฉัยถึงสิทธิทางกฎหมายและประวัติศาสตร์ในน่านน้ำทะเลจีนใต้ของจีน ซึ่งคณะ อนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศมีมติเป็นเอกฉันท์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ. 2016 ว่าจีนไม่ สามารถอ้างกรรมสิทธิ์ใดๆ ทั้งทางกฎหมายและประวัติศาสตร์ในน่านน้ำทะเลจีนใต้โดยอาศัยเหตุผล ทางประวัติศาสตร์ที่ขัดแย้งกับกรรมสิทธิ์ในเขตเศรษฐกิจจำเพาะของชาติต่างๆ ได้ ทั้งนี้เป็นไปตาม อนุสัญญาของสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทางทะเล ค.ศ. 1982⁹³

หลังจากคณะอนุญาโตตุลาการประกาศคำวินิจฉัยนั้นกระทรวงการต่างประเทศจีนออก แถลงการณ์ย้ำว่าคำวินิจฉัยนี้ถือเป็นโมฆะ และจีนจะไม่ยอมรับคำวินิจฉัยจากบุคคลที่สามโดยเฉพาะ

⁹² Alexander L. Vuving, "South China Sea Strategies: Determining China’s Next Move in the Region," 16 August 2016, <http://apdf-magazine.com/south-china-sea-strategies/> [2018, 12 January].

⁹³ Shannon Teizzi, "China: Tribunal Ruling 'Null and Void', Will Not Affect South China Sea Claims,," 12 July 2016, <https://thediplomat.com/2016/07/china-tribunal-ruling-null-and-void-will-not-affect-south-china-sea-claims/> [2018, 12 January].

กรณีพิพาททางทะเล ทั้งนี้กระทรวงกลาโหมจีนได้ออกแถลงการณ์ย้ำว่ากองทัพจะเดินหน้าปกป้องอธิปไตย รวมทั้งผลประโยชน์และสิทธิทางทะเลต่างๆ ของชาติ และได้ประกาศว่าจะซ้อมรบในทะเลจีนใต้ต่อไป โดยล่าสุดได้ประจำการระบบต่อต้านขีปนาวุธนำวิถีที่ฐานทัพเรือบนเกาะไหหลำ ซึ่งเป็นฐานหลักในการดูแลผลประโยชน์จีนในทะเลจีนใต้แล้ว⁹⁴ จากคำแถลงการณ์ดังกล่าวยิ่งช่วยเน้นย้ำว่ารัฐบาลจีนมีท่าทีแข็งกร้าวมากขึ้นในการแสดงบทบาทและท่าทีของตนในเวทีระหว่างประเทศ รวมทั้งการปฏิเสธคำวินิจฉัยของคณะอนุญาโตตุลาการระหว่างเทศน์นี้ทำให้ประเทศอื่นๆ รวมถึงญี่ปุ่นต่างกังวลถึงท่าทีและการใช้อำนาจของจีนที่ไม่สนใจต่อระเบียบและหลักกฎหมายระหว่างประเทศในการยุติข้อพิพาทดังกล่าว

การขยายบทบาทเชิงรุกของจีนในทะเลจีนใต้และการเสริมสร้างศักยภาพของกองทัพจีนในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ประเทศคู่พิพาทต่างกังวลถึงความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต เช่นเดียวกับประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ที่แม้จะสนับสนุนการแก้ไขปัญหทะเลจีนใต้อย่างสันติวิธีแต่กลับเพิ่มมาตรการความมั่นคงมากขึ้น อาทิ การส่งกำลังเรือเข้ามาลาดตระเวนในพื้นที่แปซิฟิกมากขึ้น การปรับอัตราส่วนกำลังทหารสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกต่อแอตแลนติกมากขึ้น รวมถึงการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางการทหารกับประเทศพันธมิตรในภูมิภาคด้วยเช่นกันเพื่อเป็นการสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของจีนอีกทางหนึ่ง ด้านญี่ปุ่นก็ได้แสดงบทบาทเกี่ยวกับปัญหาทะเลจีนใต้หลายครั้งโดยเฉพาะเรื่องเสรีภาพในการเดินเรือ อาทิ กองกำลังป้องกันตนเองแห่งญี่ปุ่นได้ดำเนินการทางทหารร่วมกับสหรัฐฯ เพื่อส่งเสริมเสรีภาพในการเดินเรือในทะเลจีนใต้ และญี่ปุ่นยังความร่วมมือทางทหารในระดับพหุภาคีหลายฉบับ

ความขัดแย้งในทะเลจีนใต้ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพในภูมิภาค ซึ่งทำให้รัฐต่างๆ ต้องร่วมมือกันแสวงหาแนวทางแก้ปัญหา โดยหนึ่งในแนวทางแก้ปัญหาคือการออกแถลงการณ์ปฏิญญาว่าด้วยแนวปฏิบัติในทะเลจีนใต้ (The Declaration on the Code of Conduct of Parties in the South China Sea: DoC) ร่วมกันเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2002 ซึ่งเป็นเครื่องมือทางการทูตเพื่อลดความตึงเครียดเท่านั้น เนื่องด้วยแถลงการณ์นี้ไม่มีผลบังคับทางกฎหมายแต่อย่างใด

⁹⁴ Ibid.

บทที่ 3

กระบวนการตัดสินใจเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่น

ในบทที่สามจะเป็นการอธิบายการกำหนดท่าทีของญี่ปุ่นต่อการตัดสินใจเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP การผลักดันให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP ในสมัยรัฐบาลที่นำโดยพรรคประชาธิปไตยแห่งญี่ปุ่น Democratic Party of Japan (DPJ) ได้แก่ รัฐบาลนาโโตะ คัง (ม.ย. 2010 – ส.ค. 2011) รัฐบาลโยชิโอะ โนตะ (ส.ค. 2011 – ธ.ค. 2012) และในสมัยรัฐบาลที่นำโดยพรรคเสรีประชาธิปไตย Liberal Democratic Party (LDP) อย่างรัฐบาลชินโซ อาเบะ (ธ.ค. 2012 – ปัจจุบัน) ซึ่งต้องเผชิญกับทั้งแรงต่อต้านและแรงสนับสนุนต่อประเด็นนี้ต่างกัน รวมถึงการมองเห็นและเข้าใจต่อบริบทแวดล้อมระหว่างประเทศที่สามารถทำให้ทราบถึงความจำเป็นในการตัดสินใจดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นที่ต้องการเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP และการกล่าวถึง TPP ในฐานะเครื่องมือการคานอำนาจของญี่ปุ่นที่ต้องการรักษาเสถียรภาพภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกเอาไว้

3.1 โครงสร้างการกำหนดนโยบาย “การเข้าร่วมข้อตกลง TPP” ของญี่ปุ่น

กระบวนการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นนั้น โดยส่วนมากแล้วจะต้องคำนึงถึงปัจจัยภายนอกประเทศหรือบริบทแวดล้อมในระบบระหว่างประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดทั้งยังอยู่เหนือความสามารถในการควบคุมปัจจัยเหล่านี้ได้ และยังคงจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยภายในประเทศซึ่งประกอบด้วยตัวแสดงสำคัญมากมายเข้ามาเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ อาทิ นายกรัฐมนตรี พรรคการเมืองและรัฐสภา กลุ่มผลประโยชน์ ระบบราชการและกระทรวงที่เกี่ยวข้องได้แก่กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรม กระทรวงการคลัง มติมหาชน และองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) เป็นต้น

การกำหนดนโยบายการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นกล่าวได้ว่ามีโครงสร้างและองค์ประกอบที่มีลักษณะเด่นและแตกต่างจากการกำหนดนโยบายอื่นๆ อยู่หลายประการ

ประการแรก คือ แนวทางหรือคำแนะนำเกี่ยวกับนโยบายการเข้าร่วมข้อตกลง TPP มักมาจากสำนักนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น โดยนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น เลขาธิการคณะรัฐมนตรี และรองเลขาธิการคณะรัฐมนตรี จะเป็นประธานในการประชุมเกี่ยวกับกระบวนการกำหนดนโยบายการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ทั้งในบทบาทของความเป็นผู้นำและผู้ประสานงาน รวมถึงการกำหนดทิศทางและควบคุมนโยบายเกี่ยวกับข้อตกลง TPP ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นได้รับการยอมรับมากขึ้นในการประกาศที่จะเข้าร่วม

การเจรจาและเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP⁹⁵ นอกจากนายกรัฐมนตรีจะเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญ ในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับข้อตกลง TPP แล้วยังมีการแต่งตั้งรัฐมนตรีเพื่อมาทำหน้าที่บริหารงาน และประสานงานในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับข้อตกลง TPP ด้วยเช่นกัน ซึ่งนายกฯ อาเบะได้ ประกาศแต่งตั้งนายอากิระ อามาริ (Akira Amari) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการฟื้นฟูเศรษฐกิจเพื่อมา ทำหน้าที่ดังกล่าว⁹⁶ ทั้งนี้ยังมีนายทาโร อาโสะ (Taro Aso) รัฐมนตรีที่ทำหน้าที่ดูแลกระทรวง เศรษฐกิจและกระทรวงการคลังเป็นคณะบริหารเกี่ยวกับข้อตกลง TPP ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้อตกลง TPP นี้เป็นนโยบายหลักของรัฐบาลญี่ปุ่นในการบริหารจัดการนโยบายด้านเศรษฐกิจ โดยก่อนหน้านี้ ไม่ได้มีการแต่งตั้งรัฐมนตรี TPP มาก่อน

ประการที่สอง คือ การไม่มีหน่วยงานใดที่ทำหน้าที่ตัดสินใจเพียงหน่วยงานเดียวซึ่งแตกต่าง จากการกำหนดนโยบายในด้านการเมืองหรือการกำหนดนโยบายในระบบราชการทั่วไป โดย โครงสร้างการกำหนดนโยบายการเข้าร่วมข้อตกลง TPP มีระบบการทำงานในลักษณะข้ามหน่วยงาน และมีหน่วยงานเฉพาะที่ตั้งขึ้นในปีค.ศ. 2013 เพื่อทำหน้าที่ประสานงานด้านนโยบายและการเจรจา เกี่ยวกับข้อตกลง TPP⁹⁷

กระบวนการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับข้อตกลง TPP มีกระทรวงหลักๆ คอยดูแลและ ประสานงานระหว่างกัน ได้แก่ กระทรวงเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรม (Ministry of Economy, Trade and Industry: METI) กระทรวงเกษตร ป่าไม้ และการประมง (Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries: MAFF) กระทรวงการต่างประเทศ (Ministry of Foreign Affairs: MOFA) และกระทรวงการคลัง (Ministry of Finance: MOF) โดยกระทรวงเหล่านี้ล้วนมี ความเกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ ในการเจรจาข้อตกลง TPP⁹⁸ ซึ่งรัฐบาลอาเบะได้แต่งตั้ง คณะรัฐมนตรีหลักเกี่ยวกับข้อตกลง TPP (main ministers' council on the TPP) อย่างเป็นทางการ ประกอบด้วยคณะรัฐมนตรีข้างต้นเป็นคณะทำงาน มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการฟื้นฟู

⁹⁵ Cabinet Secretariat (Japan), "On the Establishment of the Meeting among Main Ministers on the TPP," 5 April 2013, http://www.cas.go.jp/jp/tpp/pdf/2013/4/130405_tpp_kakugi.pdf [2018, 30 March].

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Cabinet Secretariat (Japan), "Rules Regarding the Establishment of the Governmental Headquarters for the TPP," 5 April 2013, https://www.cas.go.jp/jp/tpp/pdf/2013/4/130405_tpp_sourikettei.pdf [2018, 15 March].

⁹⁸ Aurelia George Mulgan, "Japan's Fta Politics and the Problem of Agricultural Trade Liberalisation," *Australian Journal of International Affairs* 62 (2008): pp. 166-67.

เศรษฐกิจเป็นประธานในการประชุม ในขณะที่นายกรัฐมนตรีสามารถเข้าร่วมประชุมได้ตามความต้องการ และคณะรัฐมนตรีหลักเกี่ยวกับข้อตกลง TPP สามารถเชิญรัฐมนตรีหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมการประชุมได้หากมีความจำเป็น⁹⁹

นอกจากนี้รัฐบาลอาเบะได้จัดตั้งระบบการทำงานเกี่ยวกับการเจรจาข้อตกลง TPP ในลักษณะของการเป็นสำนักงานแบบข้ามหน่วยงาน (Cross-Agency Headquarters) ซึ่งทำงานภายใต้คณะรัฐมนตรีหลักเกี่ยวกับ TPP หรือที่เรียกว่า “สำนักงานใหญ่รัฐบาลสำหรับข้อตกลง TPP” (the Governmental Headquarters for the TPP) เพื่อทำหน้าที่ดูแลและจัดการเกี่ยวกับงานของคณะรัฐมนตรีหลักเกี่ยวกับ TPP และวางแผนและเสนอแนะนโยบายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเจรจาข้อตกลง TPP ตลอดจนประสานงานทั่วไปกับกระทรวงและกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง¹⁰⁰

ประการสุดท้าย คือ โครงสร้างการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจจะถูกจำกัดจากกระบวนการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงและป้องกันประเทศของกระทรวงกลาโหม (Ministry of Defense: MOD) ซึ่งนโยบายเกี่ยวกับข้อตกลง TPP ถือว่าอยู่ในขอบเขตหน้าที่ของสภาความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน เนื่องจากรัฐบาลอาเบะยอมรับว่ามีความเป็นไปได้ที่นโยบายเกี่ยวกับข้อตกลง TPP จะมีการอภิปรายในสภาความมั่นคงแห่งชาติ “ถ้าหากเป็นประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อรากฐานความมั่นคงของญี่ปุ่น”¹⁰¹

นอกจากตัวแสดงในโครงสร้างการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นเพิ่มเติม อาทิ กลุ่มผลประโยชน์ สภาท้องถิ่น หรือตีมหาชน เป็นต้น

ในส่วนของกลุ่มผลประโยชน์นั้นกล่าวได้ว่าเป็นตัวแสดงที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ รวมถึงนโยบายสำคัญๆ ของญี่ปุ่นที่มีกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่เข้ามามีบทบาทในการเสนอแนะและโน้มน้าวรัฐบาลให้ดำเนินนโยบายที่เอื้อต่อการปกป้องและรักษาผลประโยชน์ทางธุรกิจที่เชื่อมโยงกับสหรัฐฯ ยุโรป เอเชีย และภูมิภาคอื่น ซึ่งกลุ่มผลประโยชน์ที่สำคัญในญี่ปุ่น คือ

⁹⁹ Cabinet Secretariat (Japan), "On the Establishment of the Meeting among Main Ministers on the TPP".

¹⁰⁰ Cabinet Secretariat (Japan), "System for the TPP Negotiations," March 2013, http://www.cas.go.jp/jp/tpp/pdf/2013/3/130326_tpp_taisei.pdf [2018, 30 March].

¹⁰¹ National Diet (Japan), "185th Session of Diet , Meeting No.4," 25 October 2013, <http://www.kokkai.ndl.go.jp/SENTAKU/syugiin/185/0001/18510250001004a.html> [2018, 30 March].

สมาพันธ์ธุรกิจญี่ปุ่น (Japan Business Federation หรือ Nippon Keidanren) ซึ่งเป็นองค์การธุรกิจที่ใหญ่ที่สุดประกอบด้วยบริษัทขนาดใหญ่และกลุ่มอุตสาหกรรมชั้นนำของญี่ปุ่น มีบทบาทในการส่งเสริมการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศ (FDI) ของญี่ปุ่น โดยผู้นำกลุ่มธุรกิจจะมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับพรรครัฐบาลอย่าง LDP ทั้งในรูปแบบความสัมพันธ์ส่วนตัวและในรูปแบบการให้เงินสนับสนุนพรรค ทั้งยังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการหรือที่ปรึกษาในกระทรวงต่างๆ ซึ่งสามารถดำเนินการทูตด้านเศรษฐกิจในลักษณะกึ่งทางการโดยการร่วมประชุมในเวทีเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศเพื่อรายงานผลและข้อคิดเห็นต่อรัฐบาลโดยเฉพาะกระทรวงเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรมต่อไป ในขณะที่เดียวกันญี่ปุ่นเองก็มีกลุ่มต่อต้านองค์การธุรกิจใหญ่อย่างสมาคมเกษตรกรแห่งชาติ (National Association of Agricultural Cooperatives หรือ Nogyo Kyodo Kumiai) โดยการรวมตัวกันของเกษตรกรซึ่งร่วมเป็นพันธมิตรกับกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง เพื่อปกป้องสินค้าเกษตรภายในประเทศ เนื่องจากไม่ต้องการเปิดเสรีสินค้าเกษตรของญี่ปุ่น เห็นได้ว่าการที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ต้องพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศอย่างมากเพื่อให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องจึงหลีกเลี่ยงอิทธิพลและแรงกดดันของกลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้ได้ยากโดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศในด้านเศรษฐกิจ¹⁰²

สภาท้องถิ่นเป็นอีกตัวแสดงหนึ่งที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่น โดยสำนักข่าว Kyodo รายงานเมื่อวันที่ 17 มกราคม ค.ศ. 2011 ว่าสภาท้องถิ่นญี่ปุ่นจำนวน 46 แห่ง (หรือคิดเป็นร้อยละ 70 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของญี่ปุ่น) ได้ทำหนังสือแสดงการต่อต้านรัฐบาลในการเข้าร่วมในการเป็นสมาชิก TPP เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรชาวญี่ปุ่นแสดงความกังวลว่ารัฐบาลอาจตัดสินใจที่จะเข้าร่วมการเจรจา TPP โดยไม่มีการทำประชาพิจารณ์ในประเทศอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ สภาท้องถิ่นของญี่ปุ่น มองว่าประเด็นการเข้าร่วมเจรจา TPP ของญี่ปุ่นนั้นควรเป็นฉันทามติของประเทศ (national consensus) และมีการวางแผนรองรับผลกระทบภาคเกษตรอย่างเหมาะสม กลุ่มเกษตรกรชาวญี่ปุ่นมีความกังวลว่าข้อตกลง TPP จะส่งผลให้เกิดการทะลักเข้ามาของสินค้าเกษตรที่มีราคาถูกกว่าจากประเทศสมาชิกข้อตกลง TPP และแข่งขันกับตลาดสินค้าเกษตรภายในประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีราคาสูงกว่าและได้รับการปกป้องมาโดยตลอด¹⁰³

¹⁰² ไชยวัฒน์ คำชู, นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพฯ: เลคแอนน์ฟาร์เท่นพรีนติ้ง, 2006), หน้า 88-93.

¹⁰³ Kyodo News, "TPP Jitters Spur Protest Statements: 70% of Local Governments Upset," 17 January 2011, <https://www.japantimes.co.jp/news/2011/01/17/national/tpp-jitters-spur-protest-statements/#.WspvrYhubIU> [2018, 30 March].

มติมหาชนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศอีกปัจจัยหนึ่ง เนื่องจากนายกรัฐมนตรีหรือผู้รับผิดชอบในด้านนโยบายต่างประเทศต้องอาศัยเสียงสนับสนุนจากประชาชน ดังนั้นการดำเนินนโยบายจึงมักเป็นไปในแนวทางที่ไม่ขัดกับมติมหาชน หรือพยายามโน้มน้าวให้มติมหาชนเห็นด้วยและสนับสนุนนโยบายต่างประเทศที่ตนเห็นชอบแทน ซึ่งผลจากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถสร้างข้อจำกัดในการกำหนดและดำเนินนโยบายของผู้นำได้เช่นกัน เพราะหากมติมหาชนมีการคัดค้านอย่างรุนแรงอาจนำไปสู่การกดดันให้ผู้นำหรือรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องต้องตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งได้ในที่สุด ในกรณีของการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่น สามารถพิจารณาได้ว่ามติมหาชนมีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลญี่ปุ่นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเวลากว่าสองปีในการบริหารงานของพรรค DPJ ที่ประกาศความสนใจต่อข้อตกลง TPP แต่ไม่สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการเข้าร่วม TPP ของญี่ปุ่นได้อย่างเป็นทางการ เพราะกระแสการคัดค้านจากภาคเกษตรกรรม และการรณรงค์ของประชาชนชาวญี่ปุ่นในประเด็นที่ว่าข้อตกลง TPP จะบ่อนทำลายระบบการดูแลสุขภาพแห่งชาติของญี่ปุ่น ความมั่นคงทางอาหาร และจะนำไปสู่ปัญหาการอพยพแรงงานชาวต่างชาติที่ไร้ฝีมือ ต่อมาในสมัยรัฐบาลอาเบะสามารถลดแรงต่อต้านการเข้าร่วมข้อตกลง TPP จากมติมหาชนได้จากการเสนอนโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ซบเซาของญี่ปุ่น โดยเฉพาะมาตรการอุดหนุนดอกเบี้ย 3 ของนโยบายอาเบะโนมิกส์ที่ต้องการกระตุ้นการลงทุนจากภาคเอกชน ซึ่งรัฐบาลเน้นย้ำว่าการเติบโตนี้ต้องเป็นไปตามแนวทางการค้าเสรี ทั้งนี้รัฐบาลอาเบะได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพัฒนาการแข่งขันด้านอุตสาหกรรมขึ้นเพื่อเสนอกลยุทธ์การเติบโตใหม่ๆ ให้กับญี่ปุ่น¹⁰⁴

โดยสรุปแล้วการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นนั้นต้องคำนึงถึงกระแสการเมืองภายในประเทศซึ่งประกอบด้วยตัวแสดงสำคัญทั้งผู้นำ รัฐบาล และประชาชนซึ่งเป็นฐานเสียงทางการเมืองของรัฐบาล ทั้งยังต้องคำนึงถึงการเมืองระหว่างประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อรักษาผลประโยชน์ของญี่ปุ่นไว้ให้ได้มากที่สุด ซึ่งในกรณีการตัดสินใจเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นนี้แม้ว่าผู้นำรัฐบาลจะมีความชัดเจนว่าต้องการให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมการเจรจาและเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP แต่การคัดค้านจากภาคประชาชน ความกังวลของกลุ่มผลประโยชน์ และความเห็นที่แตกต่างของผู้ที่มีบทบาททางการเมืองได้ทำให้การกำหนดนโยบายการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นมีความซับซ้อนและเกิดความล่าช้าตามมา

¹⁰⁴ Mireya Solis, "Japan's Big Bet on the Trans-Pacific Partnership: The TPP Nations Should Reciprocate," 25 March 2013, <https://www.brookings.edu/opinions/japans-big-bet-on-the-trans-pacific-partnership-the-tpp-nations-should-reciprocate/> [2018, 30 March].

3.2 การผลักดันของรัฐบาลพรรคประชาธิปไตยแห่งญี่ปุ่น (DPJ) และข้อถกเถียงในการเข้าร่วมข้อตกลง TPP

ญี่ปุ่นได้เริ่มให้ความสนใจข้อตกลง TPP ในสมัยที่พรรค DPJ ทำหน้าที่เป็นรัฐบาลของญี่ปุ่น การเข้าร่วมข้อตกลง TPP จะช่วยให้ภาคเอกชนของญี่ปุ่นขยายการเข้าถึงตลาดต่างประเทศ เพิ่มการส่งออกสินค้าและบริการในประเทศสมาชิกข้อตกลง TPP ได้ เนื่องจากข้อตกลง TPP เป็นข้อตกลงการค้าเสรีที่มุ่งลดอุปสรรคและจำกัดอุปสรรคทางการค้า ซึ่งหากญี่ปุ่นไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP แล้วญี่ปุ่นจะถูกเลือกปฏิบัติในการเข้าถึงตลาดประเทศสมาชิกข้อตกลง TPP และสูญเสียโอกาสในการเพิ่มมูลค่าการส่งออกที่จะช่วยให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นมีการเติบโตและพลิกฟื้นขึ้นจากภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซามาหลายปี แต่การเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นนั้นก็ต้องเผชิญกับทั้งแรงสนับสนุนและแรงต่อต้านจากความเห็นที่ไม่ตรงกันของหลายฝ่าย ซึ่งการผลักดันให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP ในสมัยรัฐบาลพรรค DPJ นี้ก็ประสบกับกระแสการคัดค้านจนไม่สามารถประกาศให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการได้

ญี่ปุ่นประกาศความสนใจที่จะเข้าร่วมเจรจาข้อตกลง TPP เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 2010 โดยนายกรัฐมนตรีนาโอโตะ คัง (Naoto Kan)¹⁰⁵ ต่อมาในงานเสวนาทางการค้าญี่ปุ่นและสหรัฐฯ (The Japan-U.S. Trade Forum) ระหว่างวันที่ 13-14 มกราคม ค.ศ. 2011 เจ้าหน้าที่ของทั้งสองประเทศเริ่มหารือระหว่างกันเป็นครั้งแรกถึงความเป็นไปได้ที่ญี่ปุ่นจะเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP เนื่องด้วยเศรษฐกิจญี่ปุ่นประสบปัญหาเชิงโครงสร้างในด้านประชากรผู้สูงอายุและจำนวนประชากรที่ลดลง ซึ่งทั้งสองปัจจัยเกี่ยวข้องกับการเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งในด้านอุปสงค์และอุปทานของตลาดอย่างเลี่ยงไม่ได้ เพราะการเติบโตทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องเพิ่มแรงงาน เงินทุนเพื่อให้อัตราการผลิตเพิ่มมากขึ้น แต่ปัญหาประชากรผู้สูงอายุและจำนวนประชากรที่ลดลงทำให้ยากต่อการเพิ่มจำนวนแรงงานและเงินทุนในระบบ ดังนั้นเพื่อรักษาสถานะความเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นและเพิ่มการเติบโตทางเศรษฐกิจญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องส่งเสริมการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจและขยายตลาดการค้าและบริการให้มากกว่าเดิม ซึ่งนโยบายที่สำคัญอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวการเข้าร่วมความตกลงการค้าเสรีอย่างข้อตกลง TPP¹⁰⁶

¹⁰⁵ Takashi Terada, "Japan and the TPP Conclusion: Regional Order, Negotiations, and Domestic Adjustment," 23 October 2015, <http://www.theasanforum.org/japan-and-the-tpp-conclusion-regional-order-negotiations-and-domestic-adjustment/> [2018, 15 March].

¹⁰⁶ Shujiro Urata, "Japan's Economic Recovery and the TPP," March 2014, https://waseda.repo.nii.ac.jp/index.php?action=pages_view_main&active_action=repository_action

นอกจากนี้สำหรับรัฐบาลคังแล้วข้อตกลง TPP มีความสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกภายใต้สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปจากการทะยานขึ้นของจีน นโยบายการหันความสนใจกลับมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ (Pivot to Asia) และบทบาทของญี่ปุ่นในภูมิภาคที่ลดลงไป หากพิจารณาคำกล่าวสุนทรพจน์ของนายกฯ คังจะพบว่าการพิจารณาการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นมาจากเหตุผล 3 ประการ ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ที่ทั้งสองฝ่ายพยายามเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบพันธมิตร และปรับปรุงแก้ไขความบาดหมางที่เคยมี เนื่องจากในสมัยรัฐบาลนายยูกิโอะ ฮาโตยามะ (Yukio Hatoyama) ที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและญี่ปุ่น รวมถึงความร่วมมือเรื่องการพัฒนาไปสู่การเป็นประชาคมตะวันออก อีกทั้งญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ยังมีความขัดแย้งจากประเด็นการต่อต้านฐานทัพในโอกินาวา ดังนั้นข้อตกลง TPP จึงสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ 2) กลุ่มธุรกิจที่เรียกร้องให้มีการขยายตลาดการส่งออกเพื่อตอบสนองต่อการร้องขอของสหรัฐฯ ซึ่งคาดหวังให้ข้อตกลง TPP เป็นข้อตกลงที่มีมาตรฐานสูงตามหลักความร่วมมือเชิงสถาบันภูมิภาคต่อไป 3) ปัจจัยจากเกาหลีใต้ โดยรัฐบาลเกาหลีใต้ประสบความสำเร็จในการเจรจาข้อตกลงการค้าเสรีกับทั้งสหรัฐฯ และสหภาพยุโรป (EU) ทั้งยังประกาศเริ่มต้นเจรจการค้าเสรีกับจีน ซึ่งทั้งสามตลาดนี้เป็นตลาดการส่งออกที่สำคัญของญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นจึงมีความกังวลว่าตนเองจะถูกกีดกันออกจากการแข่งขันทางการค้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออก ทั้งนี้ความกังวลของรัฐบาลญี่ปุ่นเห็นได้จากการแสดงความคิดเห็นของนายโยชิโอะ ฮาชิโอะ (Yoshio Hachio) อดีตรัฐมนตรีกระทรวง METI ที่ว่า “ญี่ปุ่นกำลังเผชิญจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญเกี่ยวกับการตัดสินใจเข้าร่วมข้อตกลง TPP เพราะรัฐสภาสหรัฐฯ ได้ให้สัตยาบันข้อตกลงการค้าเสรีสหรัฐฯ - เกาหลีใต้แล้ว”¹⁰⁷

จากปัจจัยทั้งสามประการดังกล่าวจะเห็นได้ว่ารัฐบาลคังมองข้อตกลง TPP ว่ามีความสำคัญทั้งในด้านโอกาสการเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่จะขยายตลาดการส่งออก และเพิ่มความสามารถด้านการแข่งขันในเวทีการค้าระหว่างประเทศ ขณะเดียวกันข้อตกลง TPP ก็มีความสำคัญในการเป็นเครื่องมือที่จะช่วยกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ให้กลับมาแน่นแฟ้นเช่นเดิม

_common_download&item_id=25378&item_no=1&attribute_id=162&file_no=1&page_id=13&block_id=21 [2018, 15 March].

¹⁰⁷ Jemma Kim, "Japan's Choice: TPP Rule Setter or Follower?," 22 February 2013, https://waseda.repo.nii.ac.jp/index.php?action=pages_view_main&active_action=repository_action_common_download&item_id=25324&item_no=1&attribute_id=162&file_no=1&page_id=13&block_id=21 [2018, 30 March].

ในการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่น รัฐบาลคงได้วางนโยบายขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันให้กับภาคเกษตรกรรมของญี่ปุ่นก่อนที่จะมีการตัดสินใจเข้าร่วมเจรจาข้อตกลง TPP ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2011 แต่รัฐบาลก็ต้องประสบปัญหาการคัดค้านจากกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย อาทิ กลุ่มผลประโยชน์ในภาคเกษตรกรรมซึ่งต่อต้านข้อตกลง TPP ซึ่งรู้จักโดยทั่วไปในชื่อ JA-Zenchu ประกอบด้วยกลุ่มชาวนาและสหกรณ์การเกษตร (the Central Union of Agricultural Cooperatives) ที่มักจะต่อต้านข้อตกลงการค้าเสรีมาตลอดจึงมีจุดยืนที่ต้องการต่อต้านข้อตกลง TPP เนื่องด้วยหลักการจำกัดภาษีสินค้าเกษตรกรรมและสินค้าอื่นที่เกี่ยวข้อง กลุ่ม JA-Zenchu ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของประเด็นนี้โดยการยื่นรายชื่อคัดค้านการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นกว่า 11.7 ล้านรายชื่อ นอกจากนี้ยังพบว่ามี การต่อต้านจากสมาชิกภายในพรรค DPJ ทั้งจากอดีตนายกรัฐมนตรีโยชิโอะ ฮาโตยามะ (Yukio Hatoyama) อดีตรัฐมนตรีกระทรวงเกษตรฯ มาซะฮิโกะ ยามาตะ (Masahiko Yamada) ที่ถือได้ว่าเป็นผู้นำในการต่อต้านการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นเนื่องจากมีความกังวลเรื่องผลกระทบจากการทะลักเข้ามาของสินค้าเกษตรจากประเทศสมาชิกซึ่งมีราคาถูกกว่าสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นที่มีคุณภาพและราคาสูงกว่า¹⁰⁸ จากกระแสการคัดค้านที่มีค่อนข้างมากส่งผลให้รัฐบาลญี่ปุ่นภายใต้การนำของนายนาโโตะ คัง จำเป็นต้องเลื่อนแผนการประกาศเข้าร่วมข้อตกลง TPP ออกไป

สำหรับกลุ่มที่สนับสนุนการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นกลุ่มธุรกิจที่ต้องการขยายตลาดการส่งออก และนำเข้าสินค้าที่ราคาถูกจากการลดภาษีและการขจัดอุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี เนื่องด้วยภาคธุรกิจของญี่ปุ่นซึ่งมองว่าญี่ปุ่นจะได้รับประโยชน์มากกว่าหากเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP ตั้งแต่การเจรจายังไม่แล้วเสร็จเพื่อที่จะสามารถเจรจาต่อรองและรักษาผลประโยชน์ของญี่ปุ่นได้มากกว่าการเข้าร่วมเป็นสมาชิกภายหลังการเจรจาได้เสร็จสิ้นลงแล้ว เพราะญี่ปุ่นจะไม่สามารถแก้ไขข้อตกลงใดๆ ได้ ดังความเห็นของนายคิโยอากิ อะบุราคิ (Kiyooki Aburaki) ผู้แทนจากกลุ่ม Keidanren ที่กล่าวสนับสนุนการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นว่า “ข้อตกลง TPP จะช่วยเพิ่มโอกาสของญี่ปุ่นสำหรับภาคธุรกิจระดับโลก ทั้งยังเป็นโอกาสที่จะปฏิรูปส่วนต่างๆ ภายในญี่ปุ่นเอง และยังเป็นการกระชับความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่น – สหรัฐฯ ให้เกิดการบูรณาการร่วมกันมากยิ่งขึ้น”¹⁰⁹ เช่นเดียวกับผู้สนับสนุนอื่นๆ ในญี่ปุ่นที่คาดการณ์ว่าการเข้าร่วมข้อตกลง TPP จะช่วยให้ญี่ปุ่นมีอัตราการเติบโตของ GDP อยู่ที่ 2.5 – 3.2

¹⁰⁸ Takashi Terada, "Japan and the Trans-Pacific Partnership," (USA.: Sasakawa Peace Foundation Febuary 2012.).

¹⁰⁹ Ibid.

ล้านล้านเยน ในค.ศ. 2020 ทั้งยังเห็นว่าหากญี่ปุ่นเข้าร่วมเจรจาข้อตกลง TPP ตั้งแต่ต้นจะส่งผลดีต่อญี่ปุ่นมากกว่าหากข้อตกลงนี้สามารถขยายเป็น FTAAP ได้สำเร็จในอนาคต¹¹⁰

ช่วงระหว่างค.ศ. 2010 – 2011 ประเด็นการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ได้สะท้อนปัญหาความขัดแย้งและแข่งขันกันเองระหว่างผู้สนับสนุนและผู้คัดค้านภายในพรรค DPJ ทั้งในสมัยของรัฐบาลนาโโตะ คัง และสมัยรัฐบาลโยชิโอะ โนตะ ซึ่งเป็นผู้ชนะการเลือกตั้งผู้นำของพรรค DPJ ในเดือนกันยายน ค.ศ. 2011 และดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อมา นายคา โนตะต้องเผชิญกับปัญหาการสนับสนุนการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ที่มีน้อยมากในพรรค DPJ เนื่องจากมีผู้ที่ไม่เห็นด้วยและไม่เชื่อว่าญี่ปุ่นจะสามารถใช้ข้อตกลง TPP เพื่อเพิ่มการแข่งขันทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะกับจีนได้ ทั้งนี้กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยซึ่งนำโดยอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวง MAFF นายยามาดะ มาซาฮิโกะ (Yamada Masahiko) ที่มองว่าข้อตกลง TPP เป็นภัยคุกคามต่อภาคเกษตรกรรมภายในประเทศ และยังอ้างถึงผลประโยชน์ด้านอื่นๆ ที่จะส่งผลเสียต่อมาตรฐานความปลอดภัยทางอาหารของญี่ปุ่น เป็นต้น¹¹¹ ทั้งนี้พรรค DPJ ได้จัดตั้งกลุ่ม “โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจภายในพรรค” (The Intra-party Economic Partnership Project Team) เพื่อศึกษาข้อตกลง TPP และเพื่อพัฒนาความเห็นร่วมกันภายในพรรคที่เกี่ยวกับการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามกลุ่ม “โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจภายในพรรค” ไม่สามารถเป็นสะพานในการเชื่อมความคิดที่แตกต่างภายในพรรคให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันได้¹¹²

นายโนตะได้หาทางแก้ไขความขัดแย้งภายในพรรคโดยเลือกนายอาซุมะ โคชิอิชิ (Azuma Koshiishi) ขึ้นเป็นเลขาธิการพรรค DPJ ซึ่งเป็นความพยายามที่จะทำงานร่วมกับกลุ่ม Ichiro Ozawa เพื่อบรรลุการทำงานร่วมกันและสร้างความสามัคคีภายในพรรคขึ้น การเข้ามาของนายโคชิอิชิซึ่งเป็นผู้มีความใกล้ชิดกับกลุ่ม Ozawa ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาและแนะนำเกี่ยวกับประเด็นการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของนายโนตะ โดยมีการแนะนำให้ปรับเปลี่ยนเนื้อหาการประกาศเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นที่นายโนตะจะประกาศในการประชุม APEC รวมถึงการเลื่อนการประกาศเข้าร่วมข้อตกลง TPP ออกไปเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกับกลุ่มต่อต้าน

¹¹⁰ JETRO, "Japan Looks to Trans-Pacific Partnership to Transform Its Economy," February 2011, https://www.jetro.go.jp/ext_images/en/reports/survey/pdf/2011_01_epa.pdf+&cd=1&hl=th&ct=cln&gl=th [2018, 30 March].

¹¹¹ Weston S. Konishi, "From Rhetoric to Reality: Foreign-Policy Making under the Democratic Party of Japan," 3 April 2012, <http://www.ifpa.org/pdf/fromRhetoricToReality.pdf> [2018, 30 March].

¹¹² Ibid.

ข้อตกลง TPP ได้ทำให้เป้าหมายของนายโนดะที่ต้องการประกาศเข้าร่วมข้อตกลง TPP มีความเป็นไปได้มากกว่าเดิม¹¹³ โดยนายโนดะได้กล่าวถึงการตัดสินใจเลื่อนการประกาศเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP ออกไปว่า “สมาชิกพรรค DPJ เรียกร้องให้มีการศึกษาเกี่ยวกับข้อตกลง TPP โดยละเอียดก่อนที่จะมีการสรุปผล ดังนั้นผมจึงเลื่อนการตัดสินใจในประเด็นนี้ออกไป”¹¹⁴

สำหรับกระบวนการเจรจารายประเทศเพื่อให้ประเทศสมาชิกเดิมมีมติยอมรับญี่ปุ่นเข้าร่วมข้อตกลง TPP นั้น ญี่ปุ่นประสบปัญหาความยุ่งยากในการเจรจาภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมยานยนต์อย่างมากโดยเฉพาะกับสหรัฐฯ เนื่องจากปัญหาการเมืองภายในของสหรัฐฯ ที่จะมีการเลือกตั้งในวันที่ 8 พฤศจิกายน ค.ศ. 2016 และความพยายามของกลุ่มบริษัทผู้ผลิตรถยนต์สหรัฐฯ ที่กดดันรัฐบาลเพื่อไม่ให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP ทั้งนี้ฝ่ายสหรัฐฯ ยังได้เรียกร้องการให้สัมปทานด้านยานยนต์จากญี่ปุ่น เช่น การผ่อนคลายมาตรฐานด้านเทคโนโลยี นิเวศวิทยา และความปลอดภัย การเปลี่ยนแปลงอัตราภาษีในการเคลื่อนย้ายยานยนต์ที่แตกต่างกัน เป็นต้น¹¹⁵ ในขณะเดียวกันญี่ปุ่นมีปัญหาเรื่องสินค้าภาคเกษตรภายในประเทศที่มีความอ่อนไหวในการจะเปิดเสรีให้กับประเทศสมาชิกอื่นๆ ก็สร้างความล่าช้าให้การเจรจาประเทศสมาชิกเดิมเช่นกัน ทำให้ญี่ปุ่นไม่สามารถเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP ครั้งที่ 13 ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2012 ณ เมืองซานดีเอโก สหรัฐฯ ได้

แม้ว่ารัฐบาลพรรค DPJ ต้องการให้มีการค้าเสรีเพิ่มมากขึ้นแต่ในขณะที่ทำหน้าที่บริหารงานประเทศทั้ง 3 สมัยนั้นกลับไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงมากนักนอกจากการริเริ่มการเจรจาข้อตกลงการค้าเสรี 2 ฉบับ ทั้งที่รัฐบาลภายใต้การนำของพรรค DPJ พยายามแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นและผลดีของการเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นตามที่ได้อธิบายข้างต้น แต่การที่รัฐบาลพรรค DPJ ต้องประสพกับกระแสการคัดค้านการเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP ทั้งจากผู้มีบทบาททางการเมืองภายในพรรค กลุ่มเกษตรกร และประชาชนที่มองว่าข้อตกลง TPP ยังมีผลกระทบในทางลบต่อตนเอง รวมถึงเหตุการณ์แผ่นดินไหวและเกิดคลื่นสึนามิในค.ศ. 2011 ซึ่งมีความรุนแรงจนส่งผลกระทบต่อโรงงานไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ที่จังหวัดฟูกูชิมะและเกิดการระเบิดของเตาปฏิกรณ์ กลายเป็น

¹¹³ Takashi Terada, "Japan and the Trans-Pacific Partnership."

¹¹⁴ Natsuko Fukue, "Japan Will Join TPP Dialogue, Noda Decides," 12 November 2011, <https://www.japantimes.co.jp/news/2011/11/12/national/japan-will-join-tpp-dialogue-noda-decides/#.WsuKklhubIU> [2016, 16 December].

¹¹⁵ Corey Wallace, "Why the TPP Will Not Be Noda's Next Big Challenge," 16 July 2012, <http://www.eastasiaforum.org/2012/07/16/why-the-tpp-will-not-be-noda-s-next-big-challenge/> [2016, 16 December].

ประเด็นที่มีความสำคัญและเร่งด่วนในการจัดการปัญหาดังกล่าวมากกว่าประเด็นอื่นของรัฐบาล ทำให้ในที่สุดแล้วแม้ว่ารัฐบาล DPJ จะสามารถผลักดันข้อตกลง TPP ขึ้นมาได้ในสังคมนิปปอน แต่รัฐบาล DPJ ก็ยังคงไม่สามารถเข้าร่วมกระบวนการเจรจาข้อตกลงการค้าเสรีฉบับนี้อย่างเป็นทางการได้ตามที่ต้องการ

3.3 บริบทความมั่นคงในการพิจารณาเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นในสมัยรัฐบาลพรรค DPJ

สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกในสมัยที่พรรค DPJ เป็นรัฐบาลของญี่ปุ่นนั้น เป็นช่วงที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีความซับซ้อนและมีความหลากหลายของประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศที่รวดเร็ว เกิดกลุ่มประเทศที่มีความสำคัญและโดดเด่นจากการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น กลุ่ม BRICs (บราซิล รัสเซีย อินเดีย และจีน) ซึ่งเป็นประเทศที่มีการเติบโตอย่างก้าวกระโดดและมีส่วนแบ่งทางเศรษฐกิจโลกมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันภูมิภาคเอเชียกำลังจะกลายเป็นศูนย์กลางของการเติบโตทางเศรษฐกิจของโลกที่ค่อยๆ ฟื้นตัวจากวิกฤตเศรษฐกิจในค.ศ. 2008 ในช่วงนี้ญี่ปุ่นได้พยายามที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งของกลไกความร่วมมือในระดับภูมิภาคที่สำคัญ นายกรัฐมนตรี ยูกิโอะ ฮาโตยามะ ได้เสนอความคิดริเริ่มการจัดตั้ง “ประชาคมเอเชียตะวันออก” (East Asian Community) ขึ้นมา¹¹⁶ แสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นเริ่มมองเห็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกที่มีประเทศใหม่ๆ ก้าวขึ้นมาใช้อำนาจทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน ญี่ปุ่นจึงพยายามเสริมสร้างบทบาทความเป็นผู้นำของตนในภูมิภาคผ่านการสร้างความร่วมมือกับประเทศในภูมิภาคอย่าง “ประชาคมเอเชียตะวันออก”

ในช่วงนี้บริบทด้านความมั่นคงโดยรอบญี่ปุ่นมีความไม่แน่นอนและยังคงไม่มีเสถียรภาพจากภัยคุกคามต่างๆ ทั้งเกาหลีเหนือ และการก่อการร้าย เพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยต่อญี่ปุ่น จำเป็นต้องรักษาความเป็นพันธมิตรระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ รวมถึงการพัฒนาขีดความสามารถในการป้องกันประเทศของตนเอง ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ถือเป็นช่วงของการฟื้นฟูความเป็นพันธมิตรระหว่างสองประเทศใหม่อีกครั้ง เนื่องด้วยระบบพันธมิตรที่แน่นแฟ้นจะช่วยเสริมสร้างผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองประเทศซึ่งมีส่วนเอื้ออำนวยให้ภูมิภาคนี้มีสันติภาพและเสถียรภาพด้านความมั่นคง มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าด้านประชาธิปไตย และการร่วมมือระดับภูมิภาค กระทั่งเป็นเสาหลักของระเบียบโลกเสรีหลังยุคสงครามเย็น

¹¹⁶ MOFA, "Overview- International Situation and Japanese Diplomacy in 2009," 2010, <http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2010/pdfs/chapter1.pdf> [2016, 20 December].

จากถ้อยแถลงการณ์ร่วมเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม ค.ศ. 2010 เรื่อง “Renewing Old Promises and Exploring New Frontiers The Japan- U.S. Alliance and the Liberal International Order”¹¹⁷ เป็นผลสรุปการศึกษาเกี่ยวกับอนาคตความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ในโอกาสครบรอบ 50 ปี โดย Japan Foundation และ the Center for a New American Security ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทั้งสองประเทศต่างมองเห็นถึงความไม่มั่นคงที่เพิ่มมากขึ้นของภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก จึงจำเป็นต้องเน้นย้ำถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ทั้งนี้ในแถลงการณ์ร่วมระหว่างสองประเทศได้ระบุถึงภัยคุกคามและแนวทางการร่วมมือระหว่างกัน ดังนี้

การฟื้นฟูความร่วมมือแบบดั้งเดิมระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ประกอบด้วย *การป้องปราม (deterrence)* และ*การรับมือกับวิกฤตการณ์ต่างๆ* เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความมั่นคงทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มอิทธิพลของจีนอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง ความตึงเครียดบนคาบสมุทรเกาหลี หรือแม้แต่ภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ (nontraditional security issues)

ในด้านการป้องปรามจีนและความมั่นคงทางทะเลเพื่อรับมือกับแสนยานุภาพทางทหารของจีนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ญี่ปุ่นและสหรัฐฯ จำเป็นต้องใช้เครือข่ายพันธมิตรและเสริมสร้างกลไกความร่วมมือต่างๆ ในเอเชียให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ต้องร่วมทบทวนบทบาท พันธกิจ และการร่วมกันรับผิดชอบระบบป้องปรามของภูมิภาคให้เข้มแข็ง ทั้งยังต้องกำหนดยุทธศาสตร์ร่วมกันและเพิ่มขีดความสามารถให้กองทัพเรือประเทศชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีข้อพิพาททางทะเลกับจีนร่วมกัน ส่วนด้านความมั่นคงบนคาบสมุทรเกาหลี ทั้งสองประเทศเน้นย้ำถึงการส่งเสริมความร่วมมืออย่างใกล้ชิดทางด้านนโยบายและปฏิบัติการเพื่อรักษาเสถียรภาพความมั่นคงบนคาบสมุทรเกาหลี โดยร่วมมือกับเกาหลีใต้และสนับสนุนเงินให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกดดันเกาหลีเหนืออีกทางหนึ่ง และสำหรับด้านการแสวงหาความร่วมมือรูปแบบใหม่ เน้นการแสดงบทบาทนำของญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ในการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม ภัยพิบัติ พลังงาน และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น¹¹⁸

¹¹⁷ The Tokyo Foundation and the Center for a New American Security Study Group, "Joint Statement Renewing Old Promises and Exploring New Frontiers: The Japan-U.S. Alliance and the Liberal International Order," 27 October 2010, http://www.tokyofoundation.org/en/additional_info/tf-cn-as_on_alliance.pdf [2016, 20 December].

¹¹⁸ Ibid.

สำหรับญี่ปุ่นความสำคัญไปที่การกำหนดนโยบายความมั่นคง โดยเริ่มจากการจัดตั้งสภาความมั่นคงแห่งชาติ เพื่อสร้างฐานความรู้ด้านความมั่นคงอย่างเป็นระบบและเข้มแข็ง ทั้งนี้ ญี่ปุ่นเห็นว่าทั้งสองประเทศจำเป็นต้องยกระดับงานข่าวกรองร่วมกัน และสำหรับสหรัฐฯ นั้นควรเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยลดความตึงเครียดภายในประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นผลมาจากการตั้งฐานทัพสหรัฐฯ ในญี่ปุ่น นอกจากนี้ทั้งสองประเทศจำเป็นต้องส่งเสริมยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจร่วมกันเพราะปฏิเสธไม่ได้ว่าความเข้มแข็งของระบบพันธมิตรระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ นั้นขึ้นอยู่กับสถานะเศรษฐกิจในระยะยาวที่จะส่งเสริมเสถียรภาพความมั่นคงในภูมิภาคต่อไป

ในการส่งเสริมยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจร่วมกันระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ กล่าวได้ว่าข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือและกลไกสำคัญของนโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ (Pivot to Asia) ซึ่งต้องการเสริมสร้างความร่วมมือกับประเทศในเอเชียทั้งด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ และการทูต โดยข้อตกลง TPP จะเข้ามาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับบทบาทความเป็นผู้นำด้านเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งตรงกับความต้องการของญี่ปุ่นที่ต้องการให้สหรัฐฯ ยังคงมีบทบาทที่สำคัญในภูมิภาคต่อไปในระยะยาว เพื่อป้องปรามพฤติกรรมที่แข็งกร้าวและช่วยลดทอนกระแสการทะยานขึ้นของจีนลง ทั้งยังเป็นการประกันความมั่นคงปลอดภัยให้กับญี่ปุ่นในฐานะพันธมิตรว่าสหรัฐฯ จะยังไม่ละทิ้งเอเชียไปไหนอีกทางหนึ่ง ในขณะเดียวกันทั้งสองประเทศต่างก็มุ่งหวังผลประโยชน์จากการขยายตลาดการส่งออกสินค้าและบริการ รวมถึงการลงทุนจากต่างประเทศของข้อตกลง TPP ด้วยเช่นกัน

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีน รวมถึงบรรยากาศการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความตึงเครียดเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากญี่ปุ่นแถลง “แผนการป้องกันประเทศ” (The National Defense Program Guidelines) ฉบับใหม่เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม ค.ศ. 2010 ซึ่งนับเป็นฉบับที่สี่ของญี่ปุ่นโดยปรับปรุงจากฉบับค.ศ. 2004 และเป็นฉบับแรกภายใต้การบริหารรัฐบาลของพรรค DPJ ภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีนางาโตะ คัง นโยบายป้องกันประเทศฉบับใหม่จะเริ่มมีผลต่อการกำหนดทิศทางของกองทัพญี่ปุ่นใน ค.ศ. 2011 โดยเนื้อหาสำคัญของนโยบายฉบับนี้ได้กล่าวโจมตีประเทศเพื่อนบ้านของญี่ปุ่นอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก มีการระบุว่า “จีนเป็นความกังวลหลักของภูมิภาคและประชาคมระหว่างประเทศ” แสดงให้เห็นว่าจุดเน้นด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นได้หันเหจากรัสเซียมาอยู่ที่จีนแล้ว ในขณะเดียวกันญี่ปุ่นยังระบุว่า “เกาหลีเหนือเป็นปัจจัยหลักของความไร้เสถียรภาพในภูมิภาค” สาเหตุข้างต้นจึงนำมาสู่การปรับเปลี่ยนประสิทธิภาพของกองทัพญี่ปุ่นขนานใหญ่ โดยจะเปลี่ยนจากกองทัพที่เน้น “ขีดความสามารถขั้นพื้นฐานเพื่อการป้องกันตนเอง” (basic defense capabilities) เป็น “(กองทัพที่เน้น) ขีดความสามารถเพื่อการป้องกัน

อย่างมีพลวัต” (dynamic defense capabilities) เพื่อให้สามารถเคลื่อนที่ในการปฏิบัติการได้อย่างรวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ซึ่งจะเหมาะสมและทันต่อสภาพการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศรอบๆ เกาะญี่ปุ่นที่เปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากสมัยสงครามเย็น¹¹⁹ โดยกลุ่มที่สนับสนุนนโยบายฯ ฉบับนี้มองว่า การระบุว่าจีนเป็นความกังวลหลักต่อความมั่นคงของญี่ปุ่นนั้นเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับภูมิภาคนี้อีกทางหนึ่ง เนื่องจากการส่งสาส์นให้จีนได้รู้ถึงความตื่นตัวของญี่ปุ่นในภาวะที่กองทัพจีนกำลังขยายตัวไปอย่างมาก และในที่สุดจะเป็นการป้องปรามจีนไปพร้อมกัน แต่ยังมีอีกหลายฝ่ายที่เป็นกังวลว่าภาพลักษณ์ของญี่ปุ่นจะกลับไปเป็น “ผู้รุกราน” ดังเช่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

ฝ่ายจีนและเกาหลีเหนือนั้นก็ออกมาตอบโต้แผนฯ ฉบับนี้ของญี่ปุ่น โดยหยิบยกประเด็นการรุกรานประเทศต่างๆ ในเอเชียที่ผ่านมาของญี่ปุ่นขึ้นมากล่าวแย้งและลดความน่าเชื่อถือของญี่ปุ่นลงอีกทั้งเกาหลีเหนือยังเน้นย้ำว่าแผนฯ ฉบับนี้เป็น “แผนก่อสงคราม” เพื่อสร้างความชอบธรรมให้การรุกรานเกาหลีเหนือและจีนโดยญี่ปุ่นอีกครั้ง¹²⁰ ซึ่งการตอบโต้ญี่ปุ่นในครั้งนี้ฝ่ายจีนยังได้เน้นย้ำว่าการขยายตัวของกองทัพจีนเป็นการขยายตัวในระดับปกติและเพื่อการป้องกันตนเองอย่างแท้จริง และที่สำคัญ การเติบโตของจีนที่ผ่านมาเป็นการเติบโตอย่างสันติ สามารถสร้างความเจริญเติบโตให้กับระบบเศรษฐกิจโลกโดยรวมได้อีกด้วย

ขณะเดียวกันญี่ปุ่นและจีนยังมีความขัดแย้งกรณีการอ้างสิทธิ์เหนือเกาะบริเวณทะเลจีนตะวันออกที่มีความรุนแรงเพิ่มขึ้นจากกรณีเรือประมงจีนชนกับเรือยามฝั่ง (coastguard) ของญี่ปุ่นตามที่ได้กล่าวไปในหัวข้อกรณีพิพาททะเลจีนตะวันออก จากความขัดแย้งที่เพิ่มความตึงเครียดให้กับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยรอบญี่ปุ่น รวมทั้งการแข่งขันกันในการเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคทำให้ญี่ปุ่นมีความหวั่นเกรงต่อการขยายอิทธิพลของจีนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการผงาดขึ้นมาเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคของจีนเนื่องจากในอดีตญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอันดับหนึ่งในเอเชีย แต่ปัจจุบันญี่ปุ่นได้สูญเสียสถานะดังกล่าวให้กับจีนไปแล้ว ดังนั้นยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นคือ การสกัดกั้น

¹¹⁹ Japan Ministry of Defense, "National Defense Program Guidelines for Fy 2011 and Beyond," 17 December 2010, http://www.mod.go.jp/e/d_act/d_policy/pdf/guidelinesFY2011.pdf [2016, 20 December].

¹²⁰ ดวงใจ เด่นเกศินีลา, "เสถียรภาพของเอเชียตะวันออกกับนโยบายป้องกันประเทศฉบับใหม่ของญี่ปุ่น," 8 January 2014 <https://www.manager.co.th/China/ViewNews.aspx?NewsID=9540000001915> [2016, 20 December].

การขยายอิทธิพลของจีนโดยเฉพาะการร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการคานอำนาจกับจีน ซึ่งความร่วมมือระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ จำเป็นต้องมีความครอบคลุมทั้งด้านการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ

ความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีนถือได้ว่าเป็นบริบทที่สำคัญประการหนึ่งในการกระตุ้นให้ญี่ปุ่นสนใจเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP ร่วมกับสหรัฐฯ และประเทศสมาชิกอื่นๆ เนื่องจากพฤติกรรมที่แข็งกร้าวของจีนได้สร้างความหวาดระแวงและความกังวลต่อการมีเสถียรภาพและสันติภาพในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกขึ้นอย่างชัดเจน ดังนั้นการเข้าร่วมเจรจาข้อตกลง TPP ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคที่ไม่มีจีนเป็นสมาชิก และเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่สำคัญของนโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ (Pivot to Asia) ในการคงอิทธิพลของตนและคานอำนาจกับจีนในภูมิภาค ทั้งยังช่วยให้ญี่ปุ่นสามารถแสดงบทบาทการเป็นผู้นำในภูมิภาคร่วมกับสหรัฐฯ ได้เช่นเดิม จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการปรับตัวด้านยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นต่อสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก โดยเฉพาะการทะยานขึ้นของจีนในศตวรรษที่ 21

3.4 การผลักดันของรัฐบาลพรรคเสรีประชาธิปไตย (LDP) และข้อถกเถียงในการเข้าร่วมข้อตกลง TPP

นับตั้งแต่พรรค DPJ เข้ามาเป็นรัฐบาลของญี่ปุ่นตั้งแต่ค.ศ. 2009 กระทั่งถึงช่วงปลายค.ศ. 2012 นายกรัฐมนตรีฮาโตยามะและนายกรัฐมนตรีคังได้พยายามดำเนินนโยบายและหาทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นโดยตลอด จนถึงนายกรัฐมนตรีโนตะที่นอกจากต้องเผชิญกับความท้าทายในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจแล้ว ยังต้องเผชิญกับการแก้ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากแผ่นดินไหวและสึนามิเมื่อวันที่ 11 มีนาคม ค.ศ. 2011 รวมถึงมาตรการการเพิ่มภาษีเพื่อแก้ปัญหาหนี้สาธารณะของญี่ปุ่น นอกจากนี้การประกาศเข้าร่วมข้อตกลง TPP ในสมัยรัฐบาลโนตะซึ่งได้รับการคัดค้านจากหลายภาคส่วนยังได้ส่งผลต่อเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลให้สั่นคลอนจากความเห็นที่ไม่ตรงกันของสมาชิกภายในพรรค DPJ และประชาชนที่กังวลต่อผลกระทบในทางลบจากข้อตกลง TPP โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมของญี่ปุ่นอีกด้วย ซึ่งแตกต่างจากนายอาเบะซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยต่อมาจากพรรค LDP ที่ให้สัญญากับภาคประชาชนว่าจะใช้นโยบายการเงินแบบผ่อนคลายเป็นพิเศษและเพิ่มงบประมาณการใช้จ่ายในภาคสาธารณสุขให้มากขึ้น ทั้งนี้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายอาเบะได้เสนอนโยบายที่จะพลิกฟื้นเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่อยู่ในภาวะซบเซามานานกว่า 20 ปี และการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่กล้าเผชิญหน้ากับจีนมากขึ้นท่ามกลางบรรยากาศที่มีความตึงเครียดระหว่างกันแทน ซึ่ง

เป็นที่พอใจของประชาชนชาวญี่ปุ่นจนนำมาซึ่งความพ่ายแพ้ของนายกรัฐมนตรีโนตะและพรรค DPJ¹²¹

การเลือกตั้งทั่วไปในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2012 ของญี่ปุ่นปรากฏว่าพรรค LDP ซึ่งนำโดย นายชินโซ อาเบะ สามารถชนะการเลือกตั้งและเป็นรัฐบาลต่อจากรัฐบาลของนายโนตะได้ให้คำสัญญาต่อประชาชนว่าจะหยุดภาวะเงินฝืดที่ทำให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นตกต่ำลงมานานหลายปีลง โดยเสนอ “นโยบายอาเบะโนมิกส์” (Abenomics) อันประกอบด้วย *นโยบายการเงิน* เป็นมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยธนาคารกลางญี่ปุ่น มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจและแก้ปัญหาภาวะเงินฝืด *นโยบายการคลังแบบยืดหยุ่น* เป็นการเพิ่มงบประมาณของรัฐเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มการจ้างงานในโครงการระยะสั้นของรัฐ และกระตุ้นเศรษฐกิจอีกทางหนึ่ง *และการวางกลยุทธ์การเติบโตที่กระตุ้นการลงทุนจากภาคเอกชน* โดยดำเนินการผ่านการกำหนดมาตรการทางภาษีและวิธีการคลังอื่นๆ ที่จะสามารถจูงใจให้ภาคเอกชนลงทุนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลจะสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจผ่านแนวทางการค้าเสรี

จากนโยบายอาเบะโนมิกส์ในข้อสุดท้ายสามารถทำให้เข้าใจได้ว่าเพราะเหตุใดรัฐบาลญี่ปุ่นซึ่งนำโดยนายกรัฐมนตรีอาเบะจึงต้องการเข้าร่วมเจรจาข้อตกลง TPP แม้ว่านักวิชาการจะแสดงมุมมองอีกด้านหนึ่งว่าการเข้าร่วมเจรจาข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นจะเป็นการทำลายความสามารถในการแข่งขันของตนเองลง เนื่องจากญี่ปุ่นยังไม่ประสบความสำเร็จในการเจรจการค้าระหว่างประเทศที่อยู่ในกระแสของการขยายการค้าเสรีแบบพหุภาคีและทวิภาคีเหมือนกับเกาหลีใต้ที่สามารถบรรลุข้อตกลงการค้าเสรีกับทั้งสหรัฐฯ และสหภาพยุโรป¹²² ดังนั้นแล้วรัฐบาลอาเบะจึงต้องเผชิญกับทั้งแรงสนับสนุนและพลังการคัดค้านการเข้าร่วมเจรจาข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นไม่ต่างจากรัฐบาลชุดก่อน

นายกฯ อาเบะให้เหตุผลว่าญี่ปุ่นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP เนื่องจากญี่ปุ่นจะได้ประโยชน์จากการค้าการลงทุนที่เพิ่มขึ้น และการเข้าร่วมข้อตกลง TPP จะช่วยพลิกฟื้นเศรษฐกิจญี่ปุ่นที่ซบเซามากกว่า 20 ปี ที่ญี่ปุ่นมีการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงเล็กน้อยและตกอยู่ในสภาวะเงินฝืดมาหลายปี ข้อตกลง TPP นี้จะมาช่วยสนับสนุนการดำเนินนโยบายอาเบะโนมิกส์ ด้วยการสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนต่างชาติและการขยายตลาดการส่งออกทั้งสินค้าและ

¹²¹ BBC News, "Japan Election: Shinzo Abe and LDP in Sweeping Win-Exit Poll," 16 December 2012, <http://www.bbc.com/news/world-asia-20745165> [2018, 30 March].

¹²² Mireya Solis, "The High Stakes of TPP Ratification: Implication for Asia-Pacific and Beyond," 10 March 2016, <https://www.brookings.edu/articles/the-high-stakes-of-tpp-ratification-implications-for-asia-pacific-and-beyond/> [2018, 31 March].

บริการจากการที่ญี่ปุ่นจะสามารถเข้าถึงตลาดของประเทศสมาชิกได้ง่ายยิ่งขึ้น ซึ่งบางประเทศญี่ปุ่นยังไม่สามารถจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีแบบทวิภาคีด้วยได้ เช่น สหรัฐฯ เป็นต้น¹²³ โดยญี่ปุ่นควรจะทำหน้าที่เป็นแกนหลักในข้อตกลง TPP ร่วมกับสหรัฐฯ เพื่อผลักดันให้ทั้ง 12 ประเทศบรรลุข้อตกลงร่วมกันโดยเร็ว สำหรับญี่ปุ่นการแสดงบทบาทเป็นผู้นำร่วมกับสหรัฐฯ ในการผลักดันข้อตกลง TPP ให้ประสบความสำเร็จนั้นจะเป็นหนทางหนึ่งในการให้ญี่ปุ่นหวนกลับมาอยู่ในฐานะศูนย์กลางของเวทีการค้าในภูมิภาคอีกครั้งหลังจากที่ถูกระแสการทะยานขึ้นของจีนเข้ามาบดบังอิทธิพลของญี่ปุ่นให้ลดลงไป¹²⁴

นอกจากนี้ในด้านเศรษฐกิจกลุ่ม Keidanren ซึ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มีบทบาทมากในการกำหนดนโยบายของญี่ปุ่นได้สนับสนุนการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นอย่างมากกลุ่ม Keidanren มองว่าการเข้าร่วมข้อตกลง TPP จะเป็นประโยชน์กับญี่ปุ่น ทั้งการขยายตัวทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเอง รวมไปถึงการบูรณาการเศรษฐกิจด้านการค้ากับสหรัฐฯ ซึ่งเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับ 1 ของโลกให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ข้อตกลง TPP จะช่วยให้ประเทศสมาชิกในกลุ่ม TPP ได้รับการลดภาษีหรือได้รับการยกเว้นภาษีการนำเข้าสินค้าต่างๆ ตามแต่ละเงื่อนไขของสินค้าในแต่ละประเภท ยกตัวอย่างเช่น รถยนต์และส่วนประกอบ โดยอัตราภาษีการนำเข้าจะลดลงไปอยู่ที่ 0% โดยจะค่อยๆ ปรับลงมาภายใน 30 ปี ทั้งนี้ การลดภาษีนำเข้ารถยนต์ จะส่งผลดีต่อบริษัทรถยนต์ของญี่ปุ่น เนื่องจากช่วยให้สามารถแข่งขันในตลาดสำคัญอย่างสหรัฐฯ ได้¹²⁵ ทั้งยังเพิ่มโอกาสการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศระหว่างกันซึ่งส่งผลให้เกิดการจ้างงานที่มากขึ้นตามมา ดังนั้นแล้วการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นนี้จะช่วยเสริมสร้างผลประโยชน์ให้กับทั้งสองประเทศ และการมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจทั้งด้านการค้าและการลงทุนจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันมีส่วนให้ภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกมีเสถียรภาพต่อไป

ในด้านความมั่นคง รัฐบาลอาเบะมียุทธศาสตร์ระดับภูมิภาคที่เน้นการทูตเชิงป้องกันในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก โดยมีเป้าหมายในการกระชับความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับพันธมิตรของญี่ปุ่น

¹²³ Peter A. Petri and Michael G. Plummer, "Japan's 'Third Arrow': Why Joining the TPP Is a Game Changer," 15 March 2013, <https://piie.com/blogs/realtime-economic-issues-watch/japans-third-arrow-why-joining-tpp-game-changer> [2018, 31 March].

¹²⁴ Hiroko Tabushi, "Japan Moves to Enter Talks on Pacific Trade," 15 March 2013, <https://cn.nytimes.com/world/20130319/c19japan/en-us/> [2018, 31 March].

¹²⁵ Clifton B. Parker, "Trans-Pacific Partnership Likely to Open Markets but May Produce Tougher Import Competition, Stanford Scholar Says," 11 November 2015, <https://news.stanford.edu/news/2015/november/tpp-boskin-trade-111115.html> [2018, 31 March].

ซึ่งมีข้อตกลง TPP และข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น – ออสเตรเลีย (Japan-Australia Economic Partnership Agreement: JAEPA) เป็นเครื่องมือหลักของนายคาบะ อาเบะในยุทธศาสตร์ความมั่นคงระดับภูมิภาคเพื่อจำกัดอิทธิพลของจีนโดยใช้ “การถ่วงดุลอำนาจแบบละมุนละม่อม” (Soft Balancing)¹²⁶ กล่าวคือรัฐบาลอาเบะใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจมาช่วยคานอำนาจในเชิงความมั่นคงผ่านความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจนั่นเอง

ในส่วนของกลุ่มผู้คัดค้านการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นนั้นมีความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบต่อสินค้าเกษตร และระบบสาธารณสุขของประเทศที่อาจต้องแปรรูปเป็นของเอกชน ซึ่งการเจรจาข้อตกลง TPP ถูกคัดค้านมาโดยตลอดจากภาคเกษตรกรรมญี่ปุ่น เนื่องจากภาคเกษตรกรรมของญี่ปุ่นซึ่งได้รับการปกป้องทางการค้ามาตลอดจะต้องเผชิญกับการทะลักเข้ามาของสินค้าเกษตรจากต่างประเทศที่ได้รับการลดกำแพงภาษีสินค้าเกษตรกรรมลง โดยเฉพาะสินค้าเกษตรสำคัญ 5 ประเภท ได้แก่ ข้าว ข้าวบาร์เลย์และข้าวสาลี เนื้อวัวและเนื้อหมู ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากนม และผลิตภัณฑ์ที่ให้ความหวาน

ญี่ปุ่นถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีการปกป้องสินค้าภาคเกษตรมากที่สุดประเทศหนึ่งของโลกผ่านการตั้งกำแพงภาษี สินค้าเกษตรจำนวน 1,332 รายการที่นำเข้ามาในประเทศญี่ปุ่นจะถูกเรียกเก็บภาษีศุลกากรในอัตราที่แตกต่างกันไป และมีสินค้าเกษตรจำนวนกว่า 101 รายการนี้เรียกเก็บภาษีในอัตราสูงกว่า 200% อาทิ ข้าวจะเรียกเก็บภาษีในอัตรา 778% ถั่วจะเรียกเก็บภาษีในอัตรา 1,086% เป็นต้น นอกจากนี้มาตรฐานการตรวจสอบสินค้าเกษตรนำเข้าที่เข้มงวดยังเป็นอีกมาตรการหนึ่งซึ่งช่วยปกป้องสินค้าเกษตรภายในของญี่ปุ่น¹²⁷ ซึ่งที่ผ่านมาข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศต่างๆ 13 ฉบับนั้นญี่ปุ่นไม่เคยยอมให้มีการลดกำแพงภาษีสินค้าเกษตร 5 ประเภทดังกล่าวเลยตลอดเวลากว่า 50 ปีที่ผ่านมา กลุ่ม JA-Zenchu หรือกลุ่มสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นได้ใช้อิทธิพลทางการเมืองขัดขวางการปฏิรูปการเกษตรในประเทศ โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มเกษตรกรในชนบทต่าง ๆ ทั่วประเทศทำให้สามารถตรึงราคาสินค้าเกษตรให้มีราคาสูงไว้ได้ตลอด¹²⁸ ดังนั้นการเข้าร่วม

¹²⁶ Aurelia Gorge Mulgan, “Abe’s New Regional Security Strategy for Japan,” 14 July 2014, <http://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/abes-new-regional-security-strategy-for-japan/> [2018, 10 June].

¹²⁷ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, “ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการปกป้องภาคเกษตรมากที่สุด,” 7 January 2011, <http://www.mfa.go.th/business/th/news/84/12871-ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการปกป้องภาคการเกษตรมากที่สุด>.html [2016, 20 August].

¹²⁸ Kazuhito Yamashita, “Agricultural Trade Policy Reform in Japan: Options for Achieving Change,” <https://www.ictsd.org/downloads/2008/12/yamashita.doc> [2016, 20 August].

ข้อตกลง TPP จึงสร้างความกังวลอย่างมากให้กับเกษตรกรญี่ปุ่นโดยเฉพาะชาวนาจากการที่ญี่ปุ่นต้องให้โควตานำเข้าข้าวกับสหรัฐฯ และออสเตรเลีย เพราะการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศที่เพิ่มมากขึ้นจะทำให้ข้าวล้นตลาดและส่งผลให้ราคาข้าวในประเทศตกต่ำลง

หลังจากนายอาเบะตัดสินใจประกาศเข้าร่วมเจรจาข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการ ญี่ปุ่นได้ดำเนินการเจรจาตกลงการลดภาษีกับประเทศสมาชิกข้อตกลง TPP แบบรายประเทศ เพื่อให้ประเทศสมาชิกให้ความเห็นชอบให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมเป็นสมาชิกการเจรจาการค้าทวิภาคีระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ นับว่าประสบปัญหาค่อนข้างมากในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมยานยนต์ โดยเฉพาะประเด็นการลดภาษีข้าว หากแต่ท้ายที่สุดแล้วญี่ปุ่นก็ได้รับการยอมรับให้เข้าร่วมข้อตกลง TPP เนื่องจาก การขาดญี่ปุ่นเป็นสมาชิคนั้นจะทำให้ข้อตกลง TPP มีความสำคัญลดลง อีกทั้งการไม่มีญี่ปุ่นทำให้อุตสาหกรรมของสหรัฐฯ ที่ต้องการกลับมาเอเชียหรือแข่งขันกับจีนนั้นเป็นไปได้ เพราะญี่ปุ่นตั้งอยู่ในจุดสำคัญทั้งด้านการค้าและยุทธศาสตร์ ซึ่งตรงกับค่านิยมของเลขาธิการพรรค LDP ที่ยืนยันกับรัฐมนตรี TPP ว่า “*TPP ที่ปราศจากญี่ปุ่นเป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย*”¹²⁹

การคัดค้านการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของภาคเกษตรทำให้รัฐบาลต้องออกมาตรการเยียวยาเพื่อช่วยเหลือและลดผลกระทบจากการเปิดเสรีสินค้าเกษตรให้กับเกษตรกรชาวญี่ปุ่น โดยรัฐจะเข้ามาสนับสนุนภาคเกษตรตั้งแต่การผลิต การกระจายสินค้า คุณภาพสินค้า และการตลาดซึ่งรัฐบาลวางแผนไว้ว่าจะเข้าไปชดเชยให้กับภาคเกษตรหลังจากที่ข้อตกลง TPP มีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการ¹³⁰ มาตรการการช่วยเหลือนี้ถือเป็นอีกหนทางหนึ่งที่รัฐบาลใช้น้ำมันน้ำประชาชนให้เห็นด้วยกับการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ขณะเดียวกันนายโคยะ นิชิกาว่า (Koya Nishikawa) ประธานกรรมการเจรจาข้อตกลง TPP ของพรรค LDP ได้ยืนยันว่า “*ยุทธศาสตร์แรกของคุณผู้แทนการเจรจาคือการปกป้องสินค้าเกษตรที่สำคัญ 5 ประเภท ตามที่สัญญาไว้กับประชาชนอย่างแน่นอน*”¹³¹ โดยส่วนใหญ่แล้วเหตุผลที่ประเทศต่างๆ ทำข้อตกลงการค้าเสรีเพราะต้องการเปิดตลาดและขยายการส่งออก แต่สำหรับการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของประเทศต่างๆ นั้นยังมีเหตุผลทางยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

¹²⁹ Aurelia George Mulgan, "Why the Us Struggles against Japan in TPP Negotiations," 27 August 2014, <http://www.eastasiaforum.org/2014/8/27/why-the-us-struggles-against-japan-in-tpp-negotiations/> [2016, 20 August].

¹³⁰ The Yomiuri Shimbun, "Structural Reforms for Agriculture Must Be Promoted to Cope with Epa," *The Japan News* 2017.

¹³¹ Aurelia George Mulgan, "Why the Us Struggles against Japan in TPP Negotiations".

การเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นซึ่งจะต้องมีการปฏิรูปภาคเกษตรของญี่ปุ่นนั้น รัฐบาลญี่ปุ่นได้ออกแนวทางการปฏิรูปภาคเกษตรภายในประเทศ ดังนี้ 1) นโยบายปฏิรูปอุตสาหกรรมเกษตรในญี่ปุ่น ซึ่งรวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มในอุตสาหกรรมอาหารของญี่ปุ่น เน้นการปรับตัวของภาคเกษตรกรรมญี่ปุ่นโดยนำอุตสาหกรรมการผลิตและบริการมาผสมผสานกันมากขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมอาหารญี่ปุ่นในต่างประเทศ เพราะเมื่ออาหารญี่ปุ่นได้รับความนิยมในต่างประเทศมากขึ้น ก็จะส่งผลดีต่อการส่งออกสินค้าเกษตรกรรมของญี่ปุ่น รวมทั้งข้าวไปยังต่างประเทศมากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน 2) รัฐบาลญี่ปุ่นจะยกเลิกนโยบาย Fixed Price Direct Payment for Rice Production ซึ่งเป็นการให้เงินช่วยเหลือชาวนาในกรณีที่ราคาจำหน่ายข้าวต่ำกว่าต้นทุน โดยให้เงินช่วยเหลือแบบเหมาจ่าย 15,000 เยน ต่อพื้นที่เพาะปลูก 10 เอเคอร์ และนโยบาย Variable Price Direct Payment for Rice Production ซึ่งเป็นการให้เงินช่วยเหลือชาวนาในกรณีที่ราคาข้าวลดลงต่ำกว่าราคาขายมาตรฐาน โดยรัฐบาลให้เงินช่วยเหลือแบบแปรผัน นั่นคือการให้เงินช่วยเหลือเต็มจำนวนจากส่วนต่างระหว่างราคาขายมาตรฐานกับราคาข้าวที่ต่ำกว่าราคามาตรฐาน ซึ่งเป็นนโยบายที่ใช้ตั้งแต่ค.ศ. 2010 โดยจะยกเลิกสำหรับข้าวที่ผลิตในค.ศ. 2018 เป็นต้นไป ทั้งนี้ เพื่อป้องกันผลกระทบต่อชาวนาหลังจากการยกเลิกนโยบาย Fixed Price Direct Payment for Rice Production รัฐบาลญี่ปุ่นจะค่อย ๆ ลดระดับเงินช่วยเหลือลงไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่ค.ศ. 2013 – 2017 3) รัฐบาลญี่ปุ่นกำลังสนับสนุนให้มีการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในระหว่างปีงบประมาณ 2013 – 2015 โดยจัดตั้งกองทุนสำหรับสนับสนุนเงินพิเศษให้กับอำเภอที่สามารถรวบรวมที่ดินจำนวนมากให้ธนาคารเพื่อการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเข้าไปดำเนินการ โดยได้มีการจัดตั้งธนาคารฯ ในทุกจังหวัดตั้งแต่เดือนมีนาคม ค.ศ. 2014 เป็นต้นมา โดยธนาคารฯ จะยืมที่ดินของเกษตรกรสูงวัยหรือเกษตรกรที่ประสบปัญหาในการเพาะปลูก เพื่อรวมเป็นแปลงขนาดใหญ่ขึ้นพร้อมสิ่งสาธารณูปโภคทางการเกษตร และให้เกษตรกรรายใหญ่รวมถึงบริษัทที่ทำด้านการเกษตรยืมที่ดินในการเพาะปลูกต่อไป¹³²

การที่นายฯ อาเบะตัดสินใจประกาศให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมข้อตกลง TPP แม้ว่าจะมีกระแสการต่อต้านภายในประเทศเพราะผู้กำหนดนโยบายของญี่ปุ่นเห็นว่าเป็นข้อได้เปรียบของญี่ปุ่นหากเข้าร่วมการเจรจาตั้งแต่ต้น โดยญี่ปุ่นจะสามารถเจรจาต่อรองได้ดีกว่าในขั้นตอนการยกร่างข้อตกลงดังกล่าว เห็นได้จากกรณีที่คณะผู้แทนเจรจาอมรรับบทบัญญัติในข้อตกลง TPP เพียง 8 ข้อจากทั้งหมด 29 ข้อ¹³³ ทั้งนี้สามารถพิจารณาได้อีกว่าการที่รัฐบาลอาเบะประสบความสำเร็จในการประกาศเข้าร่วม

¹³² Kazuhito Yamashita. "Agricultural Trade Policy Reform in Japan: Options for Achieving Change,"

¹³³ U.S. Trade, "Malaysia Flags Major TPP Outstanding Issues, Says U.S. Needs Tpa to Conclude," 21 February 2014, <https://insidetrade.com/Inside-Trade-General/Public-Content-World-Trade->

การเจรจาข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการนั้นเป็นเพราะนายคา อาเบะมีความเป็นผู้นำสูงมากและได้รับการยอมรับอย่างสูงจากผลการเลือกตั้งที่ทำให้สามารถเป็นนายกรัฐมนตรีในสมัยที่ 2 ทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นที่รัฐบาลจะมีอำนาจการตัดสินใจตามที่ตนเห็นชอบแม้ว่าจะมีการถกเถียงกันในสังคมต่อกรณีการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นค่อนข้างมาก โดยมีการบูรณาการข้อตกลง TPP เข้ากับแนวทางการดำเนินนโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะนโยบายอาเบะโนมิกส์ซึ่งทำให้ฝ่ายที่คัดค้านการเข้าร่วมข้อตกลง TPP วิชาภักษ์วิจารณ์รัฐบาลได้ยากขึ้นเนื่องจากนายคา อาเบะเสนอให้ข้อตกลง TPP เป็นหนึ่งในเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดการปฏิรูปโครงสร้างและเศรษฐกิจของญี่ปุ่น¹³⁴ ซึ่งการปฏิรูปเหล่านี้เป็นสิ่งที่รัฐบาลคาดหวังว่าจะช่วยพลิกฟื้นเศรษฐกิจของญี่ปุ่นให้ฟื้นคืนขึ้นมา

นอกจากเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP สามารถพิจารณาได้ว่าข้อตกลง TPP มีความสำคัญในด้านภูมิรัฐศาสตร์และความมั่นคงต่อญี่ปุ่น เห็นได้จากการแสดงความเห็นของนายฟูมิโอะ คิชิดะ (Fumio Kishida) รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศญี่ปุ่นที่ว่า “สำหรับญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาติที่เน้นการค้า ผมเข้าใจว่าข้อตกลง TPP มีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหลายด้านของความมั่นคง”¹³⁵ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับคำกล่าวของนายทสึโยชิ ยามากุชิ (Tsuyoshi Yamaguchi) อธิบดีรองนายกรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลโนตะที่ว่า “ข้อตกลง TPP เป็นเรื่องที่กำลังจะไปไกลมากกว่าด้านเศรษฐกิจ หากแต่เกี่ยวข้องกับภูมิรัฐศาสตร์อย่างสำคัญ”¹³⁶ ทั้งนี้ผลประโยชน์ในด้านความมั่นคงจากการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ที่ญี่ปุ่นคาดหวังไว้ได้แก่ การกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ให้มีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น การช่วยให้สหรัฐฯ ยังคงมีบทบาทที่เข้มแข็งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อให้เกิดเสถียรภาพในภูมิภาค รวมถึงการกระชับความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ ที่มีการแบ่งปันคุณค่าร่วมกันกับญี่ปุ่น การสร้างกฎระเบียบร่วมกับประเทศอื่นๆ ในด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นและความมั่นคงของภูมิภาค เป็นต้น¹³⁷ จากความคาดหวังผลประโยชน์ด้านความมั่นคงจากข้อตกลง TPP

[Online/malaysia-flags-major-tpp-outstanding-issues-says-us-needs-tpa-to-conclude/menu-id-896.html](https://www.usfca.edu/center-asia-pacific/perspectives/v13/jamitzky) [2016, 20 August].

¹³⁴ Ulli Jamitzky, "The TPP Debate in Japan: Reason for a Failed Protest Campaign," 2015, <https://www.usfca.edu/center-asia-pacific/perspectives/v13/jamitzky> [2016, 20 August].

¹³⁵ National Diet (Japan), "183rd Session of the Diet Foreign Affairs Committee No.6," 26 April 2013, <http://kokkai.ndl.go.jp/SENTAKU/syugiin/183/0005/18304260005006a.html> [2016, 23 August].

¹³⁶ National Diet (Japan), "183rd Session of the Diet Budget Committee No.7," 28 February 2013, <http://kokkai.ndl.go.jp/SENTAKU/syugiin/183/0018/18302280018007a.html> [2018, 20 March].

¹³⁷ Aurelai George Mulgan, "Securitizing the TPP in Japan: Policymaking Structure and Discourse," July 2016,

ของญี่ปุ่นกล่าวได้ว่าเป็นไปภายใต้ความกังวลและหวาดระแวงของญี่ปุ่นที่มีต่อการทะยานขึ้นของจีน รวมถึงการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ในฐานะพันธมิตรที่สำคัญเพื่อคานอำนาจกับจีนในภูมิภาค ด้วยเช่นกัน

3.5 บริบทความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น สหรัฐฯ และจีนต่อการเข้าร่วมข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการในสมัยรัฐบาลพรรค LDP

ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและจีนในช่วงค.ศ. 2012 ซึ่งตรงกับปีครบรอบ 40 ปีแห่งการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตจีน – ญี่ปุ่น ปรากฏว่าไม่ได้มีบรรยากาศของการเฉลิมฉลองอย่างที่ควรจะเป็น หากกลับเต็มไปด้วยบรรยากาศของความตึงเครียดจากกรณีพิพาทการอ้างสิทธิ์เหนือเกาะในทะเลจีนตะวันออกอย่างหมู่เกาะเซนกากุหรือหมู่เกาะเตียวหยูที่ยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะหลังจากที่นายอาเบะได้หาเสียงกับประชาชนญี่ปุ่นซึ่งเน้นความรักชาติและมีความต้องการที่จะใช้ท่าทีที่แข็งกร้าวขึ้นในการดำเนินความสัมพันธ์กับจีน และผู้นำรุ่นใหม่ของจีนเองก็อาจต้องดำเนินนโยบายที่แข็งกร้าวกับญี่ปุ่นเพื่ออิงกระแสความรักชาติและทัศนคติต่อต้านญี่ปุ่นของคนจีนที่มีอยู่เดิม ในขณะที่ยังไม่สามารถสร้างฐานอำนาจของตนได้ ดังนั้นจีนจึงได้ส่งเครื่องบินสำรวจลำเข้าไปในน่านฟ้าของเกาะ เซนกากุ เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม ค.ศ. 2012 ทำให้ญี่ปุ่นนำเครื่องบิน F15 ขึ้นขับไล่ ต่อมาญี่ปุ่นจึงนำเครื่องบินควบคุมและแจ้งเตือนภัยทางอากาศ (Airborne Warning And Control System: AWACS) ออกบินลาดตระเวนเพื่อสามารถรับรู้ล่วงหน้าหากจีนจะละเมิดน่านฟ้าของญี่ปุ่นอีก ซึ่งเมื่อวันที่ 10 มกราคม ค.ศ. 2013 ญี่ปุ่นได้นำเครื่องบิน F15 2 ลำขึ้นไปขับไล่เครื่องบินจีนที่บินเข้ามาใกล้เกาะดังกล่าว ทำให้จีนก็นำเครื่องบินขับไล่ของตนบินขึ้นเพื่อตอบโต้เช่นกัน¹³⁸ แสดงให้เห็นถึงความตึงเครียดระหว่างทั้งสองประเทศโดยเฉพาะบริเวณพิพาททางทะเลที่มีมาอย่างต่อเนื่องในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา

ช่วงวันที่ 23 – 25 เมษายน ค.ศ. 2014 ประธานาธิบดีโอบามาได้เยือนญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการและระบุว่า “สหรัฐฯ มีความรับผิดชอบภายใต้สนธิสัญญาว่าด้วยความมั่นคงสหรัฐฯ – ญี่ปุ่น ที่ในการช่วยเหลือญี่ปุ่นหากมีการรุกรานดินแดนทั้งหมดที่อยู่ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่น ซึ่งหมายถึงรวมถึงหมู่เกาะเซนกากุด้วย และสหรัฐฯ จะคัดค้านการกระทำเพียงฝ่ายเดียวที่พยายามจะบ่อน

http://www.nbr.org/publications/asia_policy/free/AP22/AsiaPolicy22_GeorgeMulgan_July2016.pdf [2018, 30 March].

¹³⁸ The Economist, "The Drums of War: China and Japan Square Up," 19 January 2013, <https://www.economist.com/news/asia/21569757-armed-clashes-over-trivial-specks-east-china-sea-loom-closer-drums-war> [2018, 25 March].

ทำลายการปกครองของญี่ปุ่นต่อหมู่เกาะเซนกากุรวมทั้งสนับสนุนการพิจารณาการใช้สิทธิ์ป้องกันตนเองของญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน”¹³⁹ ในแถลงการณ์ร่วม “สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น: การก่อร่างสร้างอนาคตของเอเชีย-แปซิฟิก” (The United States and Japan: Shaping the Future of the Asia-Pacific and Beyond) แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะมีส่วนร่วมในการรักษาความมั่นคงระหว่างประเทศ ซึ่งก้าวข้ามจากขอบเขตดั้งเดิมของสนธิสัญญาความมั่นคงสหรัฐฯ - ญี่ปุ่นออกไป ฝ่ายจีนได้มีการโต้ตอบการดำเนินนโยบายนี้ของสหรัฐฯ และญี่ปุ่น โดยนาย Qin Gang เจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงการต่างประเทศจีน ได้แสดงความคิดเห็นว่า “สนธิสัญญาความมั่นคงสหรัฐฯ - ญี่ปุ่น เป็นผลผลิตซึ่งเกิดจากยุคสงครามเย็น ดังนั้นสหรัฐฯ และญี่ปุ่นควรละทิ้งแนวคิดในช่วงสงครามเย็นของตนเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นต่อสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาค”¹⁴⁰ เช่นเดียวกับนาย Cui Tainkai เอกอัครราชทูตจีนประจำสหรัฐฯ ได้แสดงความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า “ระบบพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่นถือกำเนิดในยุคสงครามเย็น จึงเป็นคำถามต่อมาว่าสนธิสัญญาความมั่นคงสหรัฐฯ - ญี่ปุ่นนี้เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในศตวรรษที่ 21 หรือไม่”¹⁴¹ จากความคิดเห็นของฝ่ายจีนข้างต้นกล่าวได้ว่าจีนนั้นไม่เห็นด้วยกับท่าทีดังกล่าวของสหรัฐฯ ที่จะนำแนวคิดการต่อสู้ระหว่างฝ่ายโลกเสรีประชาธิปไตยและฝ่ายโลกคอมมิวนิสต์ในยุคสงครามเย็นมาใช้เพื่อสกัดกั้นหรือต่อต้านจีน เพราะจีนเน้นย้ำถึงการก้าวขึ้นมาเป็นอำนาจอย่างสันติมาโดยตลอด และจีนยังคงเห็นความสำคัญของการรักษาเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ที่จะช่วยให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจของจีนเติบโตได้อย่างต่อเนื่องต่อไป จึงไม่มีความจำเป็นที่สหรัฐฯ และญี่ปุ่นต้องกังวลในประเด็นนี้

หากฝ่ายญี่ปุ่นได้มีการตอบโต้การแผ่ขยายแสนยานุภาพทางกองทัพเรือของจีนด้วยการนำระบบขีปนาวุธต่อสู้เรือและต่อสู้อากาศยานไปติดตั้งประจำการตามหมู่เกาะต่างๆ ของตนในทะเลจีนตะวันออกที่มีอยู่ประมาณ 200 เกาะ จนกระทั่งกลายเป็นแนวสายโซ่เพื่อการป้องกัน ต่อเนื่องยาวกว่า 1,400 กิโลเมตร ทั้งนี้เรือรบของจีนเมื่อออกจากชายฝั่งด้านตะวันออก เมื่อจะมุ่งหน้าเข้าไปให้ถึง

¹³⁹ Office of the Press Secretary, "U.S.-Japan Joint Statement: The United States and Japan: Shaping the Future of the Asia-Pacific and Beyond," 25 April 2014, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/04/25/us-japan-joint-statement-united-states-and-japan-shaping-future-asia-pac> [2016, 26 December].

¹⁴⁰ Aurelia George Mullgan, "China Responds to Japan-U.S. 'Sushi' Diplomacy," 17 May 2014, <http://www.eastasiaforum.org/2014/05/17/china-responds-to-japan-us-sushi-diplomacy> [2016, 26 December].

¹⁴¹ Ibid.

อาณาบริเวณแปซิฟิกตะวันตกได้นั้น ก็จะต้องฝ่าผ่านแนวป้องกันอันไร้รอยตะเข็บนี้เสียก่อน โดยการเข้าถึงแปซิฟิกตะวันตกถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งยวดสำหรับรัฐบาลปักกิ่ง ทั้งในฐานะที่แปซิฟิกตะวันตกคือช่องทางสำหรับการติดต่อคมนาคมขนส่งกับมหาสมุทรอื่นๆ ของโลก และทั้งเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าจีนคือมหาอำนาจทางกองทัพเรือของโลกอย่างแท้จริง¹⁴² ในช่วงเวลาอีกประมาณ 5 ปีข้างหน้า ญี่ปุ่นวางแผนการไว้ว่าจะเพิ่มจำนวนทหารของกองกำลังป้องกันตนเองญี่ปุ่นซึ่งประจำอยู่ตามเกาะต่างๆ ในทะเลจีนตะวันออกขึ้นไปอีกราวหนึ่งในห้า ทำให้ยอดรวมอยู่ที่เกือบ 10,000 คนกองทหารเหล่านี้ซึ่งประจำอยู่ตามหน่วยระบบขีปนาวุธและสถานีเรดาร์ต่างๆ ยังจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยนาวิกโยธินที่ประจำอยู่ในบริเวณแผ่นดินใหญ่ของญี่ปุ่น กองเรือดำน้ำเทคโนโลยีสเตรลธ์ที่สามารถหลบหลีกการตรวจจับของเรดาร์ เครื่องบินรบ เอฟ-35 กองยานสู้รบสะเทินน้ำสะเทินบก กองเรือบรรทุกเครื่องบิน ซึ่งแต่ละลำจะมีขนาดใหญ่พอๆ กับเรือบรรทุกเครื่องบินยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 และสุดท้ายคือกองเรือที่ 7 ของสหรัฐฯ ซึ่งตั้งกองบัญชาการอยู่ที่เมืองโยโกสุกะ (Yokosuka) ทางตอนใต้ของกรุงโตเกียว ซึ่งการปรากฏตัวทางทหารที่เพิ่มมากขึ้นของญี่ปุ่นในทะเลจีนตะวันออกนี้สร้างความไม่พอใจและความกังวลให้กับจีน¹⁴³

นอกจากนี้นโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ ซึ่งจะทำให้สหรัฐฯ สามารถคงบทบาทของตนในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกต่อไป ทำให้สหรัฐฯ สนับสนุนข้อตกลง TPP อย่างมาก เพราะสหรัฐฯ ต้องการเปิดตลาดในเอเชียให้มากขึ้นเพื่อขยายการส่งออกมาช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจให้มีการเติบโต และต้องการเป็นผู้นำในระบบการค้าโลกเช่นเดิม รวมถึงต้องการลดทอนบทบาทของจีนในเวทีการค้าโลกทั้งด้านการผลิต การพัฒนาโรงงานอุตสาหกรรม การพัฒนาเทคโนโลยี รวมถึงการมีอิทธิพลทางการเมืองในภูมิภาค เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีข้อตกลง TPP จะต้องมีญี่ปุ่นซึ่งเป็นพันธมิตรที่สำคัญเข้าร่วมเป็นสมาชิก เพราะหากไม่มีญี่ปุ่นแล้วข้อตกลง TPP จะไม่มีอิทธิพลมากพอในการสร้างกฎระเบียบการค้าในระดับภูมิภาคและระดับโลก โดยญี่ปุ่นเองก็ต้องการเข้ามาเป็นผู้สร้างกฎระเบียบการค้าใหม่นี้เพื่อรักษาสิทธิและผลประโยชน์ของตนในเวที

¹⁴² Harry J. Kazianis, "Japan's Master Plan to Destroy the Chinese Navy in Battle," 1 January 2016, <http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/japans-master-plan-destroy-the-chinese-navy-battle-14779> [2018, 20 March].

¹⁴³ Tim Kelly and Nobuhiro Kubo, "Exclusive: Japan's Far-Flung Island Defense Plan Seeks to Turn Tables on China," 18 December 2015, <http://www.reuters.com/article/us-japan-military-china-exclusive-idUSKBN0U107220151218> [2018, 20 March].

ระหว่างประเทศ¹⁴⁴ ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือญี่ปุ่นต้องการให้สหรัฐฯ มีบทบาทและให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกเพื่อให้ระบบป้องกันภัยคุกคามทำงานได้ เห็นได้จากคำกล่าวของรัฐมนตรี TPP อย่างนายอากิระ ฮามาริ ที่ว่า “ข้อตกลง TPP จะเป็นการสร้างประวัติศาสตร์ทั้งในแง่ของการเข้าถึงตลาดสินค้าโภคภัณฑ์และกฎระเบียบการค้า... สหรัฐฯ จะช่วยประกันความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกอย่างถาวร”¹⁴⁵ เป็นการแสดงให้เห็นว่าข้อตกลง TPP มีความเกี่ยวพันในด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงที่ช่วยสนับสนุนการคงอยู่ของสหรัฐฯ ในภูมิภาค ซึ่งญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ต่างเห็นความสำคัญในข้อนี้ จึงนับได้ว่านโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ และการที่ญี่ปุ่นต้องการให้สหรัฐฯ มีบทบาทและให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกต่อไปเป็นอีกบริบทหนึ่งที่สำคัญในการผลักดันให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมข้อตกลง TPP

การที่ญี่ปุ่นเข้าร่วมข้อตกลง TPP นี้เงินไม่ได้มองแต่เพียงว่าเป็นการสกัดกั้นการทะยานขึ้นของจีนจากทั้งสหรัฐฯ และญี่ปุ่น หากยังมีมุมมองอีกด้านหนึ่งคือการที่ญี่ปุ่นเข้าร่วมข้อตกลง TPP ซึ่งต้องเปิดตลาดภาคเกษตรกรรมให้กับประเทศสมาชิกจะทำให้จีนได้รับประโยชน์ในการเจรจา 3 ฝ่ายระหว่าง จีน - ญี่ปุ่น - เกาหลีใต้ ซึ่งจีนมีความกังวลว่าสินค้าภาคเกษตรจะเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงและเจรจายากที่สุดได้ง่ายกว่าเดิม¹⁴⁶

ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น สหรัฐฯ และจีนในช่วงนี้กล่าวได้ว่ามีความตึงเครียดอยู่เป็นระยะๆ โดยสาเหตุหลักมาจากการแสดงพฤติกรรมหรือท่าทีที่แข็งกร้าวมากขึ้นของจีนทั้งกรณีพิพาทในบริเวณทะเลจีนตะวันออกและทะเลจีนใต้ และการขยายศักยภาพด้านเศรษฐกิจในรูปแบบข้อตกลงการค้าแบบทวิภาคีและพหุภาคีกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สหรัฐฯ และญี่ปุ่นต่างรู้สึกว่าการกำลังโดนลดทอนบทบาทการเป็นมหาอำนาจเดิมที่เคยเป็นมาโดยตลอดอีกประการหนึ่งด้วยเช่นกัน

การศึกษาการตัดสินใจเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่น ผู้วิจัยพบว่าผลการผลักดันระหว่างสองรัฐบาล คือ รัฐบาลพรรค DPJ และรัฐบาลพรรค LDP มีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกันในการเผชิญกับแรงสนับสนุนและแรงต่อต้านภายในญี่ปุ่นเอง โดยสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

¹⁴⁴ Aurelia George Mulgan, "Japan, Us and the TPP: The View from China," 5 May 2013, <http://www.eastasiaforum.org/2013/05/05/japan-us-and-the-tpp-the-view-from-china/> [2016, 20 August].

¹⁴⁵ National Diet (Japan), "189th Session of the Diet Cabinet Committee No.8," 7 August 2015, <http://kokkai.ndl.go.jp/SENTAKU/syugiin/189/0002/18908070002019a.html> [2018, 30 March].

¹⁴⁶ Aurelia George Mulgan, "Japan, Us and the TPP: The View from China".

ตารางที่ 3 แสดงการสรุปปัจจัยการผลักดันการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่น

รัฐบาลพรรค	การคัดค้าน	การสนับสนุน
พรรค DPJ	<ul style="list-style-type: none"> - ภาคเกษตรกรรม - นักการเมืองภายในพรรค DPJ 	<ul style="list-style-type: none"> - ภาคธุรกิจที่ต้องการขยายการส่งออก - ผู้นำรัฐบาลพรรค DPJ
พรรค LDP	<ul style="list-style-type: none"> - ภาคเกษตรกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่ม Keidanren และภาคธุรกิจ - ผู้นำรัฐบาลพรรค LDP - การทะยานขึ้นของจีน - ความต้องการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ

ทั้งนี้ ปัจจัยการผลักดันการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของรัฐบาลพรรค DPJ ที่แม้ว่าจะเห็นประโยชน์ของข้อตกลง TPP ในการเป็นเครื่องมือที่จะช่วยปรับปรุงความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ แต่กลับให้ความสำคัญกับด้านเศรษฐกิจมากกว่า เนื่องจากจีนมีการพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นมาอย่างก้าวกระโดด และเกาหลีใต้ก็ประสบความสำเร็จในการเจรจาการค้าเสรีกับประเทศต่างๆ นำหน้าญี่ปุ่นไปแล้ว จึงสร้างกังวลให้กับญี่ปุ่นในด้านความสามารถทางการแข่งขันในเวทีการค้าระหว่างประเทศตามมา ขณะที่ปัจจัยการผลักดันการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของรัฐบาลพรรค LDP ที่แม้จะเห็นว่าการเข้าร่วมข้อตกลง TPP จะเป็นผลดีต่อการดำเนินนโยบายอาเบะโนมิกส์ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลอาเบะในการช่วยการฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่ซบเซานั้น รัฐบาลอาเบะกลับมองเห็นความสำคัญของข้อตกลง TPP ในเชิงยุทธศาสตร์ความมั่นคงที่จะมาช่วยคานอำนาจกับจีนซึ่งจะอธิบายในบทต่อไป

บทที่ 4

TPP เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ต่อโครงสร้างอำนาจใหม่ในเอเชีย – แปซิฟิก

การเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการในค.ศ. 2013 ที่แม้ว่าจะเผชิญกับแรงต่อต้านและคัดค้านภายในประเทศก็ตาม แต่รัฐบาลพรรค LDP ซึ่งนำโดยนายคาซึฮาโกะ อิโนะอุเอะก็สามารถโน้มน้าวให้ประชาชนเห็นด้วยกับการที่ญี่ปุ่นเข้าร่วมข้อตกลง TPP ได้ในที่สุด โดยนอกจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแล้ว ข้อตกลง TPP ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือในเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการช่วยกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ของญี่ปุ่น และสนับสนุนนโยบายการหันความสนใจกลับมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ (Pivot to Asia) ซึ่งนโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ เน้นความร่วมมือทางด้านการทูต เศรษฐกิจ และการเมืองการทหารระหว่างสหรัฐฯ กับบรรดาประเทศในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก เพื่อรักษาโครงสร้างอำนาจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกให้มีความสมดุลต่อไป

โดยเนื้อหาในบทนี้จะเป็นการอธิบายถึงบทบาทและหน้าที่ของข้อตกลง TPP ในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ และการร่วมมือกับประเทศสมาชิกอื่นๆ โดยรอบภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก บทบาทของข้อตกลง TPP กับนโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ (Pivot to Asia) และบทบาทของข้อตกลง TPP กับการคานอำนาจและสกัดกั้นการทะยานขึ้นของจีน รวมถึงการรับมือของญี่ปุ่นความไม่แน่นอนของข้อตกลง TPP ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในของสหรัฐฯ เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจและสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก

4.1 TPP เครื่องมือในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ

การเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นอาจกล่าวได้ว่านอกจากญี่ปุ่นจะต้องการให้ข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมนโยบายทางเศรษฐกิจ “อาเบะโนมิกส์” ของรัฐบาลเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่ซบเซามานานกว่าทศวรรษแล้ว ญี่ปุ่นยังคาดหวังว่าข้อตกลง TPP จะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ในด้านยุทธศาสตร์ โดยข้อตกลง TPP จะช่วยสนับสนุนนโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ (Pivot to Asia) ซึ่งจะทำให้สหรัฐฯ สามารถคงอิทธิพลของตนในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกได้ต่อไป ทั้งยังเป็นการถ่วงดุลอิทธิพลและบทบาทของจีนจากกระแส

การทะยานขึ้นของจีนในศตวรรษที่ 21 ไม่ให้เป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ ในเวทีระหว่างประเทศแต่เพียงฝ่ายเดียว

ผู้วิจัยมองว่าญี่ปุ่นต้องการใช้ข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ เนื่องจากการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นสามารถอธิบายได้ว่านอกจากการที่ญี่ปุ่นจะเล็งเห็นถึงผลประโยชน์ในการขยายตลาดการส่งออกเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศแล้ว ญี่ปุ่นยังมองว่าข้อตกลง TPP นี้มีนัยสำคัญต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกอีกด้วย เพราะหากข้อตกลง TPP ประสบความสำเร็จสามารถมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการได้ก็จะส่งผลให้สหรัฐฯ ยังคงมีบทบาทและอิทธิพลในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกได้ต่อไปจากการที่ข้อตกลง TPP ถูกคาดหวังว่าจะสามารถพัฒนาไปเป็นกรอบการค้าเสรีเอเชีย - แปซิฟิก (FTAAP) ในอนาคต ซึ่งแม้ว่ากรอบข้อตกลง FTAAP ในอนาคตอาจจะมีจีนเป็นสมาชิกรวมอยู่ด้วย แต่กรอบข้อตกลง FTAAP ในอนาคตก็ยังเป็นผลดีต่อสหรัฐฯ และญี่ปุ่นมากกว่ากรอบความร่วมมือ RCEP ที่มีจีนเป็นผู้นำเพียงฝ่ายเดียวในด้านการค้าของภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกซึ่งมีแนวโน้มในการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง

สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นให้ความสำคัญและมองเห็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก คือ การที่นายกรัฐมนตรีชินโซ อาเบะ ของญี่ปุ่นพร้อมคณะผู้แทนมีกำหนดการไปเยือนสหรัฐฯ อย่างเป็นทางการ ในวันที่ 25 เมษายน ค.ศ. 2015 เพื่อประชุมสุดยอดร่วมกับประธานาธิบดีบารัค โอบามา ซึ่งมีการเน้นย้ำเรื่องความมั่นคงและบทบาททางทหารของญี่ปุ่นที่จะต้องมีการเพิ่มขึ้นรวมทั้งจะต้องปรับบทบาทของญี่ปุ่นให้เป็นผู้เล่นที่มีบทบาทเชิงรุก (proactive player) มากยิ่งขึ้น ไม่ใช่แสดงบทบาทเป็นเพียงพันธมิตรธรรมดาเท่านั้น ทางฝ่ายสหรัฐฯ ต้องการให้ญี่ปุ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ขณะที่นายกรัฐมนตรีอาเบะก็ต้องการความมั่นใจว่าหากญี่ปุ่นต้องการความช่วยเหลือเมื่อใดนั้น สหรัฐฯ จะเข้ามาให้ความช่วยเหลืออย่างทันทีทันใด¹⁴⁷

ในการเยือนสหรัฐฯ ครั้งนี้ นายอาเบะมีโอกาสนกล่าวสุนทรพจน์ต่อสภาองเกรสของสหรัฐฯ โดยมีเนื้อหาหลักอยู่ที่การย้ำจุดยืนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของทั้งสองฝ่าย และกล่าวแสดงความเสียใจต่อการสูญเสียของทหารอเมริกันในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้งยังแสดงความ

¹⁴⁷ The White House, "Remarks by President Obama and Prime Minister Abe of Japan in Joint Press Conference," 28 April 2015, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/04/28/remarks-president-obama-and-prime-minister-abe-japan-joint-press-confere> [2016, 26 December].

เสียใจต่อการสูญเสียของเพื่อนบ้านในเอเชียในช่วงเวลาดังกล่าวด้วยเช่นกัน โดยนายโอบามาและนาย อาเบะได้ให้คำมั่นที่จะร่วมมือกันผลักดันข้อตกลง TPP ที่อยู่ในระหว่างการเจรจาหรือให้ประสบความสำเร็จโดยเร็ว โดยนายอาเบะกล่าวว่า

“ความร่วมมือ TPP นี้เป็นมากกว่าผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ แต่ยังรวมไปถึงประเด็นด้าน ความมั่นคง เพื่อประโยชน์ของลูกหลานในอนาคต และในระยะยาวจะเป็นการวางรากฐานร่วมกัน ไปสู่คุณค่าของการบังคับใช้กฎหมาย ประชาธิปไตย และเสรีภาพ”¹⁴⁸

นอกจากนี้นายอาเบะยังได้เรียกร้องการสนับสนุนจากสมาชิกสภาองเกรส ซึ่งยังไม่อนุมัติให้อำนาจแก่ประธานาธิบดีโอบามาในการผลักดันข้อตกลง TPP มีผลบังคับใช้ เพราะหากข้อตกลง TPP เป็นความจริงขึ้นมาก็จะช่วยให้สหรัฐฯ และญี่ปุ่นซึ่งเป็นหุ้นส่วนใหญ่ของข้อตกลง TPP สามารถเข้ามาแข่งขันกับจีนทางด้านเศรษฐกิจโดยตรง สำหรับการเข้าร่วมข้อตกลง TPP นี้ฝ่ายญี่ปุ่นจะได้รับประโยชน์จากผลผลิตทางการเกษตรและการค้าที่ญี่ปุ่นถูกกำแพงภาษีของสหรัฐฯ ขวางกั้นอยู่ ทำให้สามารถขยายการส่งออกให้มากขึ้น ซึ่งถือเป็นธนูดอกที่ 3 ที่นายอาเบะจะยกเครื่องระบบเศรษฐกิจของตนที่เรียกว่า “อาเบะโนมิกส์” ได้สำเร็จ

จากคำกล่าวของนายอาเบะข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้นำญี่ปุ่นเองไม่ได้มองว่าข้อตกลง TPP เป็นเพียงกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเพียงเท่านั้น หากแต่ยังมีความสำคัญในด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงในภูมิภาค ดังนั้นแล้วสหรัฐฯ และญี่ปุ่นซึ่งมีบทบาทสำคัญในการรักษาเสถียรภาพด้านความมั่นคงของภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมมือกันในการผลักดันให้ข้อตกลง TPP ประสบความสำเร็จและมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการ เนื่องจากทั้งสหรัฐฯ และญี่ปุ่นถือได้ว่าเป็นพันธมิตรที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอุดมการณ์และค่านิยมทางการเมืองเดียวกันนั่นคือเสรีนิยมแบบประชาธิปไตยซึ่งขัดแย้งกับอุดมการณ์ทางการเมืองที่จีนยึดถืออย่างสังคมนิยมทำให้สามารถมองได้ว่าการเข้าร่วมข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ที่ช่วยคงไว้ซึ่งหลักการเสรีนิยมที่สหรัฐฯ และญี่ปุ่นยึดถือมาโดยตลอดได้เช่นกัน

ทั้งนี้นายอาเบะได้กล่าวถึงความภูมิใจของญี่ปุ่นที่เลือกอยู่ฝ่ายเดียวกับสหรัฐฯ มาโดยตลอด หลังจากทั้งสองสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง “สันติภาพและความมั่นคงของโลกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้ หากขาดสหรัฐฯ ในการเป็นผู้นำ” รวมถึงชัยชนะในสงครามเย็นที่ทั้งสองฝ่ายยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตยร่วมกัน ซึ่งนายอาเบะยังได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการเป็นพันธมิตร

¹⁴⁸ Shinzo Abe, "Toward and Alliance of Hope" in Joint Meeting of the U.S. Congress," 29 April 2015, http://www.mofa.go.jp/na/na1/us/page4e_000241.html [2016, 26 December].

ระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ โดยญี่ปุ่นจะสนับสนุนยุทธศาสตร์การถ่วงดุลใหม่ (Rebalancing) หรือการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ (Pivot to Asia) เพื่อรักษาสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก โดยภายใต้ร่มเงาของระบบพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่น (U.S. – Japan Alliance) จะสร้างเสถียรภาพในภูมิภาคให้มากยิ่งขึ้น¹⁴⁹

นอกจากนี้นายอาเบะยังกล่าวถึงถึงการแสดงบทบาทในเชิงรุกเพื่อสันติภาพภายใต้หลักความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่นที่จะต้องมีความต่อเนื่องและเป็นหลักการพื้นฐานในอนาคตว่า

“ปัญหาภัยคุกคามแบบใหม่ที่ต้องเผชิญร่วมกันนั้นทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นไม่ว่าจะเป็นการก่อการร้าย การแพร่ระบาดของโรคต่างๆ ภัยพิบัติทางธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จึงถึงเวลาแล้วที่ระบบพันธมิตรของสหรัฐฯ-ญี่ปุ่นจะเผชิญหน้ากับความท้าทายใหม่ ๆ ผ่านการเป็นพันธมิตรที่เข้มแข็ง ซึ่งผูกโยงกันไว้ด้วยความไว้วางใจและมิตรภาพอันลึกซึ้งซึ่งระหว่างกัน ไม่มีแนวคิดใหม่ใดๆ ที่จำเป็นสำหรับระบบพันธมิตรที่เชื่อมโยงกันระหว่างประเทศมหาอำนาจที่เป็นประชาธิปไตยที่ใหญ่ที่สุดและใหญ่เป็นอันดับสองในโลกเสรีในการทำงานร่วมกัน ความเป็นพันธมิตรนี้จะจูงใจผ่านการแบ่งปันคุณค่าของการเคารพกฎหมาย การเคารพลิทธิมนุษยชน และเสรีภาพ”¹⁵⁰

ท้ายที่สุดแล้วนายอาเบะได้กล่าวถึงการเป็นพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่นว่าเป็นพันธมิตรแห่งความหวังในการทำงานร่วมกันเพื่อให้โลกนี้ดีขึ้นและน่าอยู่ยิ่งขึ้น ภายใต้คำขวัญที่ว่า “พันธมิตรแห่งความหวัง ... ร่วมกันเราสามารถสร้างความแตกต่างได้ (Alliance of hope... Together, we can make a difference)”¹⁵¹

จากการหารือระหว่างผู้นำสหรัฐฯ และญี่ปุ่น การกล่าวสุนทรพจน์ต่อสภาองเกรสของสหรัฐฯ ของนายอาเบะ ซึ่งมีการเน้นย้ำถึงความสำคัญของข้อตกลง TPP ในฐานะเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ความมั่นคง การใช้แนวทางใหม่ๆ สำหรับความร่วมมือด้านกลาโหมระหว่างสหรัฐฯ – ญี่ปุ่นเพื่อขจัดอุปสรรคด้านภูมิศาสตร์ที่ต่อความร่วมมือระหว่างสองประเทศ การออกกฎหมายด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับกองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่น เพื่อที่จะทำงานร่วมกับกองกำลังสหรัฐฯ ได้มากขึ้น การดำเนินการเหล่านี้ล้วนเป็นการแสดงถึงการกระชับความเป็นพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่น ในการสกัดกั้นและป้องปรามการขยายอิทธิพลของจีนที่เพิ่มมากขึ้นทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก

149 Ibid.

150 Ibid.

151 Ibid.

ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ อาจกล่าวได้ว่ามาจากความกังวลต่อความท้าทายจากจีนทั้งความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจและศักยภาพทางด้านกองทัพที่จีนพัฒนาขึ้นมาอย่างมากในศตวรรษที่ 21 สถานะในโครงสร้างอำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศโดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมไปถึงเอเชีย - แปซิฟิก เริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงไปจากสถานะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างชัดเจน ทำให้สหรัฐฯ และญี่ปุ่นจำเป็นต้องหามาตรการหรือเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ใหม่มาสกัดกั้นการขยายอำนาจของจีน โดยหนึ่งในนั้นคือการเข้าร่วมเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP ที่แม้จะเป็นความตกลงด้านการค้าเสรีระหว่างประเทศ หากแต่ยังมีนัยสำคัญต่อการเป็นเครื่องมือที่จะจำกัดการขยายอิทธิพลของจีนในด้านการเมืองและความมั่นคงระหว่างประเทศอีกทางหนึ่งเช่นกัน

นอกจากนี้การเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ นั้นส่งผลให้การป้องปรามภัยคุกคามของระบบพันธมิตรระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ มีความน่าเชื่อถือมากขึ้นตามไปด้วย เพราะการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้ข้อตกลง TPP มีอิทธิพลเพิ่มมากขึ้นจากการที่ประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับที่สามของโลกร่วมมือกับสหรัฐฯ ซึ่งเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่ที่สุดของโลกในการผลักดันความตกลงการค้าเสรีที่ถือว่ามีความก้าวหน้าและมาตรฐานระดับสูงกว่าที่เคยมีมา ซึ่งข้อตกลง TPP นี้จะถูกใช้เป็นกรอบพื้นฐานในการพัฒนาไปสู่ข้อตกลงการเสรีเอเชีย - แปซิฟิก ในอนาคตซึ่งจะเป็นการรับประกันอย่างหนึ่งว่าสหรัฐฯ จะยังคงมีบทบาทในการรักษาดุลอำนาจของภูมิภาคนี้ต่อไปในระยะยาว ทั้งนี้ญี่ปุ่นยังคงต้องการหลักประกันความมั่นคงจากสหรัฐฯ ที่ว่าสหรัฐฯ จะให้ความช่วยเหลือญี่ปุ่นอย่างทันท่วงทีเมื่อญี่ปุ่นร้องขอ เนื่องจากภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกได้กลายเป็นภูมิภาคที่มีความไม่แน่นอนในด้านความมั่นคงอย่างมากในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะญี่ปุ่นที่มีความกังวลต่อการทะยานขึ้นมาของจีน การพัฒนาและทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือ รวมทั้งกรณีพิพาทเรื่องเขตแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน ญี่ปุ่นต้องการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ เพื่อป้องปรามพฤติกรรมเชิงก้าวร้าวจากประเทศต่างๆ เหล่านี้ในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของตน รวมถึงการรักษาสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคด้วยเช่นกัน

4.2 ข้อตกลง TPP กับนโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ (Pivot to Asia)

ช่วงเวลาญี่ปุ่นตัดสินใจเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP เป็นช่วงเดียวกับที่จีนก้าวขึ้นมาเป็นประเทศมหาอำนาจทั้งด้านการทหารและเศรษฐกิจซึ่งสั่นคลอนเสถียรภาพความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกอย่างเด่นชัด ในขณะเดียวกันก็เป็นช่วงเวลาที่นายโอบามารับตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐฯ ซึ่งให้ความสนใจต่อภูมิภาคนี้อย่างมาก โดยความสนใจส่วนใหญ่มาจากความต้องการของตัวประธานาธิบดีโอบามาเอง เห็นได้จากในระหว่างการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี นายโอบามาได้

เดินทางเยือนภูมิภาคนี้ถึง 11 ครั้ง รวมทั้งสิ้น 14 ประเทศ อีกทั้งนางฮิลลารี คลินตัน ได้ให้การสนับสนุนต่อยุทธศาสตร์การถ่วงดุลใหม่อีกครั้งอย่างมากอีกด้วย

ภายใต้บริบทที่ปรากฏความท้าทายจากรัฐมหาอำนาจอย่างจีนในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก ส่งผลให้ความรับผิดชอบของสหรัฐฯ ที่มีต่อระบบพันธมิตรมีความใกล้ชิดอย่างมากตลอดช่วงการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของนายโอบามา เห็นได้จากข้อเสนอของผู้กำหนดนโยบายระดับสูงสหรัฐฯ ซึ่งสะท้อนการจัดยุทธศาสตร์และบทบาทของสหรัฐฯ ในภูมิภาคนี้ที่กลายเป็นภูมิภาคที่มีความสำคัญอย่างมากในการเมืองระหว่างประเทศในศตวรรษที่ 21 โดยนางฮิลลารี คลินตัน ได้เสนอว่า สหรัฐฯ ควรเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่พันธมิตรของสหรัฐฯ ในระดับทวิภาคี ขยายการค้าการลงทุนโดยเปิดการค้าเสรี ควบคู่ไปกับการผลักดันข้อตกลง TPP¹⁵² ซึ่งข้อตกลง TPP นี้ถือได้ว่าเป็นแกนกลางของการคานอำนาจทางเศรษฐกิจกับจีน และสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงสถาบันระดับพหุภาคีในเอเชีย เป็นต้น นอกจากนี้การเยือนประเทศต่างๆ ในเอเชีย 4 ประเทศ ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ของประธานาธิบดีโอบามาในเดือนเมษายน ค.ศ. 2014 นับได้ว่าเป็นการเดินทางเยือนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประเทศพันธมิตรในแถบเอเชียซึ่งสหรัฐฯ มีข้อผูกมัดในการประกันความมั่นคงอยู่ รวมทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความกังวลของสหรัฐฯ และประเทศเหล่านี้ในเรื่องการแผ่อิทธิพลที่มากขึ้นของจีน

ข้อตกลง TPP ซึ่งไม่มีจีนรวมอยู่ด้วยถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของนโยบายการหันความสนใจกลับมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ ในสมัยรัฐบาลโอบามาซึ่งมีเป้าหมาย 2 ประการ คือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค และป้องกันไม่ให้ภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกถูกครอบงำจากจีนที่ทะยานขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับทั้งด้านการเมือง ความมั่นคง และเศรษฐกิจ สำหรับด้านการเมืองและความมั่นคงให้ความสำคัญกับระบบพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ และ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย และฟิลิปปินส์ ในขณะที่ด้านเศรษฐกิจก็ตอบโต้การดำเนินนโยบายของจีนที่ริเริ่มธนาคาร AIIB และความร่วมมือในกรอบข้อตกลง RCEP โดยใช้ข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือในการถ่วงดุลทางเศรษฐกิจกับจีนในภูมิภาค¹⁵³ จากความสำคัญของข้อตกลง TPP ในมุมมองของทั้งสหรัฐฯ และญี่ปุ่นเห็นตรงกันว่าข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่วงดุลอำนาจกับจีนในทาง

¹⁵² Meijer Hugo, *Origins and Evolution of the Us Rebalance toward Asia: Diplomatic, Military, and Economic Dimensions* (New York: Palgrave Macmillan, 2015), pp. 112-16.

¹⁵³ Jeffrey A. Bader and David Dollar, "Why the TPP Is the Linchpin of the Asia Rebalance," 28 July 2015, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2015/07/28/why-the-tpp-is-the-linchpin-of-the-asia-rebalance/> [2018, 30 March].

เศรษฐกิจ การเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่น จึงถือได้ว่าเป็นการสนับสนุนนโยบายการหันความสนใจกลับมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ อีกทางหนึ่งซึ่งจะช่วยให้สหรัฐฯ ยังคงอยู่ในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกต่อไป

นอกจากนี้สหรัฐฯ ยังสามารถใช้ประโยชน์จากการเจรจาข้อตกลง TPP ในการกระชับความสัมพันธ์ทางการทหารกับประเทศพันธมิตรในเอเชีย โดยอาศัยหลักการรับประกันว่าจะมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกันจากข้อตกลง TPP¹⁵⁴ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมองว่าสหรัฐฯ เองก็เห็นถึงความสำคัญของข้อตกลง TPP ในทางยุทธศาสตร์และความมั่นคงไม่ต่างจากญี่ปุ่น ในการใช้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างข้อตกลง TPP มาเป็นฉากบังหน้าในการกระชับความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเพื่อถ่วงดุลอิทธิพลและบทบาทของจีน ด้วยเหตุนี้ข้อตกลง TPP จึงไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือหลักในด้านนโยบายเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ที่มีความสำคัญในการขยายตลาดการค้าและการลงทุนเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจ หากแต่ยังมีความสำคัญในฐานะเครื่องมือสำคัญในด้านยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของนโยบายการหันความสนใจกลับมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ (Pivot to Asia) ที่ต้องการกระชับความสัมพันธ์และขยายความร่วมมือกับนานาประเทศโดยที่สหรัฐฯ จะยังคงมีบทบาทนำในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกต่อไปเช่นกัน

ทั้งนี้ยังสามารถกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์กับประเทศพันธมิตรในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกของสหรัฐฯ โดยเฉพาะกับญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และเกาหลีใต้ นับว่าดีขึ้นอย่างมากในสมัยรัฐบาลโอบามา ด้วยเช่นกัน โดยในค.ศ. 2015 สหรัฐฯ และญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการปรับปรุงความร่วมมือด้านการป้องกันประเทศ เนื่องจากความร่วมมือนี้ได้ขยายขอบเขตของสถานการณ์ที่สหรัฐฯ จะให้ความช่วยเหลือ ปกป้อง และคุ้มครองญี่ปุ่น ตลอดจนความร่วมมือแบบทวิภาคีด้านการป้องกันประเทศในส่วนของปฏิบัติการรักษาสันติภาพ การป้องกันขีปนาวุธ การพัฒนาอาวุธ ความมั่นคงทางทะเล และการแลกเปลี่ยนข่าวกรองมีความลึกซึ้งมากขึ้นอีกด้วย¹⁵⁵ ไม่ต่างจากความสัมพันธ์กับเกาหลีใต้ที่มีการตัดสินใจร่วมกันในการนำระบบป้องกันขีปนาวุธ Terminal High-Altitude Area Defense Anti-Missile Systems (THAAD) เข้าประจำการในเกาหลีใต้เมื่อค.ศ. 2016 และออสเตรเลียที่มีการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันมากขึ้นในเรื่องการต่อต้านการก่อการร้าย การเก็บรวบรวมข่าวกรอง รวมถึงการเข้าประจำการที่ดาร์วิน (Darwin) ของนาวิกโยธินสหรัฐฯ การดำเนินการเหล่านี้ต่างแสดง

¹⁵⁴ Sumeet Aujla, "Reinforcing the Pivot to Asia: The Trans-Pacific Partnership," 7 January 2017, <http://www.iar-gwu.org/content/reinforcing-pivot-asia-trans-pacific-partnership> [2018, 30 March].

¹⁵⁵ Japanese Ministry of Defense, "The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation,," 27 April 2015, http://www.mod.go.jp/d_act/anpo/shishin_20150427e.html [2018, 30 March].

ให้เห็นการสร้างความมั่นใจให้กับประเทศพันธมิตรที่สหรัฐฯ มีความรับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือด้านความมั่นคงอยู่

สำหรับญี่ปุ่นนั้นประธานาธิบดีโอบามายังคงเน้นย้ำถึงความรับผิดชอบของสหรัฐฯ ภายใต้สนธิสัญญาความมั่นคงที่มีระหว่างกันว่า "ในบทบัญญัติข้อที่ 5 (ของสนธิสัญญาความมั่นคงสหรัฐฯ-ญี่ปุ่น) ครอบคลุมถึงเรื่องเขตแดนทั้งหมดภายใต้การปกครองของญี่ปุ่นรวมถึงหมู่เกาะเซนกากูดั่ว" ซึ่งเป็นจุดยืนของสหรัฐฯ ที่มีต่อญี่ปุ่นมาโดยตลอด¹⁵⁶ นอกจากนี้ในค.ศ. 2015 สหรัฐฯ และญี่ปุ่นได้มีข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับความร่วมมือทางยุทธศาสตร์ในการขยายภารกิจความรับผิดชอบด้านการป้องกันประเทศของสหรัฐฯ ที่มีต่อญี่ปุ่น ตลอดจนการเพิ่มช่องทางใหม่ๆ ของความร่วมมือด้านความมั่นคงและการทหารในระดับทวิภาคี โดยมีเจ้าหน้าที่กองทัพสหรัฐฯ และครอบครัวอาศัยอยู่ในญี่ปุ่นกว่า 100,000 คน ซึ่งมีมากกว่าประเทศอื่นๆ นอกเหนือจากในสหรัฐฯ เอง¹⁵⁷

การให้ความสำคัญกับญี่ปุ่นของสหรัฐฯ ซึ่งถือเป็นพันธมิตรที่สำคัญในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกได้สะท้อนให้เห็นผ่านการทำงานอย่างหนักของคณะทำงานด้านการต่างประเทศและการทูตของทั้งสหรัฐฯ และญี่ปุ่นในการพยายามผลักดันให้ระบบพันธมิตรสหรัฐฯ - ญี่ปุ่นมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อใช้ถ่วงดุลอำนาจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก รวมถึงการยกระดับการซ้อมรบร่วมกันของทั้งสองประเทศและการซ้อมรบร่วมกับชาติพันธมิตรอื่นๆ ในเอเชีย ซึ่งญี่ปุ่นได้เพิ่มกิจกรรมทางการทหารและทางการทูตบริเวณพื้นที่พิพาทในทะเลจีนใต้และทะเลจีนตะวันออกโดยมีสหรัฐฯ ให้การสนับสนุน ทั้งด้านมาตรการความร่วมมือและการจัดหาเรือตรวจการณ์และอุปกรณ์ตรวจตราทางทะเล นอกจากนี้สหรัฐฯ และญี่ปุ่นได้จัดการซ้อมรบร่วมกันในทะเลจีนใต้โดยมีเรือบรรทุกเฮลิคอปเตอร์ (Izumo) ขนาดใหญ่ที่สุดของญี่ปุ่นเข้าร่วมการซ้อมรบด้วย รวมไปถึงการฝึกร่วมกันทางทะเลภายใต้ยุทธการมาลาบาร์ (Malabar Exercises) ระหว่างสหรัฐฯ ญี่ปุ่น และอินเดียในบริเวณมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งเป็นการซ้อมรบที่ครอบคลุมในทุกด้านของการซ้อมรบทางทะเล ตลอดจนการประสานงานแบบทหารสู่ทหารและยุทธการต่อต้านเรือดำน้ำ ความร่วมมือเหล่านี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ในเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างสามประเทศที่ต่างกำลังเผชิญกับการทะยานขึ้นมาใช้อำนาจของจีนและทำให้ดุลอำนาจความมั่นคงระหว่างประเทศในภูมิภาคเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ความร่วมมือระหว่างสหรัฐฯ

¹⁵⁶ BBC, "Obama Asia Tour: Us-Japan Treaty 'Covers Disputed Islands,'" 24 April 2014, <http://www.bbc.com/news/world-asia-27137272> [2018, 30 March].

¹⁵⁷ CSIS, "Asia-Pacific Rebalance 2025: Capabilities, Presence and Partnerships," <https://www.csis.org/analysis/asia-pacific-rebalance-2025> [2018, 25 March].

และญี่ปุ่นไม่เพียงแต่เพิ่มมากขึ้นในทางเศรษฐกิจและการทหารเพียงเท่านั้น ความร่วมมือทางพลังงาน และสิ่งแวดล้อม รวมถึงเทคโนโลยีที่ทันสมัยต่างๆ ยังเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน

จากความพยายามของสหรัฐฯ และญี่ปุ่นในการกระชับความสัมพันธ์กับประเทศพันธมิตร ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่าเกิดจากความหวาดระแวงเกี่ยวกับการทะยานขึ้นของจีนในฐานะประเทศมหาอำนาจใหม่ในศตวรรษที่ 21 รวมถึงการกลัวความเสื่อมถอยในฐานะประเทศมหาอำนาจอันดับหนึ่งของโลกของสหรัฐฯ ในขณะที่ญี่ปุ่นเองก็กังวลถึงสถานการณ์เป็นมหาอำนาจในภูมิภาคของตนทำให้ทั้งสหรัฐฯ และญี่ปุ่นต้องเพิ่มความสนใจให้กับภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกเพื่อทอนอิทธิพลและบทบาทของจีนทั้งด้านยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจผ่านนโยบายการหันความสนใจกลับมาสู่เอเชียและความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างข้อตกลง TPP เพราะการเติบโตอย่างก้าวกระโดดของจีนนี้ไม่เพียงแต่สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ หากยังเปิดโอกาสให้จีนสามารถพัฒนาและปรับปรุงให้กองทัพจีนมีความเข้มแข็งและทันสมัยมากขึ้นตามไปด้วย อันเห็นได้จากการแสดงท่าทีที่แข็งกร้าวของจีนในพื้นที่พิพาทบริเวณทะเลจีนใต้และทะเลจีนตะวันออก ซึ่งสหรัฐฯ และญี่ปุ่นเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคให้สั้นคลอน¹⁵⁸

การทะยานขึ้นของจีนซึ่งส่งผลให้ดุลแห่งอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศของเอเชีย - แปซิฟิกเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดนั้น ทำให้เกิดความร่วมมือของพันธมิตรที่สำคัญอย่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่นที่เป็นประเทศมหาอำนาจในภูมิภาคนี้มาโดยตลอดต้องร่วมมือกันมากขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจและการทหารเพื่อสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของจีนในภูมิภาคนี้ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจการค้าเป็นสำคัญ ทั้งนี้นโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ ถือเป็นนโยบายหลักของสหรัฐฯ ในการกลับเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ซึ่งเป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นเองก็คาดหวังและต้องการให้สหรัฐฯ ยังคงอยู่ในภูมิภาคต่อไปด้วยเช่นกัน นอกจากนี้เป้าหมายในการถ่วงดุลอำนาจในระบบระหว่างประเทศแล้ว รัฐบาลญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ยังใช้นโยบายการหันกลับมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ และข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือในการขยายความร่วมมือด้านการทหารและสร้างความไว้วางใจกับประเทศในภูมิภาคอีกประการหนึ่ง

¹⁵⁸ Mark E. Manyin, "Pivot to the Pacific? The Obama Administration's "Rebalancing" toward Asia," 28 March 2012, <https://fas.org/sgp/crs/natsec/R42448.pdf> [2018, 15 March].

4.3 ข้อตกลง TPP กับการถ่วงดุลอิทธิพลและบทบาทของจีน

จากกระแสการทะยานขึ้นของจีนนับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่หลายฝ่ายต่างให้ความสำคัญและจับตามอง เพราะการที่จีนสามารถประสบความสำเร็จในการปฏิรูปเศรษฐกิจได้อย่างก้าวกระโดดนี้ส่งผลให้จีนก้าวขึ้นเป็นประเทศมหาอำนาจใหม่ในเวทีระหว่างประเทศอย่างชัดเจน และจีนเองก็ทราบดีถึงศักยภาพที่มีมากขึ้นของตนจึงพยายามเสนอกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศที่ตนสามารถแสดงบทบาทเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนความร่วมมือต่างๆ มากขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสานต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศของจีนออกสู่เวทีโลกด้วยเช่นกัน อาทิ ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) ที่มีจีนเป็นผู้สนับสนุนและผลักดัน เพื่อสนับสนุนการขยายการค้าและการลงทุนในภูมิภาค หรือโครงการเส้นทางสายไหมศตวรรษที่ 21 (One Belt One Road) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาของจีนที่ริเริ่มโดยประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ในค.ศ. 2013 เพื่อผลักดันการเชื่อมโยงระหว่างจีนกับประเทศต่างๆ ที่อยู่บนเส้นทางสายไหมศตวรรษที่ 21 ทั้งในด้านการค้า ด้าน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการคมนาคม ด้านพลังงาน และด้านการสื่อสาร เป็นต้น¹⁵⁹

นอกจากนี้จีนยังเป็นผู้ริเริ่มการก่อตั้งธนาคารเพื่อการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานเอเชีย (Asian Infrastructure Investment Bank: AIIB) เมื่อปลายปีค.ศ. 2013 โดยจีนต้องการเสนอความช่วยเหลือด้านการเงินและแหล่งเงินทุนทางเลือกให้แก่ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียเพื่อนำไปลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ ทั้งในด้านพลังงาน โครงข่ายการคมนาคม และการสื่อสารโทรคมนาคม และจีนยังได้จับมือกับประเทศพันธมิตรในกลุ่มบริกส์ (BRICS) ซึ่งประกอบด้วย บราซิล รัสเซีย อินเดีย และแอฟริกาใต้ เพื่อจัดตั้งธนาคารเพื่อการพัฒนาใหม่ (New Development Bank: NDB) และกองทุนเงินสำรองในกรณีฉุกเฉิน (Contingency Reserve Arrangement: CRA) โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะลดความสำคัญของเงินดอลลาร์สหรัฐฯ (De-dollarization) และคานบทบาทขององค์กรทางการเงินหลักของโลกอย่างธนาคารโลก (World Bank) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ

¹⁵⁹ Ministry of Foreign Affairs & Ministry of Commerce of the People's Republic of China (2015) National Development and Reform Commission, "Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road," 2015, http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html [2016, 25 May].

(International Monetary Fund: IMF) และธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) ที่สหรัฐฯ ยุโรป และญี่ปุ่น มีบทบาทนำในปัจจุบัน¹⁶⁰

ทั้งนี้ผู้วิจัยมองว่าการที่จีนเป็นผู้ริเริ่มความตกลง RCEP โครงการเส้นทางสายไหมศตวรรษที่ 21 หรือธนาคาร AIB ความร่วมมือเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการขยายความร่วมมือและการส่งเสริมการลงทุนนอกประเทศของจีน โดยเฉพาะการเชื่อมโยงในระดับภูมิภาคที่จะช่วยให้จีนขยายอิทธิพลของตนออกไปได้กว้างขวางยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการท้าทายความเป็นมหาอำนาจเดิมของสหรัฐฯ ยุโรป และญี่ปุ่น ที่ต่างก็มีอิทธิพลในการครอบงำกองทุนการเงินสำคัญของโลกมาโดยตลอดเช่นกัน โดยเฉพาะความตกลง RCEP ที่สามารถมองได้ว่าเป็นความร่วมมือที่จะมาคานอำนาจกับข้อตกลง TPP ซึ่งมีสหรัฐฯ เป็นผู้ผลักดันที่จะให้บรรลุข้อตกลงระหว่างประเทศสมาชิกโดยเร็ว ในลักษณะเดียวกันนี้การประกาศจัดตั้งธนาคาร AIB ของจีนและอีก 56 ประเทศ ซึ่งมีพันธมิตรของสหรัฐฯ หลายประเทศและเป็นประเทศใหญ่ๆ เข้าร่วมเป็นสมาชิกกับธนาคารใหม่แห่งนี้ก็ทำให้สหรัฐฯ และญี่ปุ่นมองว่าการที่จีนจัดตั้งธนาคาร AIB นี้ขึ้นมาเพื่อพยายามสกัดกั้นอิทธิพลทางการเงินของสหรัฐฯ และญี่ปุ่นในเอเชีย และเพิ่มอิทธิพลทางการเงินของตนเองในภูมิภาคมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันด้วย ทั้งนี้มีหลายฝ่ายเช่นกันที่มองว่าธนาคาร AIB คือสัญลักษณ์ในการแข่งขันระหว่างสหรัฐฯ และจีนในด้านการเป็นมหาอำนาจทางการเงินของโลก¹⁶¹

สำหรับด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคง ข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือที่กลุ่มผู้มีอิทธิพลในการเมืองญี่ปุ่นมองว่าจะมาช่วยในยุทธศาสตร์การคานอำนาจกับจีนด้วยเช่นกัน ผู้นำทางการเมืองญี่ปุ่นได้แนะนำให้รัฐสภาของญี่ปุ่นรับรองการให้สัตยาบันข้อตกลง TPP เพราะมองว่าการเข้าร่วมข้อตกลง TPP จะเป็นผลดีต่อความมั่นคงของญี่ปุ่นจากการมีความร่วมมือแบบพหุภาคีกับประเทศสมาชิกที่จะร่วมกันดำเนินยุทธศาสตร์ต่อต้านการทะยานขึ้นมาของจีน ซึ่งยุทธศาสตร์การคานอำนาจกับจีนนี้สะท้อนให้เห็นได้จากนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลอาเบะ¹⁶² ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ผู้วิจัยใช้เป็นกรอบในการศึกษาที่ว่ารัฐในระบบอนาธิปไตยระหว่างประเทศต่างต้องแสวงหาความมั่นคงผ่านการคานอำนาจระหว่างกันซึ่งหนึ่งในวิธีการคานอำนาจนั้นคือการแสวงหาความร่วมมือผ่านระบบพันธมิตรทั้ง

¹⁶⁰ Barry Eichengreen, "Do the Brics Need Their Own Development Bank? ," 14 August 2014, <https://www.theguardian.com/business/2014/aug/14/brics-development-bank-imf-world-bank-dollar> [2016, 5 May].

¹⁶¹ Linda Lim, "The Myth of Us-China Economic Competition," 16 December 2015, <https://www.straitstimes.com/opinion/the-myth-of-us-china-economic-competition> [2018, 30 March].

¹⁶² Aurelai George Mulgan. "China Responds to Japan-U.S. 'Sushi' Diplomacy,"

ในรูปแบบทวิภาคีและพหุภาคี ในบริบทนี้ข้อตกลง TPP นับได้ว่าเป็นกรอบความร่วมมือที่มีศักยภาพสำหรับการที่ญี่ปุ่นนั้นจะใช้เพื่อคานอำนาจกับจีนเนื่องจากจีนไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของของตกลงดังกล่าว ในทางเศรษฐกิจ ข้อตกลง TPP เป็นกรอบความร่วมมือที่สนับสนุนให้ประเทศสมาชิกลดการพึ่งพาทางการค้ากับจีนลง ไม่ให้จีนสามารถมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในภูมิภาคได้เพียงฝ่ายเดียว อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้จีนต้องดำเนินการตามระเบียบการค้าเสรีระหว่างประเทศที่มีมาตรฐานสูงอย่างข้อตกลง TPP อีกทางหนึ่งซึ่งก็เป็นเป้าหมายหนึ่งของญี่ปุ่นที่ไม่ต้องการให้จีนเป็นผู้กำหนดหรือควบคุมระเบียบในภูมิภาคแต่เพียงฝ่ายเดียวอันจะเป็นการลดอิทธิพลของญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกลงไป

ภายใต้กรอบความร่วมมือข้อตกลง TPP ญี่ปุ่นและประเทศสมาชิกสามารถใช้กฎระเบียบที่ร่วมกันสร้างขึ้นมาในการคานอำนาจกับอิทธิพลและบทบาทของจีนที่ถูกมองว่าจะกลายเป็นประเทศที่ครองความเป็นเจ้าด้านการค้าระหว่างประเทศในอนาคตแทนสหรัฐฯ ข้อตกลง TPP นี้จะทำหน้าที่เป็นข้อจำกัดของจีนในการเข้าถึงตลาดของประเทศสมาชิก TPP ซึ่งเป็นตลาดและเขตเศรษฐกิจที่สำคัญของโลกโดยเฉพาะสหรัฐฯ และญี่ปุ่น นอกจากนี้ความร่วมมือในข้อตกลง TPP ที่ประเทศสมาชิกจะใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาไปสู่ข้อตกลงการค้าเสรี FTAAP ในอนาคตยังเป็นการสร้างข้อจำกัดการสร้างระเบียบภูมิภาคใหม่และยังเป็นการทอนกระแสนการทะยานขึ้นของจีนให้เป็นไปได้อย่างยิ่งขึ้น ทำให้ญี่ปุ่นและสหรัฐฯ จะยังคงมีอิทธิพลในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกผ่านระเบียบระหว่างประเทศที่ร่วมกันสร้างขึ้นในข้อตกลง TPP ได้ต่อไป กล่าวคือญี่ปุ่น สหรัฐฯ และประเทศสมาชิกอื่นๆ สามารถร่วมกันสร้างกฎระเบียบผ่านข้อตกลง TPP เพื่อจำกัดบทบาทและอิทธิพลของจีนในอนาคตทำให้ข้อตกลง TPP เป็นยุทธศาสตร์ที่มีนัยสำคัญต่อการรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก จากการทะยานขึ้นของจีน¹⁶³

จากการที่ญี่ปุ่นต้องการใช้ข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ เพื่อให้สหรัฐฯ ยังคงอยู่ในภูมิภาคโดยเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่ช่วยสนับสนุนนโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ (Pivot to Asia to Asia) นั้น ผลของการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ยังช่วยให้ความร่วมมือระหว่างสองประเทศขยายขอบเขตไปสู่ด้านอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคง เนื่องจากรวมตัวของประเทศสมาชิกข้อตกลง TPP มีความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจและความไม่แน่นอนในระบบระหว่างประเทศอย่างมาก

¹⁶³ Ibid.

ตัวอย่างการขยายความร่วมมือระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ในด้านยุทธศาสตร์ อาจกล่าวถึงการคำนานากับจีนโดยเฉพาะในบริเวณที่มีกรณีพิพาทกันอย่างทะเลจีนตะวันออกที่ทำให้ญี่ปุ่นจำเป็นต้องเตรียมแผนป้องกันหมู่เกาะในทะเลจีนตะวันออก โดยอาศัยยุทธศาสตร์การพัฒนาค่อยเป็นค่อยไปซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาความได้เปรียบต่อกองทัพเรือจีนและป้องกันไม่ให้จีนมีอำนาจเหนือมหาสมุทรแปซิฟิกตะวันตกได้ จากความต้องการรับมือกับจีนของญี่ปุ่นข้างต้น สหรัฐฯ จึงได้โน้มน้าวให้ญี่ปุ่นยกเลิกการป้องกันประเทศด้วยจำนวนทหารเพียงเท่าที่จำเป็น ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่ญี่ปุ่นใช้มานานกว่าหลายทศวรรษ เพื่อเปลี่ยนมาสร้างเสริมอิทธิพลทางทหารของญี่ปุ่นในเอเชียอย่างจริงจังแทน ฝ่ายรัฐบาลอาเบะได้ตอบสนองสหรัฐฯ โดยการวางแผนกองพันซีปนาวุธต่อต้านเรือและเครื่องบินตามแนวหมู่เกาะ 200 แห่งในทะเลจีนตะวันออกซึ่งทอดยาว 1,400 กิโลเมตร จากแผ่นดินใหญ่ของญี่ปุ่น (เกาะคิวชู) ไปจนถึงไต้หวัน โดยมีเป้าหมายในการเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางทหารและมีการพัฒนาทางทหารอย่างค่อยเป็นค่อยไปได้ รวมถึงการพัฒนายุทธศาสตร์ในการควบคุมทางทะเลและอากาศรอบๆ หมู่เกาะที่ห่างไกลจากญี่ปุ่น¹⁶⁴ ตามหลัก “การต่อต้านการเข้าถึงหรือการปฏิเสธไม่ให้เข้าพื้นที่” ในแบบของญี่ปุ่น ซึ่งเป็นที่รู้จักในชื่อ “เอ2/เอดี” (anti access/area-denial: A2/AD) ในภาษาทางทหารที่ฝ่ายจีนเองก็พยายามใช้เพื่อผลักดันสหรัฐฯ และชาติพันธมิตรให้ออกจากภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกเช่นกัน ดังนั้นแล้วการวางแผนกำลังซีปนาวุธของญี่ปุ่นในครั้งนี้จึงนับเป็นการสกัดกั้นอิทธิพลของกองทัพเรือจีนทางทะเลอย่างชัดเจนเนื่องจากเป็นเส้นทางที่ใช้ขนส่งปัจจัยต่างๆ ไปสู่มหาสมุทรส่วนที่เหลือหรือห่างไกลออกไป

การดำเนินการต่อต้านจีนของญี่ปุ่นในครั้งนี้เป็นอีกครั้งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นพันธมิตรที่แน่นแฟ้นระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่นที่เพิ่มขึ้นจากการทะยานขึ้นของจีน จากการแสดงความเห็นของนายโตชิ โยชิฮาระ (Toshi Yoshihara) ศาสตราจารย์แห่งวิทยาลัยนาวิกโยธินสหรัฐฯ (U.S. Naval War College) ซึ่งกล่าวว่า “รัฐบาลญี่ปุ่นอาจมีบทบาทสำคัญในการจำกัดพื้นที่ของจีนในการเคลื่อนที่ผ่านทะเลจีนตะวันออกไปสู่แปซิฟิกตะวันตก ซึ่งเป็นการเพิ่มอิสระให้กับการเคลื่อนที่ของสหรัฐฯ และเป็นการซื้อเวลาสำหรับชาติพันธมิตรในการตอบโต้ในกรณีที่เกิดสงครามกับจีน” ทั้งนี้ ศาสตราจารย์โยชิฮาระยังกล่าวเพิ่มเติมว่า “ความคิดของเราคือ ญี่ปุ่นต้องการความสามารถที่จะตรวจสอบได้ว่า เรามีความยิ่งใหญ่ทางทะเลและความเหนือกว่าทางอากาศซึ่งเข้ากันกับกองทัพสหรัฐฯ” ซึ่งตรงกับคำกล่าวของนายโยสุเกะ อิโซซากิ (Yosuke Isosaki) ที่ปรึกษาด้านความมั่นคงคน

¹⁶⁴ Tim Kelly and Nobuhiro Kubo. "Exclusive: Japan's Far-Flung Island Defense Plan Seeks to Turn Tables on China,"

แรกของนายกรัฐมนตรีอาเบะจนถึงเดือนกันยายน ค.ศ. 2015 ที่ว่า “แทนที่จะเรียกว่า เอ2/เอดี เราใช้วลี ‘ความยิ่งใหญ่ทางทะเลและความเหนือกว่าทางอากาศ’”¹⁶⁵

จากการขยายความร่วมมือระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ข้างต้นสอดคล้องกับความเห็นของผู้วิจัยว่าการที่ญี่ปุ่นต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของข้อตกลง TPP นั้นเป็นเพราะต้องการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ผ่านระบบพันธมิตรที่เข้มแข็งทั้งในด้านเศรษฐกิจและด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงเพื่อคานอิทธิพลและบทบาทของจีน และยังเป็นการประกันความมั่นคงให้กับญี่ปุ่นว่าสหรัฐฯ จะยังคงมีบทบาทในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกต่อไป

4.4 ความไม่แน่นอนของ TPP กับการรับมือของญี่ปุ่น

การถอนตัวของสหรัฐฯ ในค.ศ. 2017 ที่ผ่านมามีการถือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของข้อตกลง TPP ซึ่งการถอนตัวของสหรัฐฯ ในครั้งนี้ทำให้เห็นว่าญี่ปุ่นมีท่าทีต่อการผลักดันและสนับสนุนข้อตกลง TPP อย่างไรโดยเฉพาะในเชิงยุทธศาสตร์ซึ่งช่วยสนับสนุนและสอดคล้องกับสมมติฐานของงานชิ้นนี้ โดยสังเกตได้จากความพยายามโน้มน้าวให้สหรัฐฯ เปลี่ยนแปลงการตัดสินใจที่จะถอนตัวออกจากข้อตกลง TPP ซึ่งจะได้อธิบายรายละเอียดต่อไป

การดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศสหรัฐฯ ของรัฐบาลโอบามาซึ่งเน้นการถ่วงดุลหรือการหันความสนใจมาสู่เอเชียนั้นสามารถตีความได้ว่าสหรัฐฯ มองเอเชีย - แปซิฟิก เป็นภูมิภาคที่มีความสำคัญอย่างมากต่อตนเองทั้งในมิติของภูมิรัฐศาสตร์ เศรษฐกิจ และความมั่นคง และเอเชีย - แปซิฟิกยังเป็นภูมิภาคที่มีหลายประเทศครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ อาทิ จีน อินเดีย เกาหลีเหนือ ปากีสถาน และรัสเซีย เป็นต้น อีกทั้งการที่สหรัฐฯ มีพันธะสัญญาการเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ออสเตรเลีย เกาหลีใต้ ฟิลิปปินส์ ไทย และอีกหลายประเทศ จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่สหรัฐฯ จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกอย่างเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งตรงกับคำแถลงของนายโอบามาในการกล่าวสุนทรพจน์ ณ รัฐสภาออสเตรเลีย ที่ว่า “ในศตวรรษที่ 21 เอเชีย - แปซิฟิก จะกลับมามีบทบาทอีกครั้ง (In the Asia - Pacific in the 21st century, the United States of America is all in)”¹⁶⁶ เป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญของภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกจากมุมมองของผู้นำประเทศมหาอำนาจของโลกในขณะนั้น ด้วยเหตุนี้การเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลในตำแหน่งประธานาธิบดีของ

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ The White House. "Remarks by President Obama and Prime Minister Abe of Japan in Joint Press Conference,"

สหรัฐฯ ซึ่งเปลี่ยนจากพรรคการเมืองหนึ่งไปยังอีกพรรคการเมืองหนึ่งจึงมีนัยสำคัญต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคนี้ว่าจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด และสร้างผลกระทบต่อชาติพันธมิตรมากน้อยเพียงใด

การเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐฯ ในปลายค.ศ. 2016 ที่เกิดขึ้นนับว่ามีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของรัฐบาลโอบามาค่อนข้างมาก โดยเฉพาะกับการสนับสนุนและให้สัตยาบันในข้อตกลง TPP ซึ่งรัฐบาลโอบามาผลักดันข้อตกลงนี้อย่างหนักเพื่อที่จะสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกับประเทศสมาชิกและให้มีผลบังคับใช้โดยเร็วที่สุดเนื่องจากการเจรจาต่อรองนั้นใช้เวลายืดเยื้อมานานหลายปี

จากผลการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐฯ ในครั้งนี้ปรากฏว่านายโดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) เป็นฝ่ายชนะการเลือกตั้งเหนือนางฮิลลารี คลินตัน (Hillary Clinton) ทำให้การเจรจาข้อตกลง TPP ต้องประสบปัญหาตามมาอย่างเล็งไม่ได้ เนื่องจากนายทรัมป์ไม่เห็นด้วยกับข้อตกลง TPP ที่รัฐบาลโอบามาผลักดันและแสดงให้เห็นตั้งแต่ต้นว่าต้องการถอนสหรัฐฯ ออกจากการเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP ทันทีเมื่อได้รับตำแหน่งประธานาธิบดี ทั้งนี้สิ่งที่รัฐบาลทรัมป์ให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก คือ การปราบปรามการ IS (Islamic State) และกลุ่มอิสลามหัวรุนแรง การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกองทัพสหรัฐฯ การใช้เครื่องมือทางการทูตในการเปลี่ยนศัตรูให้กลายเป็นมิตร การแสดงจุดยืนด้านการต่างประเทศที่ว่า “อเมริกาต้องมาก่อน (American First)” ซึ่งหมายรวมถึงการแก้ไขความตกลงทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมกับสหรัฐฯ โดยเฉพาะความจำเป็นในการถอนตัวออกจากข้อตกลง TPP เพื่อที่จะสร้างงานและรายได้ให้แก่ชาวอเมริกันและภาคอุตสาหกรรมของอเมริกา ได้มากกว่าการร่วมวงอยู่ในข้อตกลง TPP และหลังการเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีเพียงหนึ่งเดือน นายทรัมป์ได้ลงนามในคำสั่งประธานาธิบดีเพื่อถอนสหรัฐฯ ออกจากการเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP ตามที่ได้เคยประกาศหาเสียงไว้กับประชาชนชาวอเมริกันก่อนการเลือกตั้ง ซึ่งนายอาเบะได้เคยให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าวหลังจากนายทรัมป์ชนะการเลือกตั้งว่า “ข้อตกลง TPP จะไม่มีความหมาย หากไม่มีสหรัฐฯ ร่วมด้วย เนื่องจากจะขาดประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับหนึ่งของโลกไป”¹⁶⁷

นอกจากนี้ นายฮารุฮิโกะ คุโรดะ (Haruhiko Kuroda) ผู้ว่าการธนาคารกลางแห่งประเทศไทย ญี่ปุ่น (BOJ) ได้ให้ความเห็นต่อกรณีการถอนตัวของสหรัฐฯ ว่า

¹⁶⁷ Press Conference by Prime Minister Shinzo Abe Following His Visit to Argentina and His Attendance at the APEC Economic Leaders' Meeting in Lima, Peru and Related Meetings, 21 November 2016, https://japan.kantei.go.jp/97_abe/statement/201611/1220102_11019.html [12 October 2017].

“การมีผลบังคับใช้ของข้อตกลง TPP จะเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่นำการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกมาสู่เศรษฐกิจของญี่ปุ่น นายกรัฐมนตรีมาตั้งแต่เป็นผู้สมัครชิงตำแหน่งประธานาธิบดีว่า เขาคัดค้านข้อตกลง TPP ตอนนี้เรายังไม่ทราบว่ารัฐบาลใหม่ของสหรัฐฯ จะดำเนินนโยบายอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่ถ้าสุดท้ายแล้วเราไม่สามารถเดินหน้าให้ข้อตกลง TPP บรรลุผล เรา(ญี่ปุ่น) ก็จะสูญเสียผลประโยชน์ใหญ่หลวง คุณจะกล่าวว่านี่คือผลลบที่เกิดขึ้นก็ได้ (จากการล้มข้อตกลง TPP)” ผู้ว่าการแบงก์ชาติญี่ปุ่นกล่าว¹⁶⁸

ทั้งนี้ นายอาเบะได้พยายามยื้อให้สหรัฐฯ เล็งเห็นถึงความสำคัญของข้อตกลง TPP ที่ไม่ได้ให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมีความสำคัญในทางยุทธศาสตร์ ซึ่งหากข้อตกลง TPP ต้องถูกยกเลิกไปจะสร้างความเสียหายให้กับทั้งสหรัฐฯ และญี่ปุ่น ทั้งนี้อาจมองได้ว่าการที่นายอาเบะพยายามยื้อให้สหรัฐฯ ไม่ถอนตัวออกจากข้อตกลง TPP เป็นเพราะการที่มีสหรัฐฯ เป็นสมาชิกอยู่นั้นจะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับระบบพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่นว่ายังมี ความเข้มแข็งและมั่นคงเช่นเดิมในสายตาของรัฐที่เป็นศัตรู และยังเป็นหลักประกันว่าสหรัฐฯ จะยังคง มีบทบาทสำคัญในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกต่อไป ซึ่งจะช่วยสกัดกั้นบทบาทและอิทธิพลของจีนที่มี มากขึ้นจนสิ้นคลอนเสถียรภาพด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก

ขณะเดียวกัน นายลี เซียน ลุง (Lee Hsien Loong) นายกรัฐมนตรีสิงคโปร์ แสดงความเห็น ว่า “การถอนตัวออกจาก TPP ของสหรัฐฯ จะส่งผลเสียต่อความน่าเชื่อถือและจุดยืนของสหรัฐฯ ไม่ใช่แค่ในเอเชีย หากแต่จะส่งผลเสียต่อความน่าเชื่อถือไปทั่วทั้งโลก”¹⁶⁹

จากคำกล่าวของนายลี เซียน ลุง แสดงให้เห็นว่าการถอนตัวของสหรัฐฯ ออกจากข้อตกลง TPP ได้ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือต่อการป้องปรามในระบบพันธมิตรของสหรัฐฯ ที่มีต่อประเทศ พันธมิตรในภูมิภาคด้วยเช่นกัน เนื่องจากการคงอยู่ของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกทำให้ ระบบป้องปรามภัยคุกคามสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในการยับยั้งพฤติกรรมของประเทศ ที่จะเป็นภัยคุกคามต่อเสถียรภาพในภูมิภาคได้ ซึ่งในกรณีนี้การยังคงอยู่ของสหรัฐฯ ในข้อตกลง TPP เป็นการแสดงให้เห็นว่าสหรัฐฯ ยังคงให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก และบรรดาพันธมิตร ในภูมิภาคที่จะร่วมมือกันอย่างแข็งขันในการรักษาสันติภาพและเสถียรภาพด้านความมั่นคงในภูมิภาค

¹⁶⁸ หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจปีที่ 36 ฉบับที่ 3, 210 วันที่ 17 - 19 พฤศจิกายน 2559

<http://www.thansettakij.com/content/114053> [2017, 12 October].

¹⁶⁹ Ziad Haider, "Can the U.S. Pivot Back to Asia,"

<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2017-05-23/can-us-pivot-back-asia> [2018, 15 March].

ให้คงอยู่ อันจะเป็นการป้องปรามจีนไม่ให้มีพฤติกรรมที่แข็งกร้าวและดำเนินนโยบายโดยลำพังซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้มีเกิดความตึงเครียดได้

การที่สหรัฐฯ ได้ถอนตัวออกจากข้อตกลง TPP ทำให้ประเทศสมาชิกข้อตกลง TPP ที่ยังคงเหลือ 11 ประเทศ ได้ตกลงที่จะประชุมหารือกันในวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ. 2017 ระหว่างการเดินทางไปเข้าร่วมประชุมกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก (APEC) ที่ประเทศเวียดนามเกี่ยวกับอนาคตของข้อตกลง TPP ว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป ซึ่งได้ข้อสรุปว่าข้อตกลง TPP นี้จะยังคงอยู่และดำเนินการต่อไป โดยนายบิล ینگลิช (Bill English) นายกรัฐมนตรีนิวซีแลนด์ได้กล่าวในรายการวิทยุ Radio New Zealand ว่า “การยังคงข้อตกลงนี้ไว้จะเป็นประโยชน์กว่า หากสหรัฐฯ จะลงนามเข้าร่วมข้อตกลงในอนาคต” ขณะเดียวกันนายสตีฟ ซีโอโบ (Steven Ciobo) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าออสเตรเลีย ให้ความเห็นว่า “ตอนนี้ข้อตกลง TPP อาจจะไม่ใช้ผลประโยชน์ที่สหรัฐฯ ให้ความสำคัญ แต่สถานการณ์อาจจะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตได้”¹⁷⁰ จะเห็นได้ว่าการหารือกันของสมาชิกข้อตกลง TPP ทั้ง 11 ประเทศ มีความชัดเจนว่าจะยังคงให้ข้อตกลง TPP มีอยู่ต่อไป เพราะการเจรจาข้อตกลง TPP นั้นมีความคืบหน้าและมีผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตสำหรับประเทศสมาชิกที่เข้าร่วมการเจรจามาตั้งแต่ต้นมากกว่าที่จะยกเลิกไปทั้งหมด และประเทศสมาชิกข้อตกลง TPP ยังคงมีความหวังว่าวันหนึ่งสหรัฐฯ จะเปลี่ยนใจกลับมาเข้าร่วมเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP อีกครั้ง ทั้งนี้สมาชิกข้อตกลง TPP ทั้ง 11 ประเทศ คาดว่าจะดำเนินการเจรจาข้อตกลง TPP ใหม่ที่ปราศจากสหรัฐฯ แล้วเสร็จประมาณกลางค.ศ. 2018

การเจรจาข้อตกลง TPP ที่ไม่มีสหรัฐฯ เป็นสมาชิกต้องประสบกับปัญหาในหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขของการมีผลบังคับใช้ซึ่งเคยกำหนดว่าประเทศสมาชิกต้องมี GDP รวมกันแล้วมากกว่าร้อยละ 85 การที่สมาชิกบางประเทศอย่างเวียดนามและมาเลเซียต้องการเจรจาใหม่อีกครั้งในบางประเด็นของข้อตกลง TPP ก็จะช่วยสร้างความยุ่งยากให้กับประเทศที่ลงนามไปแล้วอย่างญี่ปุ่นและนิวซีแลนด์เช่นกัน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในของประเทศสมาชิกอย่างญี่ปุ่นและนิวซีแลนด์ ซึ่งจะมีการเลือกตั้งในค.ศ. 2017 เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงของข้อตกลง TPP ที่เกิดจากการถอนตัวของสหรัฐฯ ทางฝ่ายญี่ปุ่นซึ่งนำโดยรัฐบาลอาเบะได้พยายามโน้มน้าวให้ประธานาธิบดีทรัมป์เห็นถึงข้อดีและผลประโยชน์ของข้อตกลง

¹⁷⁰ South China Morning Post, "Why Trump's Withdrawal from the TPP Is a Boon for China," 24 January 2017, <http://www.scmp.com/news/world/united-states-canada/article/2064927/why-trumps-withdrawal-tpp-boon-china#comments> [2018, 30 March].

TPP หากแต่ญี่ปุ่นเองก็ไม่ได้ละทิ้งการเจรจาการค้าในรูปแบบทวิภาคี โดยนายอาเบะได้กล่าวต่อสภาว่า

“ญี่ปุ่นยังคงยืนยันว่าสหรัฐฯ มีความสำคัญต่อข้อตกลง TPP เช่นเดิม แต่เชื่อว่าญี่ปุ่นจะไม่เปิดโอกาสสำหรับการพูดคุยเกี่ยวกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ใกล้ชิด (EPA) หรือความตกลงเขตการค้าเสรีในรูปแบบทวิภาคี โดยญี่ปุ่นเชื่อว่าประธานาธิบดีทรัมป์จะเข้าใจความสำคัญของการค้าเสรี และตัวนายอาเบะเองจะทำให้ประธานาธิบดีสหรัฐฯ เข้าใจด้วยว่าข้อตกลง TPP มีความสำคัญทั้งทางยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจ”¹⁷¹

ทั้งนี้ญี่ปุ่นจะเร่งให้ประเทศสมาชิกที่เหลืออยู่ดำเนินการตามกระบวนการภายในเพื่อรับรองข้อตกลง TPP ให้มีผลบังคับใช้โดยเร็วที่สุด เนื่องจากญี่ปุ่นเองได้ให้สัตยาบันรับรองข้อตกลง TPP ไปเรียบร้อยแล้วในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2016

หลังจากสหรัฐฯ ถอนตัวออกจากข้อตกลง TPP กล่าวได้ว่าญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศที่ก้าวเข้ามาสวมบทผู้นำในการผลักดันให้ข้อตกลง TPP ยังคงอยู่และเดินหน้าต่อไปได้ ญี่ปุ่นเน้นย้ำว่าข้อตกลง TPP นั้นมีความสำคัญและมาไกลเกินกว่าจะถอยหลังกลับ นายทาโร อาโซะ (Taro Aso) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังญี่ปุ่นกล่าวว่า “เราจะเริ่มต้นเจรจาข้อตกลง TPP กับอีก 10 ประเทศที่เหลืออยู่ แม้ว่าจะไม่มีสหรัฐฯ แล้ว”¹⁷² แสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นยังคงมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะให้ข้อตกลง TPP เดินหน้าต่อและมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการได้สำเร็จตามเดิม

จากการพยายามยื้อให้ข้อตกลง TPP ยังคงอยู่ของญี่ปุ่นนี้มาจากเหตุผลด้านเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์หนุนหลังอยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1) ข้อตกลง TPP ยังคงสามารถทำให้ญี่ปุ่นขยายตลาดการส่งออกไปสู่ตลาดระดับกลางอย่างออสเตรเลียและเวียดนามได้ ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของนโยบาย “อาเบะโนมิกส์” ที่ต้องการเข้าถึงตลาดต่างประเทศมากขึ้นเพื่อจะพลิกฟื้นเศรษฐกิจของญี่ปุ่น 2) ญี่ปุ่นเตรียมความพร้อมในการลดผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาลทรัมป์ที่อาจมองว่าการผลักดันให้ข้อตกลง TPP เดินหน้าต่อไปของญี่ปุ่นเป็นการตบหน้าสหรัฐฯ หลังจากที่นายทรัมป์มองว่าข้อตกลง TPP ไม่ได้ให้ประโยชน์กับสหรัฐฯ ตามที่รัฐบาลนายโอบามาเคยกล่าวอ้างไว้ในการผลักดัน

¹⁷¹ "Trump, Abe to Discuss Potential Bilateral Deal and TPP at Washington Summit," *Bridges* 21, no. 3 (2017): p. 23.

¹⁷² Robbie Gramer, "Japan Wants to Revive the Trans Pacific Partnership Even without the U.S.," 24 April 2017, <http://foreignpolicy.com/2017/04/24/japan-wants-to-revive-trans-pacific-partnership-even-without-united-states-asia-trade-agreements/> [2018, 18 March].

ข้อตกลง TPP และ 3) ข้อตกลง TPP มีจุดแข็งในด้านภูมิรัฐศาสตร์ในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก ในการเป็นทางเลือกให้กับประเทศสมาชิก RCEP หรือประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค ซึ่งญี่ปุ่นมองว่าข้อตกลง TPP จะช่วยลดทอนกระแสการทะยานขึ้นของจีนโดยเฉพาะไม่ให้จีนครอบงำเศรษฐกิจในภูมิภาคแต่เพียงผู้เดียว¹⁷³ จากเหตุผลข้างต้นนี้สอดคล้องกับความเห็นของผู้วิจัยที่ว่าข้อตกลง TPP ไม่เพียงแต่มีความสำคัญกับญี่ปุ่นในการช่วยสนับสนุนนโยบายอาเบะโนมิกส์ของรัฐบาลอาเบะ หากแต่ยังคงมีความสำคัญในด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงจากการเป็นความร่วมมือระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่บนภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกซึ่งจีนไม่ได้เป็นสมาชิกหรือมีบทบาทนำในการขับเคลื่อนความร่วมมือนี้ ดังนั้นข้อตกลง TPP จึงเป็นเครื่องมือสำคัญของญี่ปุ่นทั้งด้านยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจที่ญี่ปุ่นไม่อาจละทิ้งได้

จากการที่สหรัฐฯ ถอนตัวออกจากการเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP นั้นกลับทำให้ญี่ปุ่นเพิ่มบทบาทของตนในการผลักดันให้ข้อตกลง TPP ยังคงอยู่และเดินหน้าต่อไปแสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นเองมีการปรับตัวในการดำเนินนโยบายและยุทธศาสตร์ความมั่นคงของตนตามสถานการณ์และบริบทแวดล้อมในเวทีระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นั่นคือการที่ญี่ปุ่นยังคงกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ในรูปแบบของการเป็นพันธมิตรที่สำคัญต่อกันในลักษณะของความร่วมมือแบบทวิภาคีซึ่งเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับระบบพันธมิตรว่ายังคงเข้มแข็งและแน่นแฟ้นเช่นเดิม เพื่อป้องปรามรัฐที่เป็นศัตรูไม่ให้กระทำการในลักษณะที่เป็นภัยคุกคามต่อญี่ปุ่น

ในขณะเดียวกันการที่ญี่ปุ่นผลักดันให้ข้อตกลง TPP ยังคงอยู่และเดินหน้าต่อไปนั้นก็เป็นการรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่คาดว่าจะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นให้คงอยู่ต่อไป และยังเป็น การกระชับความสัมพันธ์กับประเทศสมาชิกข้อตกลง TPP อื่นๆ นอกจากสหรัฐฯ ในการสกัดกั้นและคานอำนาจกับจีนซึ่งขยายอิทธิพลและบทบาทของตนอย่างมากในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกอีกทางหนึ่งด้วยเช่นกัน

สำหรับการเจรจาข้อตกลง TPP ของสมาชิกทั้ง 11 ประเทศ (TPP-11) นับว่ามีความชัดเจนมากขึ้น โดยการผลักดันร่วมกันระหว่างญี่ปุ่นและออสเตรเลีย ในการประชุมระหว่าง 11 ประเทศสมาชิก ช่วงเดือนกันยายน ค.ศ. 2017 ณ กรุงโตเกียว นายคาซึโยชิ อุเมะโมโตะ (Kazuyoshi Umemoto) หัวหน้าคณะผู้แทนเจรจาข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“การประชุมครั้งนี้มีความก้าวหน้ามากขึ้น... ญี่ปุ่นต้องการสนับสนุนการค้าเสรีโดยใช้ข้อตกลง TPP ให้เดินหน้าต่อไปได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการต่อสู้กับนโยบายการปกป้องการค้าของสหรัฐฯ

¹⁷³ Ibid.

และญี่ปุ่นหวังว่ารัฐบาลนายทรัมป์จะทบทวนนโยบายดังกล่าวอีกครั้ง... และญี่ปุ่นยังต้องการให้สหรัฐฯ กลับเข้ามาร่วมในข้อตกลง TPP เช่นเดิมเพื่อให้ข้อตกลง TPP เดิมสามารถมีผลบังคับใช้ต่อไป”¹⁷⁴

ในการประชุมกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (APEC) ซึ่งจัดขึ้นเมื่อเดือน พฤศจิกายน ค.ศ. 2017 ณ เมืองดานัง ประเทศเวียดนาม ประเทศสมาชิก "TPP-11" มีการเจรจาหารือถึงข้อตกลง TPP ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อเป็นข้อตกลงความครอบคลุมและความก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนการค้าภาคพื้นเอเชีย-แปซิฟิก (Comprehensive Progressive Trans Pacific Partnership: CPTPP) โดยเนื้อหาความตกลงส่วนใหญ่ของข้อตกลง TPP ยังคงไว้เช่นเดิม แต่ในขณะเดียวกันมีข้อตกลงรวม 22 ข้อจากข้อตกลงเดิมได้ถูกยกเลิกหรือมีการปรับเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่น โดยข้อตกลงที่ตัดออกไปนี้ถือเป็นประเด็นสำคัญสำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาในการเจรจาเดิม แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนในประเทศอื่น ๆ ของข้อตกลง TPP ซึ่งการแก้ไขที่สำคัญที่สุดอยู่ในเรื่องการลงทุนและทรัพย์สินทางปัญญา (IP) เช่น เรื่องการลงทุนของข้อตกลง CPTPP กำหนดให้นักลงทุนมีสิทธิในการฟ้องร้องข้อพิพาทภายใต้ข้อตกลงในการลงทุนและการอนุมัติการลงทุนจำกัดมากขึ้นเมื่อเทียบกับข้อตกลง TPP โดยส่วนใหญ่ใช้สำหรับการทำเหมืองแร่และการลงทุนด้านน้ำมัน เรื่องทรัพย์สินทางปัญญาที่มีการแก้ไขประเด็นระยะเวลาของการคุ้มครองสิทธิบัตรสำหรับยาที่เป็นนวัตกรรมและเทคโนโลยีให้ลดลง การคุ้มครองข้อมูลยาก็ได้ถูกจำกัดให้แคบลง เป็นต้น¹⁷⁵ ทั้งนี้สมาชิกข้อตกลง "TPP-11" ได้ร่วมกันลงนามในข้อตกลง CPTPP ในวันที่ 8 มีนาคม ค.ศ. 2018 ที่ผ่านมา และตกลงจะทดลองใช้ข้อตกลงดังกล่าวภายใน 60 วัน หลังจากที่มี 6 ประเทศสมาชิกจากทั้งหมด 11 ประเทศ ได้ให้สัตยาบันรับรองข้อตกลงดังกล่าว และคาดว่าข้อตกลงใหม่จะเริ่มมีผลบังคับใช้ได้จริงในช่วงต้นปีค.ศ. 2019

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายโตชิimitsu โมเตจิ (Toshimitsu Motegi) รัฐมนตรีกระทรวงเศรษฐกิจญี่ปุ่น กล่าวว่า “ข้อตกลง CPTPP จะทำหน้าที่เสมือนจักรกลสำคัญในการเอาชนะการกีดกันทางการค้าที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยการผนึกกำลังทางการค้าถือเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองกับสหรัฐฯ” โดยจะทำให้แต่ละประเทศสมาชิกข้อตกลง CPTPP สามารถรับมือกับมาตรการปกป้องทางการค้าของสหรัฐฯ ได้ดีขึ้น เช่น ญี่ปุ่นอาจลดการนำเข้าสินค้าเกษตรจากสหรัฐฯ ลงได้ โดยเฉพาะข้าวสาลีและเนื้อวัว เนื่องจาก

¹⁷⁴ Kaori Kaneko and Standley White, "Without U.S., 11 Nations in TPP Inch Closer to a Deal," 22 September 2017, <https://www.reuters.com/article/us-trade-tpp-japan/without-u-s-11-nations-in-tpp-inch-closer-to-a-deal-idUSKCN1BX1DY> [2018, 30 March].

¹⁷⁵ Matthew P. Goodman, "From TPP to Cptpp," 8 March 2018, <https://www.csis.org/analysis/tpp-cptpp> [2018, 30 March].

การลดภาษีนำเข้าภายใต้ข้อตกลง CPTPP จะทำให้เนื้อวัวจากออสเตรเลีย และข้าวสาลีจากแคนาดา และออสเตรเลียมีราคาที่ถูกกว่าการนำเข้าจากสหรัฐฯ ซึ่งนี้อาจเป็นอีกแรงกระตุ้นหนึ่งในการทำให้สหรัฐฯ เห็นความสำคัญของการร่วมมือกันในข้อตกลง CPTPP และกลับมาเข้ามาร่วมวงในกรอบความร่วมมือนี้อีกครั้ง¹⁷⁶ ทั้งนี้ผู้วิจัยมองว่าญี่ปุ่นยังคงเห็นสหรัฐฯ เป็นพันธมิตรที่สำคัญในการรักษาดุลอำนาจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก จากความพยายามโน้มน้าวให้สหรัฐฯ กลับเข้ามาร่วมมือในข้อตกลง TPP ฉบับใหม่ เพราะหากสหรัฐฯ ยังคงมีบทบาทที่สำคัญในภูมิภาคก็จะเป็นการช่วยป้องปรามภัยคุกคามและเป็นการประกันความปลอดภัยให้กับญี่ปุ่นต่อไป

สำหรับการเจรจาวิภาคีระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ระดับสูงของทั้งสองประเทศนั้น นายไมค์ เพนซ์ (Mike Pence) รองประธานาธิบดีสหรัฐฯ ได้ระบุว่า ข้อตกลง TPP ได้กลายเป็นเรื่องในอดีต และสหรัฐฯ หวังที่จะบรรลุการเจรจาวิภาคีรอบใหม่ในเวลาอันใกล้ โดยสหรัฐฯ หวังว่าการเจรจาวิภาคีครั้งนี้จะเป็นกลไกในการส่งเสริมความร่วมมือและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจร่วมกันระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่น ขณะที่นายทาโร อาโสะ (Taro Aso) รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของญี่ปุ่นได้เน้นย้ำถึงการแสวงหาความร่วมมือเพื่อร่วมกันสร้างอนาคตที่ดีกว่าระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ โดยมีเป้าหมายเพื่อการมีผลประโยชน์และมิยุทธศาสตร์ร่วมกัน¹⁷⁷ การเจรจาวิภาคีครั้งนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการก้าวเดินไปข้างหน้าร่วมกันของทั้งสองประเทศที่ต่างต้องพึ่งพากันทั้งในด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงและเศรษฐกิจในสถานะที่โครงสร้างอำนาจการเมืองระหว่างประเทศของทั้งญี่ปุ่นและสหรัฐฯ กำลังถูกสั่นคลอนจากการทะยานขึ้นมาของจีน

การปรับตัวของรัฐบาลญี่ปุ่นหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ของสหรัฐฯ ในครั้งนี้เห็นได้จากการที่นายกรัฐมนตรีอาเบะ ได้เดินทางไปเยือนสหรัฐฯ ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2017 ซึ่งนายอาเบะ คือผู้นำต่างประเทศคนแรกในทวีปเอเชียที่เดินทางไปเยือนสหรัฐฯ หลังจากที่นายทรัมป์เข้าพิธีสาบานตนรับตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 20 มกราคมที่ผ่านมา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการดำเนินนโยบายในเชิงรุกของรัฐบาลญี่ปุ่นในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ในฐานะที่เป็น

¹⁷⁶ Kaori Kaneko and Takashi Umekawa, "Trans-Pacific Trade Pact, without U.S., to Be Signed in March: Japan," 23 January 2018, <https://www.reuters.com/article/us-trade-tpjapan/trans-pacific-trade-pact-without-u-s-to-be-signed-in-march-japan-idUSKBN1FC0X3> [2018, 30 March].

¹⁷⁷ Roberta Rampton and Minami Funakoshi, "Pence Kicks Off Japan Talks, Both Sides Seek 'near Term' Results," 18 April 2017, <https://www.reuters.com/article/us-pence-asia-japan/pence-kicks-off-japan-talks-both-sides-look-for-near-term-results-idUSKBN17J1GI> [2018, 18 March].

พันธมิตรที่สำคัญต่อกันมาโดยตลอด และยังเป็นการส่งสารให้โลกรู้ว่าความสัมพันธ์ในระบบพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่นมีความมั่นคงอยู่โดยตลอด ซึ่งการเยือนสหรัฐฯ ครั้งนี้จะเป็นโอกาสให้ผู้นำของทั้ง 2 ประเทศ ได้แลกเปลี่ยนจุดยืนเกี่ยวกับความสัมพันธ์แบบทวิภาคีอย่างตรงไปตรงมาและเป็น การส่งสารให้โลกรู้ว่า ความสัมพันธ์ในระบบพันธมิตรที่ใกล้ชิดระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่นนั้นมีความมั่นคงถาวร ทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้นำทั้ง 2 ประเทศที่จะต้องร่วมมือกันในอนาคตต่อไป

นับตั้งแต่ประธานาธิบดีทรัมป์กล่าวหาญี่ปุ่นว่าเอาเปรียบสหรัฐฯ ในด้านความมั่นคงเมื่อครั้ง ระหว่างการหาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐฯ ค.ศ. 2016 ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่าง ญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ก็ตกอยู่ในความไม่แน่นอนตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ซึ่งฝ่ายญี่ปุ่นมีความกังวลกับความไม่แน่นอนนี้มากเป็นพิเศษ เนื่องจากสหรัฐฯ เป็นหลักประกันด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นตั้งแต่ สงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ข้อพิพาทหมู่เกาะเซนกากุในทะเลจีนตะวันออก ระหว่างญี่ปุ่นกับจีน และภัยคุกคามอาวุธนิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือมีความรุนแรงมากขึ้นกว่าใน อดีต ดังนั้น เมื่อนายทรัมป์ชนะการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐฯ นายกรัฐมนตรีอาเบะของญี่ปุ่นจึง รีบเดินทางไปเยือนสหรัฐฯ เพื่อโน้มน้าวให้ประธานาธิบดีคนใหม่ยอมรับพันธกรณีด้านความมั่นคงที่ สหรัฐฯ มีความรับผิดชอบต่อญี่ปุ่น และในการพบกันครั้งที่สองของนายอาเบะและนายทรัมป์ เมื่อ เดือนกุมภาพันธ์ที่ผ่านมา ทั้งสองฝ่ายได้ออกแถลงการณ์ร่วมกัน ทางฝ่ายสหรัฐฯ ยืนยันว่าสหรัฐฯ จะ ปกป้องญี่ปุ่นด้วยศักยภาพทางการทหารทั้งหมดของตน ซึ่งครอบคลุมไปถึงหมู่เกาะเซนกากุและรวม ไปถึงการใช้อาวุธนิวเคลียร์ และทางฝ่ายญี่ปุ่นนั้นได้ให้การยืนยันเช่นกันว่าญี่ปุ่นจะสนับสนุนแผนการ ก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างทางการทหารของสหรัฐฯ ในโอกินาวะเพื่อรองรับการดำรงอยู่ในระยะยาวของ กองกำลังสหรัฐฯ ในญี่ปุ่น นอกจากนี้ทั้งนายอาเบะและนายทรัมป์ยังได้ตกลงร่วมกันว่าทั้งสอง ประเทศจะเข้าไปมีบทบาทด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกให้มากขึ้น โดยเฉพาะในกรณี พิพาทบริเวณทะเลจีนตะวันออกและทะเลจีนใต้ซึ่งมีจีนเป็นประเทศคู่กรณีที่สำคัญ

จากความพยายามของนายอาเบะที่เดินทางไปพบกับผู้นำสหรัฐฯ คนใหม่อย่างนายทรัมป์ ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับระบบพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่นอย่างมากใน การรักษาเสถียรภาพด้านความมั่นคงของตน เพราะการที่อเมริกายังคงอยู่ก็เป็นหลักประกันความ ปลอดภัยให้กับญี่ปุ่นจากภัยคุกคามในภูมิภาคอย่างจีนและเกาหลีเหนือได้ โดยอาศัยหลักการป้องปรามภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้นผ่านความเป็นพันธมิตรที่เข้มแข็งกับสหรัฐฯ ที่มาโดยตลอด แต่จากการที่ สหรัฐฯ มีประธานาธิบดีคนใหม่อย่างนายทรัมป์ ญี่ปุ่นจึงรู้สึกถึงความไม่แน่นอนในความมั่นคง ปลอดภัยที่ต้องอาศัยสหรัฐฯ มาโดยตลอดว่าจะยังคงเป็นเช่นเดิมหรือไม่ การเดินทางมาเยือนสหรัฐฯ

ของนายอาเบะในครั้งนี้นอกจากจะเป็นการแสวงหาความมั่นใจจากสหรัฐฯ ในการประกันความมั่นคงปลอดภัยให้กับญี่ปุ่นเช่นเดิมแล้ว ยังเป็นการแสดงให้เห็นประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะจีนและเกาหลีเหนือเห็นถึงความเป็นพันธมิตรที่เข้มแข็งของสหรัฐฯ และญี่ปุ่นซึ่งถือได้ว่าเป็นการป้องปรามพฤติกรรมของทั้งสองประเทศได้ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตามความสำเร็จของนายอาเบะในการจัดความไม่แน่นอนออกไปจากความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ ครั้งนี้มีลักษณะของการแก้ไข้ปัญหาแบบชั่วคราวเท่านั้น เนื่องจากแถลงการณ์ฉบับนี้กล่าวถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ โดยไม่ได้ให้รายละเอียดที่ชัดเจนใดๆ นอกจากกรอบความร่วมมือสำหรับการเจรจาในอนาคตเพียงเท่านั้น ซึ่งเท่ากับว่ายังไม่มีข้อสรุปต่อการเอาเปรียบของอุตสาหกรรมรถยนต์ญี่ปุ่นและการบิดเบือนค่าเงินเยนซึ่งเป็นประเด็นที่ประธานาธิบดีทรัมป์กล่าวหาญี่ปุ่นไว้ในระหว่างการหาเสียงเลือกตั้งที่ผ่านมา

โดยสรุปแล้วการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของสหรัฐฯ ได้สร้างความกังวลให้กับผู้นำรัฐบาลญี่ปุ่น นำมาซึ่งการปรับบทบาทและการดำเนินนโยบายต่างประเทศในเชิงรุกของญี่ปุ่นมากขึ้นในการคงความเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ ตลอดจนพัฒนาความเป็นพันธมิตรที่สำคัญในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกให้แน่นแฟ้นมั่นคงต่อไป เพื่อให้สามารถรับมือกับความท้าทายทางการเมืองระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วนี้ได้ โดยเฉพาะการทะยานขึ้นมาของจีนและภัยคุกคามด้านนิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือ

บทที่ 5

บทสรุป

งานวิจัยชิ้นนี้ นำเอาแนวคิดการสร้างพันธมิตร (Alliance) มาใช้อธิบายพฤติกรรมของรัฐในระบบระหว่างประเทศ ซึ่งเชื่อว่าการสร้างพันธมิตรจะช่วยลดต้นทุนและลดระยะเวลาให้กับรัฐในการบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ และยังช่วยลดแรงกดดันจากรัฐที่เป็นภัยคุกคามได้อีกทางหนึ่ง โดยระบบพันธมิตรมีประเภทที่แตกต่างกันไปตามเหตุผลและวัตถุประสงค์ของการก่อตั้ง ทั้งนี้ระบบพันธมิตรจะถูกสร้างขึ้นเมื่อรัฐเผชิญกับภัยคุกคามที่มีร่วมกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาเป้าหมายของการจัดตั้งพันธมิตรแล้วสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ พันธมิตร (Alliance) สัมพันธมิตร (Coalition) ประชาคมความมั่นคง (Security Community) และความร่วมมือหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) ซึ่งมีลักษณะตรงกับความร่วมมือของประเทศสมาชิกข้อตกลง TPP ที่เป็นการรวมตัวกันโดยมีการตั้งเป้าหมายร่วมกัน มีการสร้างชุดคุณค่าและชุดปทัสถานร่วมกัน และมีการกำหนดทิศทางในอนาคตที่ชัดเจนซึ่งจะไม่จำกัดอยู่แค่ในด้านความมั่นคงเท่านั้น

นอกจากนี้แนวคิดเรื่องการคานอำนาจ (Balance of Power) เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญในการนำมาพิจารณาพฤติกรรมของรัฐในระบบระหว่างประเทศ เนื่องจากโครงสร้างระบบระหว่างประเทศนั้นมีลักษณะแบบอนาธิปไตย คือ ไม่มีรัฐบาลโลกในการกำกับควบคุมดูแลให้เกิดความสงบเรียบร้อย ตลอดจนไม่มีใครสามารถประกันความมั่นคงปลอดภัยให้กับรัฐได้ ดังนั้นการดำรงอยู่ของรัฐแต่ละรัฐจึงต้องพึ่งพาตนเองเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ในสภาวะอนาธิปไตยของระบบระหว่างประเทศ

การเติบโตของจีนอย่างก้าวกระโดดในศตวรรษที่ 21 นี้ได้สร้างความกังวลและหวาดระแวงให้กับหลายประเทศ โดยเฉพาะญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ซึ่งต่างก็กังวลว่าการทะยานขึ้นของจีนกำลังบั่นทอนความเป็นประเทศมหาอำนาจอันดับหนึ่งของสหรัฐฯ และบั่นทอนความเป็นประเทศมหาอำนาจในภูมิภาคของญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้การเติบโตทางเศรษฐกิจ การทหาร และการเมืองของจีนจึงถูกจับตามองอย่างใกล้ชิดโดยประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและประเทศเพื่อนบ้านของจีนเอง เช่น ญี่ปุ่น อินเดีย และประเทศในกลุ่มอาเซียน โดยแต่ละประเทศต่างคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับผลประโยชน์และความมั่นคงของตนเป็นหลัก ทำให้ผู้นำของจีนต้องดำเนินนโยบายอย่างระมัดระวังไม่ให้ชาติต่างๆ มองการเติบโตของจีนว่าเป็น “ภัยคุกคาม” ทั้งต่อภูมิภาคเอเชียและนานาชาติ เนื่องจากจีนเองก็ทราบดีว่าการเติบโตของจีนย่อมมีผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อ

ประเทศอื่นๆ ซึ่งประเทศเหล่านั้นจำเป็นต้องหาวิธีในการรักษาสถานะเดิม (status Quo) และพยายามปกป้องผลประโยชน์ของชาติตนอย่างเต็มที่

สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้วิจัยมองว่าข้อตกลง TPP จะเป็นเครื่องมือหนึ่งในยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น ที่ใช้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกการทะยานขึ้นมาของจีนที่มีความชัดเจนและรุนแรงจนสร้างความกังวลและหวาดระแวงให้กับประเทศต่างๆ ในการรับมือกับปรากฏการณ์ดังกล่าว ด้วยเหตุนี้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาการใช้ระบบพันธมิตรเพื่อคานอำนาจกับประเทศที่เป็นภัยคุกคาม ผ่านกรณีการเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (TPP) ของญี่ปุ่นภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก เพื่อตอบคำถามว่าปัจจัยใดที่ผลักดันให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมกระบวนการเจรจา และเป็นสมาชิกในความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย - แปซิฟิก (TPP) ในปี ค.ศ. 2013 และส่งผลต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกได้อย่างไร

จากการศึกษาพบว่า การเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นใน ค.ศ. 2013 เป็นเพราะญี่ปุ่นมองเห็นความสำคัญของข้อตกลง TPP โดยนอกจากการที่ข้อตกลง TPP จะเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่ช่วยพลิกฟื้นเศรษฐกิจของญี่ปุ่นแล้ว ญี่ปุ่นยังต้องการใช้ข้อตกลง TPP ในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ในเชิงยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง เพราะการที่สหรัฐฯ สามารถงออิทธิพลในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกผ่านนโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชีย (Pivot to Asia to Asia) เป็นการทอนกระแสนการทะยานขึ้นมาของจีนและกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศที่มีจีนเป็นผู้ขับเคลื่อนไม่ให้มีบทบาทในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกมากเกินไป โดยนโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ เน้นความร่วมมือทางด้านการทูต เศรษฐกิจ และการเมืองการทหารระหว่างสหรัฐฯ กับบรรดาประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกให้มีความแน่นแฟ้นมากขึ้น ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกลดการพึ่งพาและใกล้ชิดกับจีนลง

กล่าวได้ว่าการตัดสินใจเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นถือเป็นการดำเนินนโยบายอย่างหนึ่งในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกที่มาจาก การทะยานขึ้นมาของจีนในศตวรรษที่ 21 โดยญี่ปุ่นต้องประสบกับปัญหาภายในประเทศเนื่องจากต้องเผชิญกับการคัดค้านจากหลายฝ่ายทั้งในส่วนของฝ่ายการเมือง นักวิชาการ และประชาชน แต่ในขณะเดียวกันก็มีฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลให้เข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง

TPP เช่นเดียวกัน ซึ่งในที่สุดแล้วรัฐบาลญี่ปุ่นสมัยนายคา อาเบะตัดสินใจประกาศเข้าร่วมการเจรจา ข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการในค.ศ. 2013 เป็นผลสำเร็จ จากการศึกษาและวิเคราะห์ถึงการตัดสินใจดำเนินนโยบายดังกล่าวของญี่ปุ่นนี้ สามารถสรุปได้ว่าการเข้าร่วมเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP นั้นไม่เพียงแต่ทำให้ญี่ปุ่นได้รับประโยชน์ด้านเศรษฐกิจจากการลดภาษีสินค้าที่นำเข้าจากประเทศสมาชิก TPP และการขยายตลาดการส่งออกในประเทศสมาชิก TPP ทั้ง 11 ประเทศเมื่อข้อตกลง TPP สามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันและสามารถประกาศใช้อย่างเป็นทางการได้ แต่ข้อตกลง TPP ยังเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการคานอำนาจกับจีนอีกด้วย เนื่องจากการเข้าร่วมข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือหนึ่งในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ และประเทศสมาชิก TPP ในภูมิภาค เอเชีย - แปซิฟิกที่จะร่วมมือกันในด้านเศรษฐกิจและขยายความร่วมมือไปยังด้านอื่นๆ ทั้งการเมือง การทหาร ตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานร่วมกัน โดยมีเป้าหมายคือต้องการลดการพึ่งพาจีนให้น้อยลงทั้งในด้านการค้าและการลงทุน เพื่อไม่ให้จีนสามารถขยายอิทธิพลบทบาทของตนในภูมิภาค จนกระทั่งประเทศต่างๆ ไม่สามารถมีอำนาจต่อรองกับจีนได้อย่างที่ควรจะเป็น ซึ่งฝ่ายรัฐบาลญี่ปุ่นได้ประกาศว่าจะเป็นตัวแทนของประเทศเอเชียในการคานอำนาจกับจีน ดังคำกล่าวของนายอาเบะที่ประกาศในระหว่างการประชุมกับบรรดาผู้นำชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า “ญี่ปุ่นพร้อมแล้วที่จะเป็นตัวแทนของชาติต่างๆ ในภูมิภาค เพื่อตอบโต้การขยายอิทธิพลของจีน”¹⁷⁸ จากคำกล่าวของ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าญี่ปุ่นมีความกังวลและหวาดระแวงต่อการทะยานขึ้นมาของจีนอย่างมาก และพร้อมที่จะทำหน้าที่ผู้นำในภูมิภาคเพื่อคานอำนาจกับจีน

การผลักดันการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นมีมาตั้งแต่ในสมัยรัฐบาลพรรค DPJ ที่แม้ว่า นายคา โนตะจะแสดงความตั้งใจอย่างที่จะผลักดันให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP แต่เนื่องจากต้องเผชิญกับการคัดค้านจากกลุ่มการเมืองภายในพรรค DPJ และการคัดค้านจากกลุ่มเกษตรกร รวมถึงการเผชิญกับเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งรุนแรงในปีค.ศ. 2011 ทำให้จำเป็นต้องเลื่อนการประกาศเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นออกไปในที่สุด จากเหตุผลข้างต้นสามารถเข้าใจได้ว่า รัฐบาลพรรค DPJ ของญี่ปุ่นในขณะนั้นจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาและผลกระทบที่

¹⁷⁸ George Nishiyama, "Abe Says Japan Ready to Counter China's Power," 26 October 2013, <https://www.wsj.com/articles/abe-says-japan-ready-to-counter-china8217s-power-1382703668> [2016, 26 December].

เกิดจากภัยพิบัติครั้งนี้ให้กับประชาชนที่เดือดร้อนก่อนเป็นอันดับแรก รวมถึงต้องเร่งฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้นเพื่อให้ประเทศญี่ปุ่นสามารถเดินหน้าต่อไปได้ ด้วยเหตุนี้การเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นจึงหยุดชะงักไป

อย่างไรก็ดี เมื่อพรรค LDP ก้าวเข้ามาเป็นรัฐบาลในปลายปีค.ศ. 2012 รัฐบาลญี่ปุ่นซึ่งนำโดย นายคาบะอิยังคงเห็นความสำคัญของการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่น โดยเฉพาะการเข้าร่วมข้อตกลง TPP จะช่วยสนับสนุนนโยบายอาเบะโนมิกส์ของรัฐบาลในการขยายการลงทุนจากภาคเอกชนเพื่อช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นให้มีการเติบโตมากขึ้น ในขณะเดียวกันข้อตกลง TPP ยังมีความสำคัญในทางภูมิรัฐศาสตร์ของภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องจนมีค่ากล่าวว่าเป็นศตวรรษที่ 21 นี้เป็นศตวรรษของเอเชีย - แปซิฟิก

อย่างไรก็ตาม การผลักดันการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นภายใต้รัฐบาลพรรค LDP ก็ประสบปัญหาการคัดค้านภายในประเทศเช่นเดียวกับรัฐบาลพรรค DPJ หากแต่นายคาบะอิพยายามโน้มน้าวให้ประชาชนเห็นถึงประโยชน์ที่ญี่ปุ่นจะได้รับจากการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ทั้งยังเสนอมาตรการชดเชยให้กับกลุ่มเกษตรกรที่จะได้รับผลกระทบจากข้อตกลง TPP เพื่อลดกระแสการคัดค้านภายในประเทศ โดยกลุ่มเกษตรกรถือเป็นฐานเสียงทางการเมืองที่สำคัญของรัฐบาลตั้งนั้นจึงจำเป็นต้องมีมาตรการช่วยเหลือให้กับกลุ่มเกษตรกรเพื่อรักษาฐานเสียงทางการเมืองในการเลือกตั้ง และการสนับสนุนพรรค LDP ไว้เช่นเดิม ทั้งนี้ลักษณะความเป็นผู้นำของนายคาบะอิที่มีความเด็ดเดี่ยวและกล้าตัดสินใจนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การผลักดันประเด็นการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นประสบความสำเร็จได้ในที่สุด

หากกล่าวให้ชัดเจนแล้วข้อตกลง TPP ถือเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของญี่ปุ่น ซึ่งทำหน้าที่หลายประการในเชิงยุทธศาสตร์ทั้งในส่วนของการเป็นเครื่องมือในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ และการทำหน้าที่สนับสนุนนโยบายการหันความสนใจกลับมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ รวมถึงการทำหน้าที่ทอนกระแสการทะยานขึ้นของจีนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือทำหน้าที่สกัดกั้นและถ่วงดุลอิทธิพลตลอดจนบทบาทของจีนที่มีมากขึ้นอย่างชัดเจนในปัจจุบัน

ทั้งนี้ เราสามารถกล่าวได้ว่าข้อตกลง TPP เป็นกรอบความร่วมมือที่ได้รับการผลักดันจากสหรัฐฯ อย่างมาก เพราะข้อตกลง TPP เป็นนโยบายหนึ่งที่สำคัญของรัฐบาลโอบามาในการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ที่จะกลับมาให้ความสำคัญกับเอเชียอีกครั้ง และสอดคล้องกับความต้องการของญี่ปุ่นที่เห็นว่าการดำรงอยู่ของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกนั้นเป็นสิ่งจำเป็นต่อการรักษาดุลอำนาจในภูมิภาคให้มีเสถียรภาพต่อไป ดังนั้นแล้วญี่ปุ่นจึงใช้ข้อตกลง TPP เป็นเครื่องมือในการ

กระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ เพื่อแสดงให้เห็นหรือประเทศที่เป็นภัยคุกคามด้านอาวุธนิวเคลียร์อย่างเกาหลีเหนือเห็นถึงความเข้มแข็งของระบบพันธมิตรระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่นซึ่งช่วยป้องปรามการทำที่หรือการดำเนินนโยบายในลักษณะแข่งกร้าวต่อญี่ปุ่นอีกทางหนึ่ง

ในขณะที่เดียวกันข้อตกลง TPP ก็ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญในนโยบายการหันความสนใจมาสู่เอเชียของสหรัฐฯ ที่จะช่วยกระชับความเป็นพันธมิตรกับประเทศต่างๆ ในเอเชีย โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ คือการเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค และป้องกันไม่ให้ภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกถูกรอบงำจากจีนที่ทะยานขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับเป้าหมายของญี่ปุ่นที่ต้องการคานอำนาจกับจีนในภูมิภาคเช่นกัน จึงเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่รัฐบาลญี่ปุ่นสนับสนุนข้อตกลง TPP และต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกการเจรจาตั้งแต่ต้น แม้ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นจะต้องเผชิญกับกระแสการคัดค้านภายในประเทศมาไม่น้อยก็ตาม

นอกจากนี้ ข้อตกลง TPP ได้กลายเป็นเครื่องเชิงยุทธศาสตร์ที่รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญและพยายามผลักดันให้ประสบความสำเร็จทั้งในการเจรจาและการประกาศบังคับใช้อย่างเป็นทางการด้วยรัฐบาลญี่ปุ่นต้องการให้ข้อตกลง TPP ที่นอกจากจะเป็นแกนกลางในการคานอำนาจกับจีนในด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังทำหน้าที่ในการสกัดกั้นอิทธิพลและการขยายบทบาททางการเมืองและความมั่นคงของจีนในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกด้วย เนื่องจากข้อตกลง TPP นี้ไม่มีจีนเป็นสมาชิกทำให้สหรัฐฯ และญี่ปุ่นยังคงสามารถรักษาสถานะความเป็นมหาอำนาจและความเป็นผู้นำในการกำหนดกฎระเบียบระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกได้เช่นเดิม

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่สหรัฐฯ ภายใต้รัฐบาลทรัมป์ถอนตัวออกจากข้อตกลง TPP เมื่อช่วงต้นปี.ศ. 2017 ทำให้ญี่ปุ่นต้องปรับตัวในการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับข้อตกลง TPP ด้วยเช่นกัน เห็นได้จากการที่นายคาบะ อากะบายามายื้อให้สหรัฐฯ ไม่ถอนตัวออกจากข้อตกลง TPP และพยายามเน้นย้ำถึงความสำคัญของข้อตกลง TPP ในด้านยุทธศาสตร์ให้กับประธานาธิบดีทรัมป์ตั้งแต่ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเมื่อปลายปี.ศ. 2016 ด้วยญี่ปุ่นยังคงเห็นความสำคัญของข้อตกลง TPP ที่ไม่ใช่แค่ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ แต่ในทางยุทธศาสตร์แล้วข้อตกลง TPP ก็มีความสำคัญอย่างมากไม่ต่างกัน จากการที่ญี่ปุ่นยังคงเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP และผลักดันให้ข้อตกลง TPP ยังคงเดินหน้าต่อไปยังเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่าข้อตกลง TPP มีความสำคัญต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก

สำหรับผู้ที่สนใจศึกษานโยบายของญี่ปุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจใหม่ในเอเชีย - แปซิฟิก สามารถนำเอากรณีการเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย - แปซิฟิก มา

ใช้เป็นกรณีเปรียบเทียบกับนโยบายอื่นๆ ในการสนองตอบต่อโครงสร้างอำนาจใหม่ในภูมิภาคเพื่อเปรียบเทียบว่ามีความเหมือนหรือความแตกต่างกันอย่างไร ในประเด็นการสร้างพันธมิตรและการคานอำนาจซึ่งอาจนำไปสู่การค้นพบใหม่ที่น่าสนใจหรือมีหลักฐานที่น่าสนใจในการสนับสนุนข้อค้นพบเดิมเพิ่มเติม เพื่อเป็นประโยชน์ทางการศึกษาต่อไป

รายการอ้างอิง

- Aaron Hoddinott, "U.S. Reload Navy in the Pacific," 28 February 2016,
<http://www.pinnacledigest.com/blog/aaron-hoddinott/us-reloads-navy-pacific>
[2016, 9 October].
- Alexander L. Vuving, "South China Sea Strategies: Determining China's Next Move in the Region," 16 August 2016, <http://apdf-magazine.com/south-china-sea-strategies/>
[2018, 12 January].
- Alicia P.Q. Wittmeyer, "The Even Smaller Rocks Japan and China Are Fighting Over," 24 September 2012, <http://foreignpolicy.com/2012/09/24/the-even-smaller-rocks-japan-and-china-are-fighting-over/> [2016, 24 January].
- Anthony H. Cordesman and Nicholas Yarosh. *Chinese Military Modernization and Force Development: A Western Perspective*. Washington D.C.: CSIS, 2012.
- Atanassova-Cornelis, Elena, "Japan's New Approach to National Security," 14 January 2014, <https://www.iss.europa.eu/content/japan%E2%80%99s-new-approach-national-security> [2018, 20 March].
- Aurelai George Mulgan, "Securitizing the TPP in Japan: Policymaking Structure and Discourse," July 2016,
http://www.nbr.org/publications/asia_policy/free/AP22/AsiaPolicy22_GeorgeMulgan_July2016.pdf [2018, 30 March].
- Aurelia George Mulgan, "Japan, Us and the TPP: The View from China," 5 May 2013,
<http://www.eastasiaforum.org/2013/05/05/japan-us-and-the-tpp-the-view-from-china/> [2016, 20 August].
- . "Japan's Fta Politics and the Problem of Agricultural Trade Liberalisation." *Australian Journal of International Affairs* 62 (2008): 164-66.
- , "Why the Us Struggles against Japan in TPP Negotiations," 27 August 2014,
<http://www.eastasiaforum.org/2014/8/27/why-the-us-struggles-against-japan-in-tpp-negotiations/> [2016, 20 August].

- Aurelia George Mullgan, "China Responds to Japan-U.S. 'Sushi' Diplomacy," 17 May 2014, <http://www.eastasiaforum.org/2014/05/17/china-responds-to-japan-us-sushi-diplomacy> [2016, 26 December].
- Barry Eichengreen, "Do the Brics Need Their Own Development Bank?," 14 August 2014, <https://www.theguardian.com/business/2014/aug/14/brics-development-bank-imf-world-bank-dollar> [2016, 5 May].
- BBC, "Obama Asia Tour: Us-Japan Treaty 'Covers Disputed Islands,'" 24 April 2014, <http://www.bbc.com/news/world-asia-27137272> [2018, 30 March].
- BBC News, "Japan Election: Shinzo Abe and LDP in Sweeping Win-Exit Poll," 16 December 2012, <http://www.bbc.com/news/world-asia-20745165> [2018, 30 March].
- Bhadrakumar, M.K., "Obama's Asia Pivot to Asia Is Sinking beneath Pacific Waves," 21 September 2016, <http://www.atimes.com/us-Pivot-to-Asia-to-Asia-is-sinking-beneath-pacific-waves/> [2018, 25 March].
- Blair, Dennis C. "Who Decides Pacific Trade?": New York Times, 2014.
- Cabinet Secretariat (Japan), "On the Establishment of the Meeting among Main Ministers on the TPP," 5 April 2013, http://www.cas.go.jp/jp/tpp/pdf/2013/4/130405_tpp_kakugi.pdf [2018, 30 March].
- , "Rules Regarding the Establishment of the Governmental Headquarters for the TPP," 5 April 2013, https://www.cas.go.jp/jp/tpp/pdf/2013/4/130405_tpp_sourikettei.pdf [2018, 15 March].
- Callaghan, Martin Griffiths and Terry O'. *International Relations: The Key Concepts*. New York: Routledge, 2002.
- Carlyle A. Trayer. "Recent Development in the South China Sea: Ground for Cautious Optimism?," 25: S Rajaratnam School of International Studies Singapore, 14 December 2010.
- China, National Bureau Statistics of, "China Statistical Year Book," <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/indexeh.htm> [2016, 9 October].
- Claude Barfield and Philip Levy, "Tales of South Pacific: President Obama, the Trans-Pacific Partnership and U.S. Leadership in Asia," 28 January 2010, <https://voxeu.org/article/trans-pacific-partnership-us-leadership-asia> [2018, 20 March].

- Clifton B. Parker, "Trans-Pacific Partnership Likely to Open Markets but May Produce Tougher Import Competition, Stanford Scholar Says," 11 November 2015, <https://news.stanford.edu/news/2015/november/tpp-boskin-trade-111115.html> [2018, 31 March].
- Clinton, Hillary, "America's Pacific Century," 11 October 2011, http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/11/americas_pacific_century [2016, 24 December].
- Commodore Agus Rustandi, "The South China Sea Dispute: Opportunities for Asean to Enhance Its Policies in Order to Achieve Resolution," April 2016, http://www.defence.gov.au/ADC/Publications/IndoPac/Rustandi_IPSP.pdf [2018, 20 March].
- Corey Wallace, "Why the TPP Will Not Be Noda's Next Big Challenge," 16 July 2012, <http://www.eastasiaforum.org/2012/07/16/why-the-tpp-will-not-be-noda-s-next-big-challenge/> [2016, 16 December].
- Costigan, Edward P. "Economic Alliance, Commercial Treaties, and Tariff Adjustments." *The American Economic Review* 8, no. 1.
- CSIS, "Asia-Pacific Rebalance 2025: Capabilities, Presence and Partnerships," <https://www.csis.org/analysis/asia-pacific-rebalance-2025> [2018, 25 March].
- Czechowska, Lucyna, "The Concept of Strategic Partnership as an Input in the Modern Alliance Theory," 14 August 2014, https://www.researchgate.net/publication/264257630_The_concept_of_strategic_partnership_as_an_input_in_the_modern_alliance_theory [2018, 18 March].
- Daniel Twining. "Prosperity Promises." *Nikkei Asian Review* October (2015): 13-14.
- Dehio, Ludwig. *The Precarious Balance*. New Yor: Vintage, 1965.
- Emma Chanlett-Avery co. "Japan-U.S. Relations: Issues for Congress." 17: Congress Research Service, September 2015.
- Eric Sayers. "The Consequent of Interest of Japan's Southwestern Islands a Mahanian Appraisal of Ryukyu Archipelago." *Naval War College Review* 66, no. 2 (Spring 2013): 48.
- Fukuda, Junichi. "Denial and Cost Imposition: Long-Term Strategy for Competition with China." *Asia-Pacific Review* 22, no. 1 (2015): 46-72.

- Gavin Blair, ""Japan Pm Kan Sends Signal to Asian Neighbors by Shunning Yasukuni Shrine," 16 August 2010, <http://csmonitor.com/world/asia-pacific/2010/0816/japan-pm-kan-sends-signalto-asian-neighbors-by-shunning-yasukuni-shrine> [2016, 26 December].
- George Nishiyama, "Abe Says Japan Ready to Counter China's Power," 26 October 2013, <https://www.wsj.com/articles/abe-says-japan-ready-to-counter-china8217s-power-1382703668> [2016, 26 December].
- Harry J. Kazianis, "Japan's Master Plan to Destroy the Chinese Navy in Battle," 1 January 2016, <http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/japans-master-plan-destroy-the-chinese-navy-battle-14779> [2018, 20 March].
- Henry Kissinger, Nail Ferguson, David D. Li, and Fareed Zakaria. *Does the 21st Century Belong to China?*. Toronto: House of Anansi Press, 2011.
- Hiroko Tabushi, "Japan Moves to Enter Talks on Pacific Trade," 15 March 2013, <https://cn.nytimes.com/world/20130319/C19japan/en-us/> [2018, 31 March].
- House, The White, "Here's the Deal: The Trans-Pacific Partnership," 6 November 2015, <http://www.whitehouse.gov/blog/2015/11/06/heres-deal-trans-pacific-partnership> [2018, 25 March].
- Hugo Meijer, "Introduction the Reconiguration of American Primacy in World Politics Prospects and Challenges for the Us Rebalance to Asia," <https://defenceindepth.co/2015/09/23/us-primacy-in-world-politics-and-the-strategic-pivot-to-asia-to-asia/> [2017, 26 December].
- Islam Qasem, Teun van Dongen, and Marjolein de Ridder, "The Beijing Consensus: An Alternative Approach Development," 15 April 2011, https://hcss.nl/sites/default/files/files/reports/WFF02_Issue_Brief_The_Beijing_Consensus02.pdf [2018, 20 March].
- James McBride, "The Trans-Pacific Partnership and U.S. Trade Policy," 31 January 2017 <https://www.cfr.org/background/trans-pacific-partnership-and-us-trade-policy> [2018, 20 March].
- Japan Ministry of Defense, "National Defense Program Guidelines for FY 2011 and Beyond," 17 December 2010,

http://www.mod.go.jp/e/d_act/d_policy/pdf/guidelinesFY2011.pdf [2016, 20 December].

Japanese Ministry of Defense, "The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation," 27 April 2015, http://www.mod.go.jp/d_act/anpo/shishin_20150427e.html [2018, 30 March].

Jeffrey A. Bader and David Dollar, "Why the TPP Is the Linchpin of the Asia Rebalance," 28 July 2015, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2015/07/28/why-the-tpp-is-the-linchpin-of-the-asia-rebalance/> [2018, 30 March].

Jemma Kim, "Japan's Choice: TPP Rule Setter or Follower?," 22 February 2013, https://waseda.repo.nii.ac.jp/index.php?action=pages_view_main&active_action=repository_action_common_download&item_id=25324&item_no=1&attribute_id=162&file_no=1&page_id=13&block_id=21 [2018, 30 March].

JETRO, "Japan Looks to Trans-Pacific Partnership to Transform Its Economy," February 2011, https://www.jetro.go.jp/ext_images/en/reports/survey/pdf/2011_01_eпа.pdf+&cd=1&hl=th&ct=clnk&gl=th [2018, 30 March].

John J. Mearsheimer, "Can China Rise Peacefully?," 25 October 2014, <http://nationalinterest.org/commentary/can-china-rise-peacefully-10204?page=show> [2018, 20 March].

K.Gordon, Bernard. "Trading up in Asia: Why the United States Needs the Trans-Pacific Partnership." *Foreign Affairs* 91, no. 4 (July/August 2012): 17-22.

Kaori Kaneko and Standley White, "Without U.S., 11 Nations in TPP Inch Closer to a Deal," 22 September 2017, <https://www.reuters.com/article/us-trade-tpp-japan/without-u-s-11-nations-in-tpp-inch-closer-to-a-deal-idUSKCN1BX1DY> [2018, 30 March].

Kaori Kaneko and Takashi Umekawa, "Trans-Pacific Trade Pact, without U.S., to Be Signed in March: Japan," 23 January 2018, <https://www.reuters.com/article/us-trade-tpp-japan/trans-pacific-trade-pact-without-u-s-to-be-signed-in-march-japan-idUSKBN1FC0X3> [2018, 30 March].

- Kazuhito Yamashita, "Agricultural Trade Policy Reform in Japan: Options for Achieving Change," <https://www.ictsd.org/downloads/2008/12/yamashita.doc> [2016, 20 August].
- Kim Jae-Myong, "Tension Rise in the China Sea," 15 August 2012, <https://worldview.stratfor.com/article/tensions-rise-east-china-sea> [2016, 26 December].
- Kurt Campbell and Brian Andrews. "Explaining the Us 'Pivot to Asia' to Asia." 34: Chatam House Americas 2013.
- Kyodo News, "TPP Jitters Spur Protest Statements: 70% of Local Governments Upset," 17 January 2011, <https://www.japantimes.co.jp/news/2011/01/17/national/tpp-jitters-spur-protest-statements/#.WspvrYhublU> [2018, 30 March].
- Linda Lim, "The Myth of Us-China Economic Competition," 16 December 2015, <https://www.straitstimes.com/opinion/the-myth-of-us-china-economic-competition> [2018, 30 March].
- Mark E. Manyin, "Pivot to Asia to the Pacific? The Obama Administration's "Rebalancing" toward Asia," 28 March 2012, <https://fas.org/sgp/crs/natsec/R42448.pdf> [2018, 15 March].
- Matthew P. Goodman, "From TPP to Cptpp," 8 March 2018, <https://www.csis.org/analysis/tpp-cptpp> [2018, 30 March].
- McCargo, Duncan. *Contemporary Japan*. London: Macmillan Press, 2000.
- Mearshiemer, John J. *Tragedy of the Great Power Politics*. New York: W.W. Norton & company, 2003.
- Meijer Hugo. *Origins and Evolution of the Us Rebalance toward Asia: Diplomatic, Military, and Economic Dimensions*. New York: Palgrave Macmillan, 2015.
- Ministry of Foreign Affairs, "Resumption of Sino-Japanese Diplomatic Relations," http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18010.shtml [2018, 20 March].
- Mireya Solis, "The High Stakes of TPP Ratification: Implication for Asia-Pacific and Beyond," 10 March 2016, <https://www.brookings.edu/articles/the-high-stakes-of-tpp-ratification-implications-for-asia-pacific-and-beyond/> [2018, 31 March].

- , "Japan's Big Bet on the Trans-Pacific Partnership: The TPP Nations Should Reciprocate," 25 March 2013, <https://www.brookings.edu/opinions/japans-big-bet-on-the-trans-pacific-partnership-the-tpp-nations-should-reciprocate/> [2018, 30 March].
- MOFA, "Fact Sheet on the Senkaku Islands," http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/fact_sheet.html [2016, 12 January].
- , "Joint Statement U.S.-Japan Security Consultative Committee," 19 February 2005, <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/scc/joint0502.html> [2017, 30 March].
- , "Overview- International Situation and Japanese Diplomacy in 2009," 2010, <http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2010/pdfs/chapter1.pdf> [2016, 20 December].
- National Development and Reform Commission, Ministry of Foreign Affairs & Ministry of Commerce of the People's Republic of China (2015), "Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road," 2015, http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html [2016, 25 May].
- National Diet (Japan), "183rd Session of the Diet Budget Committee No.7," 28 February 2013, <http://kokkai.ndl.go.jp/SENTAKU/syugin/183/0018/18302280018007a.html> [2018, 20 March].
- , "183rd Session of the Diet Foreign Affairs Committee No.6," 26 April 2013, <http://kokkai.ndl.go.jp/SENTAKU/syugin/183/0005/18304260005006a.html> [2016, 23 August].
- , "185th Session of Diet , Meeting No.4," 25 October 2013, <http://www.kokkai.ndl.go.jp/SENTAKU/syugin/185/0001/18510250001004a.html> [2018, 30 March].
- , "189th Session of the Diet Cabinet Committee No.8," 7 August 2015, <http://kokkai.ndl.go.jp/SENTAKU/syugin/189/0002/18908070002019a.html> [2018, 30 March].
- Natsuko Fukue, "Japan Will Join TPP Dialogue, Noda Decides," 12 November 2011, <https://www.japantimes.co.jp/news/2011/11/12/national/japan-will-join-tpp-dialogue-noda-decides/#.WsukKlhubIU> [2016, 16 December].

Obama, Barack. "Remarks by President Obama to the Australian Parliament." 17 November 2011.

Office of the Press Secretary, "U.S.-Japan Joint Statement: The United States and Japan: Shaping the Future of the Asia-Pacific and Beyond," 25 April 2014, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/04/25/us-japan-joint-statement-united-states-and-japan-shaping-future-asia-pac> [2016, 26 December].

others, Brock R. Williams and. "The Trans-Pacific Partnership: Strategic Implications." In *CRS Report: CRS* 3 February 2016.

Paul J. Smith. "The Senkaku/Diaoyu Island Controversy a Crisis Postponed." *Naval War College Review* 66, no. 2 (Spring 2013): 28.

Peter A. Petri and Michael G. Plummer, "Japan's 'Third Arrow': Why Joining the TPP Is a Game Changer," 15 March 2013, <https://piie.com/blogs/realtime-economic-issues-watch/japans-third-arrow-why-joining-tpp-game-changer> [2018, 31 March].

Plummer, Peter A. Petri and Michael G. "Working Paper Series the Economic Effects of the Trans-Pacific Partnership: New Estimates." Peterson Institute for International Economics, 2016.

Prime minister of Japan and his Cabinet, "National Security Strategy 2013," https://japan.kantei.go.jp/96_abe/documents/2013/_icsFiles/fieldfile/2013/12/18/NS_S.pdf [2018, 20 March].

Rajamoorthy, T., "The Origins and Evolution of the Trans-Pacific Partnership (TPP)," <http://www.globalresearch.ca/the-origins-and-evolution-of-the-trans-pacific-partnership-tpp/5357495> [2015, December 24].

Representative, Office of the United States Trade, "TPP Full Text," <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/trans-pacific-partnership/tpp-full-text> [2018, 20 March].

Richard Fisher, "South China Sea Competition: China Contemplates More Mischief," http://www.strategycenter.net/research/pubID.209/pub_detail.asp [2016, 12 January].

Robbie Gramer, "Japan Wants to Revive the Trans Pacific Partnership Even without the U.S.," 24 April 2017, <http://foreignpolicy.com/2017/04/24/japan-wants-to-revive->

[trans-pacific-partnership-even-without-united-states-asia-trade-agreements/](#)
[2018, 18 March].

Roberta Rampton and Minami Funakoshi, "Pence Kicks Off Japan Talks, Both Sides Seek 'near Term' Results," 18 April 2017, <https://www.reuters.com/article/us-pence-asia-japan/pence-kicks-off-japan-talks-both-sides-look-near-term-results-idUSKBN17J1GI> [2018, 18 March].

Roberto Bendini, "Japan: Foreign and Security Policy at a Crossroads," [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549065/EXPO_IDA\(2015\)549065_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549065/EXPO_IDA(2015)549065_EN.pdf) [2018, 20 March].

Saurabh Mishra, "The Evolution of Chinese Doctrine," 1 February 2013, <https://idsa.in/event/TheEvolutionofChinasMilitaryDoctrines> [2016, 9 October].

Schott, Jeffrey J., "Understanding the Trans-Pacific Partnership: An Overview," May 2016, https://piie.com/publications/chapters_preview/7137/overviewiie7137.pdf [2017, 15 March].

Schroeder, Paul W. "Alliances, 1815–1945: Weapons of Power and Tools of Management." In *Historical Dimensions of National Security Problems* edited by Klaus Knorr, 230-31. Lawrence: University of Kansas Press, 1976.

Shannon Teizzi, "China: Tribunal Ruling 'Null and Void', Will Not Affect South China Sea Claims,," 12 July 2016, <https://thediplomat.com/2016/07/china-tribunal-ruling-null-and-void-will-not-affect-south-china-sea-claims/> [2018, 12 January].

Sheila A. Smith. "Japan and the East China Sea Dispute." *Foreign Policy Research Institute* (Summer 2012): 375.

Shinzo Abe, "Toward and Alliance of Hope" in Joint Meeting of the U.S. Congress," 29 April 2015, http://www.mofa.go.jp/na/na1/us/page4e_000241.html [2016, 26 December].

Shiraishi Takashi. "Asia's Regional Order: A Two-Century Perspective." *Japan Echo* 27, no. 3 (June 2000): 9.

Shujiro Urata, "Japan's Economic Recovery and the TPP," March 2014, https://waseda.repo.nii.ac.jp/index.php?action=pages_view_main&active_action=repository_action_common_download&item_id=25378&item_no=1&attribute_id=162&file_no=1&page_id=13&block_id=21 [2018, 15 March].

- Shulong Chu, "The East Asia Summit: Looking for an Identity," 1 February 2007, <https://www.brookings.edu/opinions/the-east-asia-summit-looking-for-an-identity/> [2018, 20 March].
- Snyder, Glenn H. *Alliance Politics*. New York: Cornell University Press, 2007.
- South China Morning Post, "Why Trump's Withdrawal from the TPP Is a Boon for China," 24 January 2017, <http://www.scmp.com/news/world/united-states-canada/article/2064927/why-trumps-withdrawal-tpp-boon-china#comments> [2018, 30 March].
- Sumeet Aujla, "Reinforcing the Pivot to Asia to Asia: The Trans-Pacific Partnership," 7 January 2017, [http://www.iar-gwu.org/content/reinforcing-Pivot to Asia-asia-trans-pacific-partnership](http://www.iar-gwu.org/content/reinforcing-Pivot%20to%20Asia-asia-trans-pacific-partnership) [2018, 30 March].
- Takashi Terada, "Japan and the TPP Conclusion: Regional Order, Negotiations, and Domestic Adjustment," 23 October 2015, <http://www.theasanforum.org/japan-and-the-tpp-conclusion-regional-order-negotiations-and-domestic-adjustment/> [2018, 15 March].
- . "Japan and the Trans-Pacific Partnership." 2. USA.: Sasakawa Peace Foundation February 2012,.
- Tatsuhiko, Yoshizaki, "What the TPP Process Means to Japan," 20 May 2013, <http://www.nippon.com/en/in-depth/a02002/> [2015, December 24].
- , "What the TPP Process Means to Japan," 20 May 2013, <http://www.nippon.com/en/in-depth/a02002/> [2015, 24 December].
- Terada, Takashi. "Japan and the Trans-Pacific Partnership." USA: Sasakawa Peace Foundation February 2012.
- , "Japan and the Trans-Pacific Partnership," February 2012, <http://www.spfusa.org/wp-content/uploads/2015/06/TPP-From-SPFUSA-program.pdf> [2015, 15 December].
- The Economist, "The Drums of War: China and Japan Square Up," 19 January 2013, <https://www.economist.com/news/asia/21569757-armed-clashes-over-trivial-specks-east-china-sea-loom-closer-drums-war> [2018, 25 March].
- The Tokyo Foundation and the Center for a New American Security Study Group, "Joint Statement Renewing Old Promises and Exploring New Frontiers: The

Japan-U.S. Alliance and the Liberal International Order," 27 October 2010,
http://www.tokyofoundation.org/en/additional_info/tf-cnas_on_alliance.pdf
 [2016, 20 December].

The White House, "Remarks by President Obama and Prime Minister Abe of Japan in
 Joint Press Conference," 28 April 2015,
<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/04/28/remarks-president-obama-and-prime-minister-abe-japan-joint-press-confere> [2016, 26
 December].

The Yomiuri Shimbun. "Structural Reforms for Agriculture Must Be Promoted to Cope
 with Epa." *The Japan News*, 2017.

Tim Kelly and Nobuhiro Kubo, "Exclusive: Japan's Far-Flung Island Defense Plan
 Seeks to Turn Tables on China," 18 December 2015,
<http://www.reuters.com/article/us-japan-military-china-exclusive-idUSKBN0U107220151218> [2018, 20 March].

"Trump, Abe to Discuss Potential Bilateral Deal and TPP at Washington Summit."
Bridges 21, no. 3 (2017).

U.S. of Defense, Office of the Secretary of Defense, "Annual Report to Congress:
 Military and Security Developments Involving the People's Republic of China
 2012," http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2012_cmpr_final.pdf [2016, 9 October].

U.S. Trade, "Malaysia Flags Major TPP Outstanding Issues, Says U.S. Needs Tpa to
 Conclude," 21 February 2014, <https://insidetrade.com/Inside-Trade-General/Public-Content-World-Trade-Online/malaysia-flags-major-tpp-outstanding-issues-says-us-needs-tpa-to-conclude/menu-id-896.html> [2016, 20
 August].

Ulli Jamitzky, "The TPP Debate in Japan: Reason for a Failed Protest Campaign," 2015,
<https://www.usfca.edu/center-asia-pacific/perspectives/v13/jamitzky> [2016, 20
 August].

United Nations, "Division for Ocean Affairs and Laws of the Sea,"
http://www.un.org/depts/los/convention_declarations.htm [2016, 12 January].

US Energy Information Administration, "East China Sea,"
<http://www.eia.gov/countries/region-topic.cfm?fips=ecs> [2015, 24 December].

Walt, Stephen M. "Alliance Formation and the Balance of World Power".

International Security 9, no. 4 spring (1985): 4-9.

Waltz, Kenneth N. *Realism and International Politics*. New York: Routledge, 2008.

Wan, Ming, "The Aiiib Versus the World Bank and the Adb," January 2016,

https://www.researchgate.net/publication/303442913_The_AiIB_versus_the_World_Bank_and_the_ADB [2018, 20 March].

Weston S. Konishi, "From Rhetoric to Reality: Foreign-Policy Making under the Democratic Party of Japan," 3 April 2012,

<http://www.ifpa.org/pdf/fromRhetoricToReality.pdf> [2018, 30 March].

Wilkins, Thomas S. "Alignment, Not Alliance: The Shifting Paradigm of International Security Cooperation." *Review of International Studies* 38, no. 1 (January 2012): 53-60.

WTO, "Wto Successfully Concludes Negotiations on China's Entry," 17 September 2001,

https://www.wto.org/english/news_e/pres01_e/pr243_e.htm [2016, 9 October].

Yuki Tatsumi. "Senkaku Islands/East China Sae Disputes – a Japanese Perspective." In *CNA Maritime Asia Project Workshop Three: Japan Territorial Disputes*, 107. The Muareen and Mike Mansfield Foundation, 2013.

Ziad Haider, "Can the U.S. Pivot to Asia Back to Asia,"

<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2017-05-23/can-us-pivot-to-asia-back-asia> [2018, 15 March].

กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ, "ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการปกป้องภาคเกษตรมากที่สุด," 7 January 2011,

<http://www.mfa.go.th/business/th/news/84/12871-ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการปกป้องภาคการเกษตรมากที่สุด.html> [2016, 20 August].

กองวิจัยทางยุทธศาสตร์และความมั่นคงฯ. "ญี่ปุ่นสมาชิกล่าสุดเข้าร่วมความตกลง TPP." *SSC Weekly Focus*, no. 45/46 (2013): 1-2.

กองศึกษายุทธศาสตร์และความมั่นคงฯ. "มองภาพรวมแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่นปี 2013." *SSC Weekly Focus*, no. 19/57 (2014): 1-2.

จำกัด, บริษัทโบรอัน เคฟ (ประเทศไทย). "รายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณการศึกษาแนวการเจรจาและผลกระทบจากการจัดทำความตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา." 17: กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2012.

ชาญชัย คุ้มปัญญา, "การตอบโต้จากจีนต่อยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่น," 29 December 2013,

<http://www.chanchaivision.com/2014/01/China-Reaction-toward-Japan-131229.html>

[2016, 25 December].

ไชยวัฒน์ คำชู. นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: เลคแอนฟาว์เทน พริ้นติ้ง, 2006.

ฐานดี, ดำรงค์, "ภัยคุกคามจากจีน: มายาคติหรือความเป็นจริง," 2013,

http://www.ru.ac.th/korea/korean_wave_th/kwave18.pdf [2016, January 15].

ดวงใจ เตนเกศินีลา, "เสถียรภาพของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกกับนโยบายป้องกันประเทศฉบับใหม่ของญี่ปุ่น," 8 January 2014

<https://www.manager.co.th/China/ViewNews.aspx?NewsID=954000001915> [2016, 20 December].

ถกธวัช, มนวดี. ยุทธศาสตร์ปริทรรศน์: มหาอำนาจในบริบทความมั่นคงโลก. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2014.

เทพชาติ, ประภัสสร. นโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออก: ในสมัยรัฐบาล *Barak Obama*. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2014.

น.อ.ดุสิตวัฒน์ เขาวมดี, "ปัญหาข้อพิพาทหมู่เกาะเซนกากุกับสถานะแวดล้อมด้านความมั่นคงในทะเลจีนตะวันออก," 12 June 2015,

<http://www.tnssc.org/main/index.php/component/k2/item/60-2015-12-06-11-21-25> [2016, 12 January].

มหาภิรมย์, ร.อ.กมล. "นโยบายด้านความมั่นคงของจีนในทะเลจีนใต้." จุลสารความมั่นคงศึกษา, no. 143-144 (กรกฎาคม 2014): 36-39.

รัตนภูมิตร, ธราธร, "ยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตใหม่ของญี่ปุ่น ค.ศ. 2020," 1 December 2012,

<http://prachatai.com/journal/2012/12/43970> [2015, 24 December].

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. "การศึกษาวิจัยยุทธศาสตร์และความมั่นคง: ยุทธศาสตร์ความมั่นคงญี่ปุ่น: เสริมเขี้ยวเล็บต่อกร

มหาอำนาจพญามังกร." In การสัมมนาปัญหายุทธศาสตร์ครั้งที่ 4/57 โครงการยุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 18, 2014.

อ้าย, เอียน ลิง, "ประเทศจีนในศตวรรษที่ 21," 22 April 2004,

<http://www.chinaembassy.or.th/th/zxxx/t87551.html> [2016, 9 October].

อารีธรรมศิริกุล, สรินณา, "ผลกระทบของ TPP จากแง่มุมสองด้านของเกษตรกรญี่ปุ่น," 3 October 2013,

<http://www.siamintelligence.com/tpp-on-japan-agriculture-dimension/> [2015, December 24].

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวกนกวรรณ เชาวกิจ เกิดเมื่อวันที่ 23 เมษายน 2533 สำเร็จการศึกษารัฐศาสตรบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2555 และได้เข้าศึกษาต่อในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2557

